

MIKROSZAMITÓGÉP
MAGAZIN

Ára: 30 Ft

1986

április

A NEUMANN JÁRÓKSZÁMÍTÓGÉPTUDOMÁNYI TÁRSASÁG LAPJA

NEUMANN 2C

JÓ DÖNTÉS!

**KEDVEZŐ FELTÉTELEKKEL JUT
SZEMÉLYI SZÁMÍTÓGÉPES HÁLÓZATHOZ,**

ha

PROPER—16

gépet vásárol

**AZ SZKI—SCI—L
BŐVEBB PROPER VÁLASZTÉKOT KÍNÁL:
KORÁBBAN AZ SZKI-TÓL VÁSÁROLT GÉPEIBŐL
SZEMÉLYI SZÁMÍTÓGÉPES
HÁLÓZATOT ALAKÍTHAT KI!**

ÚJDONSÁG

- többfelhasználós rendszerek
- PROPER—16-os gépekből kialakított helyi hálózat
- új mega PC: maximális memóriával (704 kb-át)
színes monitorral, gyors háttértármentéssel
1 millió forint alatt
- világszínvonalú perifériák

RENDKÍVÜL JÓ ÁR/TELJESÍTMÉNY VISZONY!

EZ A MA TECHNIKÁJA

**INFORMÁCIÓ:
Budapest I., Iskola u. 10.
Telefon: 350-180
1011**

**SZÁMÍTÁSTECHNIKAI KUTATÓ
INTÉZET ÉS INNOVÁCIÓS
KÖZPONT
Budapest I., Donáti u. 35—45.
1015**

Informatikai nyelvújítás

„Az orthographia fatalis dolog a magyarba; a Cancellarián alig van néhány, aki írni tud; minden magának külön csinál; ha tudsz te néhány olyan szók írására nézve s érkezel, tudósíts; mert te már sokat nyomtatattál.”

(BOLYAI FARKAS LEVELE BODOR PÁLHOZ, MARGÓVÁSÁRHELY, 1817. JANUÁR 4.)

Vannak témák, amelyeket gyakran elő kell venni, különösen, ha erre még a figyelmet is felhívják az embernek. Az informatikai szaknyelvről egyszer már írtam a *µM* 1985/1. számában *Az informatika társadalmasítása avagy a társadalom informatizálása* címmel. A Népszabadság 1985. december 24-i számában Boldizsár Iván „nyelvérzéki indulata” tiltakozik a *Naplócska – Kemény és lány* című cikkében az informatika két „szórnyiszülöttjének”, a hardver és szoftver szavaknak a használata ellen – mint már olyan sokszor leírtam –, jogosan. Persze vannak ennél szebb példák is, mint a fájl (file), a ticsver (teachware), de nem rossz a főmver (firmware) sem.

Használunk eredeti magyar szószórnyeket is, amelyek közül hirtelen kettő jut eszembe. Mind a kettő betűszóként kezdte pályafutását. Az egyik a NYÁK (NYomtatott ÁramKör), amelyet már kisbetyűvel írva is láttam, de a másik még szebb: BOÁK (Berendezés Orientált ÁramKör). Ez kisbetyűvel írva, ragozottan a legszebb. Csak emlékeztetőül idézem a példát: „a boákokat először be kell mérni...”. Ennél talán még a szoftver is elfogadhatóbb!

Nem szeretjük a fonetikus leírt angol szavakat, mégis használjuk. Ha nem szólnak érte, akkor az eredeti angol alakban írjuk, ha szólnak, akkor bizony fonetikus. Ez persze nem jelenti azt, hogy nem volna jobb, ha lennének jó és találó magyar szakkifejezések, de nagyon sok esetben nincsenek. Ha egy jó angol fogalmat egy kerek magyar mondatral lehet csak leírni, akkor már jobb az idegen szó; szinte olvashatatlannak egy olyan írás, amelyben a lényeges szakkifejezések mindig meg kell magyarázni.

Sajnos az is előfordul, hogy van valamire találó magyar szakkifejezés, és mégsem használjuk. Példa erre éppen a számítógép sikerszavunk is, amelyet a szakma – néhány matematikus kivételével, akik következetesen számológépet használnak – szinte teljes egészében elfogadott, de a nem szakemberek, az írók és újságírók mégis a computer vagy a komputert használják, valószínűleg azért, hogy írásaikat színesítsék, vagy a szóismételeket elkerüljék. De azt sem tartom lehetetlennek, hogy sznob-ságból. Azt hiszik talán, hogy az angol computer szó tudományosabbá teszi írásukat.

Sokszor és sokan kísérleteztünk már,

hogy olyan új kifejezéseket találjunk, amelyek Apáczai Csere Jánosnak a szavaival szölvő: „újak, de a tudósok ítéletei szerint nem alábbvalók a régieknél”. Számos tudós és nem tudós bizottság foglalkozik ma is a kérdéssel, mint például az Akadémia Nyelvtudományi Intézetében a Grétsy László vezette szaknyelvi bizottság vagy a Szabványügyi Hivatalban 1978 óta a számítástechnikai terminológiai bizottság, amely például kidolgozta és ki is adta a Számítás-technikai terminológiai szabványt. Meg kell említenem az NSZT publikációs és terminológiai bizottságát is, amelynek leg-alább húsz éve egyik feladata a számítástechnikai nyelv idegen szakkifejezéseinek magyarázása. Több kiadvány is született, de még az 1973-ban kiadott Számítás-technikai Kiszexikon sem tudott egyértelműen megbirkózni a feladattal. A Műszaki Könyvtár adó az előzőekben a következőket írja:

„A közhasználatban az azonos jelentésű magyar és angol szavak keverednek. Sok esetben bele kellett törődnünk, hogy egy angol kifejezésre nem találunk használható vagy egyértelmű magyar fordítást. Ekkor az eredeti angol szót használtuk, általában az angol helyesírásnak megfelelő írásmóddal. Azonban közöltük azok kijelzés szerinti írásmódját is, hiszen hazánkban erre irányuló törekvések is vannak, és számos kiadványban ilyen formában találkozhat a szóval az olvasó.”

Azóta nemcsak „erre irányuló törekvések” vannak, hanem idegen szavak esetében a kijelzés szerinti írásmód kötelező.

A negatív példák mellett vannak eredmények is, azaz olyan jó magyar kifejezések, amelyeket a szakmai nyelv gyorsan átvett és használ: tár (storage), adatátvitel vagy egy felesleges toldalékkal távadatátvitel (telecommunication), hálózat (network), billentyűzet (keyboard), bizonylat (document), cím (address), címke (label), csatorna (channel), futás vagy futtatás (run), cserélhető tár (removable storage), mágnesdob (drum storage), utasítás (instruction), elérési idő (access time), megszakítás (interrupt), fényceruza (light pen), egér (mouse), folyamatábra (flowchart), folyamatirányítás (process control), forrásnyelv (source language), rajzoló (plotter), hibajelzés (error indication), hívás (call), időosztás (time sharing), kapu (gate), kártya (card), fordítóprogram (compiler), lap (page), lemez (disk), nyomtató (printer), óra (timer), vagy

távfátfelolgozás (teleprocessing), hogyan csak a leggyakoribbakat említsük.

Nem tudott viszont elterjedni néhány magyaros hangzású, sőt találó kifejezés mint például a bezúditás (roll in), a morzsa (chip), a felülírás (overlay), a keverő rendezés (sort/merge), a (ki)bogarászás (debugging), a hajlékonylemez (floppy disk), a merevlemez (hard disk), a vezérmű (control unit), a töltés (loading) és mások.

Ezzel szemben vannak olyan kifejezések, amelyek nem túl szépek, nem is magyarosak, de azért szerintem érdemes használni őket írásban és szóban is: bevitel (input), kivitel vagy kiírás (output), beolvasás (read in), átlapolás (overlapping), az eljárásra orientált nyelv (procedure oriented language), a feltétlen vagy feltétel nélküli ugrási (ugró) utasítás (unconditional jump instruction), a képernyő (screen), a puffert (buffer) és még néhány hasonló.

Egyáltalán nincs jó kifejezésünk a már említett hardware és software mellett olyan szavakra sem, mint a byte, decode (dekódolni?), file, inverter, display, task, operation system, off-line, on-line, processor, routin, subroutine stb.

Végül vannak olyan elfogadott angol eredetű szavaink, amelyek helyett kár lenne mást keresnünk, hiszen a kijelzésük magyaros, és a fogalmat pontosan meghatározzák. Például: bit, maszk (mask), program, információ, informatika, mátrix, bináris (binary), decimális (decimal), alfanumerikus (alpha-numerical), analóg, karakter, szemantika (semantics), teszt (test), rekord (record), regiszter (register), kód (code), index, virtuális (virtual) stb.

Az elmúlt évek sikeres és sikertelen próbálkozásai azt mutatják, hogy nem könnyű olyan szavakat találni, amelyek a szóalkotás tartalmi és formai követelményeinek is megfelelnek. Szívesen ismételnék meg tehát a Boldizsár Iván cikkének végén elhangzott felhívást, és kíváncsian várjuk, hogy lesz-e kéresemek új szavakban mutatkozó eredménye.

A felhívás: „Akit ez a kis nyelvújítás érdekel, kérem írja meg nekem, és majd megírom az újságban. Így talán sikerül meghonosítanunk az új szavakat”.

Szeretnék még egy megjegyzést tenni. A számítógépek árának csökkenése azt eredményezte, hogy egyre többen kerültek közvetlen kapcsolatba az informatikával, és már nemcsak a munkaidőjüket, de nagyon sokan a szabadidejüket is számítógépes munkával töltik. Saját becslesem szerint az informatika iránt érdeklődők száma nálunk is megközelíti már a milliót. Talán nem is nagy baj, ha ezeknek a valójában amatőröknek egy olyan magas szintű programnyelvet kell megtanulniuk, amelynek alaputasításai angol – esetleg torz angol – szavak. Nem egy tízenéves diákkal, de még kisebbel is találkoztam, aki azért kezdett el angolul tanulni, mert nemcsak sajnálkóznia akarta a szavakat, hanem meg is akarta érteni azt, amit leírt. Ha nincs számítógép vagy számítástechnika, ezeknek a

gyerekeknek talán sohasem jut eszükbe, hogy idegen nyelvet tanuljanak. Így a programozási nyelv tanulásával nem csupán számítástechnikai, hanem humán ismereteiket is gyarapítják.

Azt hiszem, nem kétséges, hogy az informatikai nyelvújításra szükség van, a „fűlért és szemrontó” kifejezéseket ki kell irtani az informatikai szaknyelvből.

Azt mondja az Új Magyar Lexikon: „... mozgalomszerű nyelvújításra akkor szoktak sor kerülni, amikor — többnyire a nemzeti fejlődés velejárójaként vagy valamely idegen nyomásra, hatásra való visszahatásként — felvirágozik az irodalom, felendülnek a tudományok, megerősödik a nyelvújítás sűrűt nemzeti öntudat. A magyar nyelvújítás a 18. sz. utolsó és a 19. sz. első évtizedeiben — a nemzetvédelmi válság velejárójaként — nagy méretekkel öltött, szinte minden tollforgató ember bekapcsolódott. Először a különféle szaktudományok kifejezőképtelenségének az idegen elemektől való megzsidósítása volt a cél...”.

A magyar irodalmi nyelvújítás célja az elavult szavak felújítása, új szóösszetételek és képzések alkotása mellett a tudomány fejlődésével meghonosított idegen, főleg latin és görög, de más nyelvekből is ide származott szavak lefordítása volt.

Hogy e megvalósulás túl gyorsan nem sikerült, azt két, nem is akárhány származó idézzel szeretném bemutatni. Az első egy levél, amelyet Apáczai Csere János írt Barcsai Ákosnak 1659. január 27-én:

„Apáczai János alázatos supplicatiója Nagyságodhoz, mint igen kegyelmes urához és Maecenásához.

Kegyelmes Uram! Alázatosan jelentem Nagyságodnak, hogy az a schola, amely az egész Keresztység között fennforgó legnehezebb és legártalmasabb két adversa relogiák ellenében plántáltott volt a boldog emlékezetű fejedelmektől, az a jó véget a patrociniumnak elégtelensége miatt mind-egyed a nem érte, hanem sőt inkább csufozásra adott sokakban azoknak kész alkalmatlanságot, az alkalmatlan tanítások és tanulások átlót.”

A másik idézet szintén egy levél, amelyet 1817. január első napjaiban Bolyai Farkas írt Bodor Pálhoz:

„Kihozattam volt az oda béküldött piece-keket: sokat corrigáltam benne, mert a historica fides ellen iszonyuan hibáztam volt és nem olvastam a criticán...”

A két levél között több mint 150 év telt el, ennek ellenére a két írásmód között nincs nagy különbség. Felgyorsult életünkben talán ennél kevesebb idő is elég lesz ahhoz, hogy az informatika latinjából — az angolból — a nyelvünkbe „ragadt” szószórnyiszülteket magyarul is jól hangzó, és a fogalmat is hűen visszaadó szavakkal „corrigáljuk”. Ha nem tesszük, akkor „iszonyuan hibáztunk” nyelvünk ellen, és jogosan kapjuk a megérdemelt „criticát”.

KOVÁCS GYÖZÖ

PÁLYÁZAT

közoktatási számítógépes programok elkészítésére

Közöljük a Tudományservezési és Informatikai Intézet módosított oktatási program-pályázatát, amely felváltja a korábbi. Felhívjuk olvasóink figyelmét a lényeges eltérésekre. Az új pályázat közoktatási, a korábbi középiskolai helyett, tehát általános iskolákra is kiterjesztették. A gépek köre, amelyre programot lehet írni, szélesedett: Commodore 64, C16 és Primo is alkalmazható. A programok megkövetelt színvonalát magasabba helyezik, és követelmény, hogy azok az eddig ismertekhez képest új-szerűbb legyenek.

A Művelődési Minisztérium megbízásából a Tudományservezési és Informatikai Intézet (a továbbiakban TII) pályázatot hirdet közoktatási intézményekben használható számítógépes oktatási programok elkészítésére.

A pályázat célja olyan oktatási program-csomagkészlet létrehozása, ami lehetővé teszi, hogy a közoktatási intézmények oktatási feladataik teljesítésébe bevonják a számítógépet.

A pályázat tárgya olyan HT—1080Z, HT—1080Z/64, Commodore 64, Primo, Commodore 16, illetve egyéb típusú, e pályázatot követően központilag biztosított mikroszámítógépre készített magas színvonalú, újszerű oktatási program, amelyik szervesen illeszkedik az alapfokú, illetve a középfokú oktatási intézmények tananyagához, munkájához, és/vagy lehetővé teszi a mikroszámítógép alkalmazásának bemutatását, és amelyhez hasonló a forgalmazott oktatási programok között nem található. Az alapfokú programokat jelenleg Commodore 16-ra és Primóra, középfokú HT-kre, Commodore 64-re és Primóra lehet készíteni.

Pályázni lehet az alábbi típusú programokkal:

1. az oktatást segítő (valamely tantárgyhoz kapcsolódó) technika,
2. a számítástechnika oktatását segítő program,
3. bemutató program (demonstrációs program),
4. oktatáshoz kapcsolódó, didaktikus játékprogram,
5. egyéb, a mikroszámítógép alkalmazását (pl. iskolai adminisztrációt stb.) elősegítő program.

Pályázni csak a pályázó, illetve pályázók szellemi tulajdonát képező — új, forgalomba még nem hozott — önálló oktatási programmal lehet. A pályázatnak tartalmaznia kell: a pályázó(k) nevét, munkahelyét, lakcímét, a beküldött program nevét, a mellékletet listáját.

- A mellékletek a következők:
- a) nyilatkozat, csoportos pályázat esetén a tulajdonjog elosztásával együtt,
 - b) programismertető(k),
 - c) programleírás(ok),
 - d) programo(k) tartalmazó mágneskasseták(k).

A b), c), d) részeket az IHE 002 jelű „Középiskolai számítógépes oktatási program készítésének előírásai” c., az előző pályázathoz kiadott előírás alapján kell elkészíteni. A „Programleírás” követelményei differenciáltak, egyes részeit elegendő a pályázat elfogadása után, de megvétele előtt beküldeni.

Egy pályázat több oktatási programra is vonatkozhat, ekkor minden oktatási prog-

ramhoz mellékelni kell a fentiekben felsorolt dokumentumokat. Egy kezettára több program is rögzíthető, ez esetben a mágneskassetta borítóján közölni kell a rögzítés sorrendjét.

Pályázatot bármikor be lehet küldeni az alábbi címre: Tudományservezési és Informatikai Intézet, Budapest, Pf. 454. 1372.

Pályázatot bárki benyújthat, aki kedvet érez közoktatási intézményekben használható program készítésére. Pályázni egyedileg vagy csoportosan is lehet. Csoportos pályázat esetében minden pályázónak alá kell írni a nyilatkozatot, feltüntetve a szerzői jog megosztását.

A beérkezett pályázatokat a TII ellenőrző komptetés és működőképeség szempontjából. Hiányosan beküldött pályázatokat, illetve nem működő programok nem kerülnek elbírálásra, ezeket a TII visszaküldi a pályázóknak. A pályázatok beérkezését a TII 8 napon belül nyugtázza.

A pályázatokat a Művelődési Minisztérium által felkért bíráló bizottság bírálja el. A bizottság, ha szükséges, és érték szempontjából. A bíráló bizottság negyedévenként egyszer ülészik.

Az elbíráláshoz előnyben részesülnek azok a pályázatok, amelyek konkrét tananyaghoz kapcsolódnak. A TII a pályázót a bizottság üléset követő 15 napon belül értesíti a döntésről. *Az elutasító döntés ellen fellebbezésnek helye nincs.*

Pályadíj nincs. Az elfogadott és a bíráló bizottság esetleges észrevételei alapján kiegészített pályázatokra a Tudományservezési és Informatikai Intézet vételi ajánlatot tesz. Elfogadása esetén a program az intézet kizárólagos tulajdonába megy át, amely jogosult az a pályázónak fizetett minden további ellenszolgáltatás nélkül közvetlenül vagy megbízott útján belföldön forgalmazni. Külföldi értékesítésnél a forgalmazó új szerződést köt a pályázóval. Az elutasított pályázatokat a TII visszaküldi a pályázaton 1. helyen szereplő pályázónak.

A pályázat folyamatos, visszavonásig érvényes.

Az említett, IHE 002 jelű anyag a TII-től igényelhető postai úton vagy személyesen az alábbi címen:

Tudományservezési és Informatikai Intézet, Budapest XI., Egrv József u. 1—9. „E” ép. XI. em. 5. szoba.

E pályázat kihirdetésével egyidejűleg az 1983. május 20-án kiírt és 1983. decemberében módosított „Középiskolai számítógépes oktatási program” pályázatot visszavonam.

PÁRIS GYÖRGY sk.
a Tudományservezési
és Informatikai Intézet
igazgatója

Gép a gépen II.

Programunk második részében tovább építgetjük a szubrutinokat, amelyekből a már látott ábrák összerakhatók.

Eddig vonalakat, dobozokat rajzoltunk, és elkezdtük a BUS-vonalak kiépítését. Most a BUS-vonalak függőleges részének felrajzolásával kezdjük, a 400-as sorszámtól TELÍTÉS TÖRLÉS FEL kezdő megjegyzéssel. Ehhez a PRÓBA5 tesztelőprogram tartozik. Az 5000-as sorszámon bevitt adatok a telítés, az 5080-as sor adatai a törlést végzik. A szubrutin megadott hosszúságú és szélességű függőleges szalagot rajzol, majd töröl.

```

390 REM*****
*****
400 REM TELITES TORLES FEL SD OD HD SZ S
T T
410 HV=SZ:OV=OD:IFST=-1THEN440
420 IFNOT (T) THENK1=1:K4=133:K2=4:K5=133:
K3=6:K6=149ELSEK1=5:K4=148:K2=3:K5=144:K
3=7:K6=32
430 GOT0450
440 IFNOT (T) THENK1=3:K2=5:K3=6:K4=144:K5
=148:K6=149ELSEK1=4:K2=1:K3=7:K4=133:K5=
129:K6=32
450 FORJ=SDTOSD+HD*STSTEPST
460 SV=J:KV=K1:GOSUB60:PRINTEP+SZ,CHR$(K
4):KV=K2:GOSUB60:PRINTEP+SZ,CHR$(K5):K
V=K3:GOSUB60:PRINTEP+SZ,CHR$(K6):
470 NEXT:RETURN
480 REM*****
*****
490 REM NYIL ES TORLES
500 REM NYIL BALRA JOBBRA SN 01 JB D T
510 IF (T) THEN560
520 FORI=DT00STEP-1
530 SET (01-2*JB*I,SN+I):SET (01-2*JB*I,SN
-I):SET (01-2*JB*I+JB,SN+I):SET (01-2*JB*I
+JB,SN-I)
540 NEXT:RETURN
550 REM NYIL TORLES BALRA JOBBRA SN 01 J
B D T
560 FORI=DT00STEP-1
570 RESET (01-2*JB*I,SN+I):RESET (01-2*JB*
I,SN-I):RESET (01-2*JB*I+JB,SN+I):RESET (0
1-2*JB*I+JB,SN-I)
580 NEXT:RETURN
590 REM*****
*****
600 REM NYIL FEL SN 01 D JB T
610 IFTHEN650
620 FORI=DT00STEP-1
630 SET (01-I,SN+I*JB):SET (01+I,SN+I*JB)
640 NEXT:RETURN
650 REM NYIL TORLES FEL SN 01 D
660 FORI=DT00STEP-1
670 RESET (01-I,SN+I*JB):RESET (01+I,SN+I*
JB)
680 NEXT:RETURN
690 REM*****
*****
700 REM BEIRAS FUGGOLEGESEN A$ SI 01
710 FORI=1TOLEN(A$):PRINTE(SI-1+I)*64+OI
+MID$(A$,I,1):NEXT:RETURN
720 REM*****
*****

```

```

730 REM VEZERLO VONAL ES TORLESE SJ OD S
Z T
740 OD=1:SZ=10
750 FORI=ODTOD-SZSTEP-1:SV=SD:OV=I:HV=O
D-I:KV=K1:GOSUB60:NEXT:PRINTESD*64+OD-SZ
/2,B$:PRINTE(SD-1)*64+OD-SZ/2,A$:RETUR
N
760 IFNOT (T) THENB$="<":K1=4:GOSUB740ELSE
B$="":A$="":K1=7:GOSUB740
770 RETURN
780 REM*****
*****
790 REM HANGHOZ
800 FORH=0T015:OUT31,H:OUT30,A(H):NEXT:R
ETURN
810 REM*****
*****
820 REM HANG MAX
830 A(8)=15:A(9)=15:A(10)=15:GOSUB800:R
ETURN
840 REM*****
*****
850 REM HANG MIN
860 A(8)=0:A(9)=0:A(10)=0:GOSUB800:RETUR
N

```

```

5000 REM PROBA5
5010 PRINT "TELITES TORLES FEL ..."
5020 PRINT "HOVA TEGYEM":INPUT "FUGGOLEGES":SD
5030 INPUT "VIZSZINTES":FOD
5040 INPUT "HOSSZA":HD
5050 INPUT "SZELESSEGE":FSZ
5060 ST=1:0=1:T=0
5070 CLS:GOSUB400
5080 ST=1:0=1:T=-1:GOSUB400
5090 REM EGY SATIROZOTT TEGLALAFOT KAPUNK,
AMELY FENTROL LEFELE TELITODIK MAJD FOBY.
5100 REM SD=5, OD=10, HD=10, SZ=10 ADATOKKAL
LEHET KIPROBALNI
5110 REM ST=-1-re AZ IRANY MEGFORDUL.
EKOR SD=10 LEYEN

5000 REM PROBA6
5010 PRINT "NYIL BALRA JOBBRA ..."
5020 PRINT "HOVA TEGYEM":INPUT "FUGGOLEGES":SN
5030 INPUT "VIZSZINTES":F01
5040 JB=1:D=5:T=0
5070 CLS:GOSUB500
5075 IFINKEY$="":THEN5075
5080 JB=1:D=5:T=-1:GOSUB500
5090 REM EGY JOBBRA MUTATO NYILAT KAPUNK,
AMELY EGY BILLENTYU MEGNYOMASA UTAN ELTUNIK.
5100 REM SN=10, 01=10 ADATOKKAL LEHET KIPROBALNI
5110 REM SN=-1-re AZ IRANY MEGFORDUL.

```

A BUS-vonalakon haladó információ irányát nyíl mutatja. Az 500-as sor kezdi ezt megrajzolni, az 550-es pedig törli. A PRÓBA6 mindkettőt teszti. A 600-tól kezdődő szubrutint és a PRÓBA7 programot nem szükséges külön részletezni.

Ábránkba több helyen kell függőlegesen beírni. Ezt a 700-as sor indítja el. Beméno adatai SI, 01 kezdő koordináták és a beírandó AS. Kipróbálását az olvasóra bizzuk.

A vezérlő vonalak rajzolása a 740-es soron kezdődik. Tesztelő program helyett csak annyit írunk, hogy a 760-as számú szubrutint kell meghívni, miután a T=0 vagy T=-1 értéket állítottuk be, illetve AS-nek 4 karakter hosszúságú értéket adtunk.

A hang beállítását nem részletezzük. Annyi látható, hogy az A (15) vektor elemeinek egy részét fixre beállítjuk, más részüket változtatjuk.

Számítástechnikai tanfolyam egy amerikai iskolában

Egy amerikai iskolában szabadon választható számítástechnikai tanfolyamot rendeztek. Az erről szóló beszámolólt Marika Torok 10 éves, 4. osztályt végzett tanuló elmondása és az általa elkészített anyagok alapján állítottam össze.

A jelentkezők közül tesztvizsgán választották ki az alkalmasakat. A vizsga az általános ismereti színvonal meghatározására irányult. Feladat volt például az állam fővárosának kiválasztása 3 városnévből, egy szorzás eredményének kiválasztása 3 megadott szám közül stb. A két 4. osztály 45 tanulójaiból 6 felelt meg a követelményeknek.

A 4. osztályosoknak heti egy alkalommal, hat héten át, al-

kalmanként kb. egy óra hosszúságú tartott a tanfolyam. A vizsgára 3-6. osztályosok jelentkezhetek. A felsősök tanfolyama hosszabb ideig tartott, de annak anyagát Marika nem ismerte.

Egy-egy tanár 6-10 gyerekkel foglalkozott. Minden gyereknek külön PET gépe volt, magnetofonnal, monitorral. Minden gyerekpár kapott egy nyomtatót. A tanárnak másfajta gépe volt, két hajlékonylemez-egységgel.

A tanfolyam *első napján* a tanár beszélt a számítógépről, a programról. Gépet nem mutatott. A gyerekek házi feladata képek, cikkek gyűjtése volt.

A *második napon* a tanár elmondta, hogy mit adjanak be a

1. ábra

A1

Name Marika Torok
Arithmetic Operations + - * /

<p>NEW</p> <p>10 print "addition problem"</p> <p>20 print "9+6"</p> <p>30 print 9+6</p> <p>40 print "9+6="9+6"</p> <p>50 end</p> <p>LIST</p> <p>RUN</p>	<p>NEW</p> <p>10 print "subtraction problem"</p> <p>20 print "9-6"</p> <p>30 print 9-6</p> <p>40 print "9-6="9-6"</p> <p>50 end</p> <p>LIST</p> <p>RUN</p>
<p>NEW</p> <p>10 print "multiplication problem"</p> <p>20 print "8*4"</p> <p>30 print 8*4</p> <p>40 print "8*4="8*4"</p> <p>50 end</p> <p>LIST</p> <p>RUN</p>	<p>NEW</p> <p>10 print "division problem"</p> <p>20 print "8/4"</p> <p>30 print 8/4</p> <p>40 print "8/4="8/4"</p> <p>50 end</p> <p>LIST</p> <p>RUN</p>

A2

Arithmetic Operations

10 PRINT 25+5 30

20 PRINT 25-5 20

30 PRINT 25*5 125

40 PRINT 25/5 5

50 END

10 PRINT "☑"

20 PRINT "75+10="

30 PRINT 75+10

40 PRINT "65-15="

50 PRINT 65-15

60 END

Ready
75+10=
85
65-15=
50

10 Print "Checking Answers"

20 Print

30 Print "26*5="

40 Print 26*5

50 Print

60 Print "130/5="

70 Print 130/5

80 End

2. ábra

A3

Arithmetic Operations (contd)

(clear screen)

10 Print "☑"

20 Print "Equaling 100"

30 Print

40 Print "10*10="

50 Print 10*10

60 Print

70 Print "25+75="

80 Print 25+75

90 Print

100 Print "125-25="

110 Print 125-25

120 Print

130 Print "200/2="

140 Print 200/2

150 End

10 * 10 =
100

25 + 75 =
100

125 - 25 =
100

200 / 2 =
100

3. ábra

Write a program which shows the nine times table. Clear screen first. Show the calculation on one line first and the answer on another. Skip a line between facts.

Egy tisztán szoftver úton megvalósított beszéd szintetizátor

A Burgaszi (Bulgária) Matematikai Gimnázium három 10. osztályos tanulója a BUSOFT Szoftverház részére kidolgozott egy 30 kb-át összterjedelmű beszéd szintetizáló programcsomagot. Az ő elmondásuk alapján számolok be munkájukról.

A cél nem kiváló minőségű, hanem jól reprodukálható hang létrehozása volt. A reprodukációs hiba közelebről meg nem határozott körülmények

között 20-25%, ha az emberi beszédet vesszük alapnak. Semmiféle hardver módosítást, kiegészítést nem alkalmaztak.

Az analóg jelet digitalizálják, majd tárolják. Ez utóbbihoz 6-8 kb-ot használnak. A megoldás jóságához elengedhetetlenül szükséges a nagy feldolgozási sebesség, mivel ez szabja meg a maximális átviteli frekvenciát. A gyűjtött adatokat továbbfeldolgozás előtt lemeze viszik. A hangképzés 1

bites digitál/analóg átalakítóval történik. Ez határozza meg a hangminőséget.

A lemeze vitt digitális jelek továbbfeldolgozását, szerkesztését nem feltétlenül kell ugyanazzal a rendszerrel végezni. Elmondták, hogy az eddigi legjobb minőségű angol szöveg hangot egy meg nem nevezett típusú, Hewlett-Packard gyármányú számítógéppel állították elő, bár a program Apple II+ kompatibilis gépekre íródott.

A feldolgozást bájtönkénti szerkesztéssel-javítással végzik, ami lényegesen jobb teszi a minőséget. Így például lehetővé tesz szoftveres zajszűrést, kiküszöbölhetővé teszi a szavak kiejtésének különböző sebessége miatt fellépő frekvenciakülönbséget, lehetővé teszi a mondatok, szavak, hangok elkülönítését.

A módszer a hangok külön-külön történő előállítására miatt korlátlan szókészletű, és nem mereven nyelvhez kötött. Leír-tam például cirill betűkkel ezt a szöveget: „A Valcsév-féle program bemutatkozik a magyar rádióhallgatóknak. A hanghatás ugyan nem túl jó minőségű, de ennek oka, hogy nem használ semmiféle hardver kiegészítőt.” A kimondott szöveg határozottan érthető volt.

A szerkesztési lehetőségeken kívül a frekvencia-amplitúdó görbék is kijelvezhetőek. Ezek figyelembevételével a reprodukációs képesség a szerkesztés révén elérhető 8-10%-ról 28-35%-ra növelhető. A program készítői úgy vélik, hogy ez a módszer a tisztán szoftveres módszerek nyújtotta lehetőségeket legjobban kihasználja.

Mivel a szoftveres lehetőségek korlátozottak, igazán jó hangminőséget az alacsony (mintegy 7 kHz) vágási frekvencia miatt biztosítani nem tudnak, ezért hardveres kiegészítőket használtak tervezik.

A program étlaprendszerű. A fő- és mellékétlap az 1. és 3. ábrán, a grafikus kijelzés kiválasztása a 2. ábrán látható. A nyomtatott latin betűs volt, így egyes cirill betűk helyett írásjeleket, például zárójelet írt.

Dr. S. E.

TRS-80 June 23, 1985

things to do today

Date 19

5 Print "Good-bye!"
10 sound 40,10
20 sound 4,10

Date 24-85
5 cls (7)
10 set (32,13,8)

20 For H, 287036
30 set (4,16,5)
40 Next H

50 set (5,10,13)
60 set (8,19,3)
20 Print "HELLO!"

80 sound 29,1
90 sound 3,5
100 End

Date 24-85
80 sound 4,10
90 sound 2,5

100 sound 13,7
110 sound 78,9
120 sound 20,7

130 sound 1,10
140 sound 12,6
150 sound 2,2

160 sound 90,9
170 sound
180 sound 1,5
190 goto 190

200 end
Date 24-85
5 sound 1,10

10 sound 3,10
20 sound 23,9
30 sound 5,10

40 sound 34,10
50 sound 1,9
add date 24-85

60 sound 1,10
70 sound 13,10
80 sound 2,10

90 sound 4,10
100 sound 34,10
105 sound 1,9

8. ábra

programtervezést és a nyomtatást (7. ábra).

A kislány szüleitől, akik jónevű számítástechnikai szakemberek, egy TRS 80 MODEL III típusú gépet kaptak gyakorlásra. A tanfolyammal egy időben, a harmadik óra idején elkészített első zenei programját is bemutatjuk (8. ábra). Látható, hogy a tanulaton kívül már a CLS, SET, FOR... NEXT, GOTO, SOUND utasításokat is használta.

Megjegyezzük, hogy az itt is említett, számítógép nélkül számítástechnikát oktató módszer, amivel például a LOGO jól tanulható, nálunk is célszerű lenne elterjeszteni.

DR. SIMONYI ENDRE

```

]
]RUN
###
###2
GLAWNO MEN@
"OSW"-MEN@//
"R"-GRAFIKA NA DANNITE
"S"-ZAPIS NA TEKIJITE DANNI
"L"-ZAREVDANE NA DANNI OT DISK
"D"-OBRABOTKA NA NOWI DANNI
"I"-OBSLUWVAJI PROGRAMI
"H"-KRAJ
IZBERETE VELANATA OT WAS OPCIQ...
    
```

1. ábra

```

ZAREVDANE...
###2
###
GRAFIKA NA DANNITE
=====
"MK+C"-WRY]ANE W GLAWNO MEN@
DESET.NA-.ADRES-8192
###
    
```

2. ábra

```

]
]RUN
###2
###2###
MEN@//
"E"-GRAFI-EN REDAKTOR
"S"-NABL@DAWANE NA -AST OT GRAFIKATA
"M"-POMOJNA TABLICA
"P"-PROSLU[WANE NA DANNITE
"OSW"-GLAWNO MEN@
"V"-MA]ABEN REDAKTOR
"C"-SPECIALNI FUNKCII
IZBERETE VELANATA OPCIQ...
    
```

3. ábra

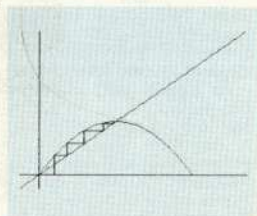
Káosz a Spectrumban

1985/4. számunkban közöltük Major Zoltán Egyenletek közelítő megoldása című cikkét. A közelítő vagy más néven iterációs eljárások röviden a következők. Keressük az $f(x)=0$ egyenlet megoldását. A zérushely keresését visszavezetjük az $f(x)+x=g(x)$ függvényre és az $y=x$ egyenes metszéspontjának keresésére, ezt hívják fixpontnak. (Bizonyos esetekben azonban az $x+c \cdot f(x)=g(x)$ függvény hatósos.) A vizsgált intervallum egy tetszőleges x_0 értékével kezdődik a közelítés, majd $x_1=g(x_0)$, $x_2=g(x_1)$... $x_n=g(x_{n-1})$ sorozattal keressük a fixpontot. Ha ez konvergens, a fixpontot. Ha ez konvergens, a fixpontot x_p -hez, akkor $x_p=g(x_p)$ és $f(x_p)=0$, tehát megvan a gyök hely. A konvergencia kritériuma, hogy a fixpont környékén ne legyen „túl meredek” a $g(x)$ függvény.

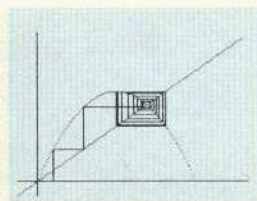
Jelen cikkünk a divergens esetekkel foglalkozik. A divergencia vizsgálatban találkoztunk napjaink tudományának egyik olyan kutatási területével, amelyet éppen a számítógépes kísérletek indítottak el, s a számítógépes módszerekkel még további eredményeket hozhatnak. E területnek, az ún. nem lineáris rendszerek dinamikájának első pillantásra is lenyűgöző eredményei könnyen és látványosan vizsgálhatók személyi számítógépek segítségével.

Gyakran egy folyamatot rendszerparaméterektől is függő képlettel jellemezhetünk. Például egy ágyúval a puska-por mennyiségét és a lövés szögét megfelelően változtatgatva elérhetjük, hogy a kilőtt golyók közelítőleg az $f(x)=r \cdot x \cdot (1-x)$ parabola szerinti pályákat fussanak be. Az r -et kontrollparaméternek szokták nevezni, értékétől függően laposabb vagy meredekebb a görbe. Bizonyos differenciálegyenletek megoldása során is előfordul a fenti összefüggés.

Ha $0 < r \leq 4$, akkor az $f(x)=r \cdot x \cdot (1-x)$ függvény a $[0,1]$ intervallumot önmagába képezi le, folytonos, tehát létezik fixpontja. Az

1. ábra ($r=2$)

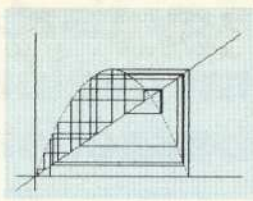

2. ábra ($r=1+\sqrt{5}$)

$x=r \cdot x \cdot (1-x)$ egyenletből kapjuk az $x_1=0$ és az $x_2=(r-1)/r$ megoldásokat. Ha az $x_{n+1}=r \cdot x_n \cdot (1-x_n)$ iterációval akarjuk ezeket meghatározni, akkor tapasztalhatjuk (és elméletileg is bizonyítható), hogy $0 < r \leq 1$ esetén az iteráció az $x_1=0$ -hoz, míg $1 < r \leq 3$ esetén az $x_2=(r-1)/r$ -hez konvergál (1. ábra).

Ha $3 < r \leq 4$, akkor az x_2 pontban a függvény érintőjének meredeksége $m_{x_2}=2-r$, azaz $|m_{x_2}| > 1$, tehát az iteráció nem lehet konvergens. Viszont a $[0,1]$ intervallumból kilépni sem tudunk, így a divergencia csak valamiféle oscilláció lehet! Ennek tulajdonságait és jelentőségét az utóbbi húsz évben tarták fel. Fantasztikusan új és meglepő eredmények ezek, figyelembe véve az iterációs eljárások közismertségét, és azt a véleményt, mely szerint ezen a területen már minden lényeges eredmény ismert.

Tekintsük az $x_{n+1}=r \cdot x_n \cdot (1-x_n)$ iterációt, amikor r egyre jobban meghaladja a 3-at. Ha $r_1 \equiv 3 < r \leq (1+6) \equiv r_2$, akkor néhány iteráció után két érték fog váltakozni, tehát kialakul egy 2 periódusú határciklus. A 2. ábrán ez látható,

3. ábra ($r=4$)

4. ábra

```

10 PROC Main
20 DEF PROC Main
30  PROC Koord
   PROC YX
   PROC Graf
   PROC Iter
40 END PROC
50 DEF PROC Koord
60  RESTORE 400
70  READ x0,y0,xrg,yrg
80  PLOT x0,y0
   DRAW arg-1,0
90  PLOT 0,y0
   DRAW 0,yrg-1
100 END PROC
110 DEF PROC YX
120  RESTORE 410
130  READ dx,dy
140  LET m:=tos/dx
   LET w:=y0/dy
150  IF w<=n THEN LET m:=w
160  LET m:=(yrg-y0-1)/dx
170  LET w:=(yrg-y0-1)/dy
180  IF w<=n THEN LET m:=w
190  PLOT -dx*(m+n),-dy*(m+n)
   DRAW dx*(m+n),dy*(m+n)
200 END PROC
210 DEF PROC Graf
220  RESTORE 420
230  READ r
   READ xa,xb
240  FOR i:=xa TO xb
250    LET x:=i/dx
   LET j:=dy*VAL r
260    PLOT i,j
270  NEXT i
280 END PROC
290 DEF PROC Iter
300  RESTORE 440
310  READ n
   READ x
320  LET i:=x
   LET j=0
330  PLOT i,j
340  FOR i=1 TO n
350    LET x:=VAL r
   LET i:=dy*x
   DRAW 0,i-j
360    LET j:=dy*x
   DRAW j,i-1,0
370    LET j:=j
   LET i:=j
380  NEXT i
390 END PROC
400 DATA 15,15,256,176
410 DATA 120,120
420 DATA "4*(x*(1-x))"
430 DATA 0,1
440 DATA 20
450 DATA 0,1
    
```

$r=1+\sqrt{5}$. Ha $r_2 \equiv 1+\sqrt{6} < r \leq r_3$, akkor az iteráció során már négy érték ismétlődik, azaz egy 4 periódusú határciklus jön létre. Tovább növelve r -et, rendre 2^n értékből álló határciklusok konvergálnak az iteráció egy (r_k, r_{k+1}) intervallumon. Ennek a hossza zérushoz tart, s kimutatható, hogy a lim $r_k = r_\infty$ határérték is $k \rightarrow \infty$

létezik. (r_∞ számítógépes meghatározása 3,569945672 közelítő értéket adott.) Ha $r=r_\infty$, akkor megszámlálhatóan végtelen sok ponton fut végig az iteráció!

Ha az r -et r_∞ fölé növeljük, a helyzet egyre bonyolultabb lesz. Bizonyos r -ekre az iteráció véges sok, de nem feltétlenül 2^n pontból álló határciklushoz tart, más r -ekre viszont (és ezekből nagyon sok van) nem periodikus, kaotikus sorozatot alkot. Ezen azt értjük, hogy míg a konvergens iterációnál n nagyobb értékeire biztosan tudjuk, hogy x_n a fixpont egyre kisebb környezetében lesz, addig a kaotikus sorozatoknál csak azt tudjuk, hogy $x_n \in [0,1]$, és hogy egyenlő valószínűséggel esik ugyanolyan hosszú részintervallumokba. Például az $r=4$ esetben is kaotikus sorozatot hoz létre az iteráció. A 3. ábrán ezt mutatjuk be.

A fentiekben vázolt, a rendszerparaméterek bizonyos értékeinél létrejövő kaotikus sorozatok olyan univerzális törvényszerűségeket mutatnak, amelyek függetlenek attól, hogy milyen fizikai, kémiai vagy egyéb rendszer vizsgálatakor bukkantunk rájuk. Ennek oka valószínűleg a nemlinearitások természetében rejlik. Ezek vizsgálata, törvényszerűségeinek feltárása intenzív számítógépes módszereket követel.

Az iterációkat rajzoló programot (4. ábra) Spectrum gépre Betabasic nyelven írtam. Nem célom most ennek az ismertetése, úgy gondolom, a közölt lista alapján érzékelhető, hogy egy jól használható, valamelyest már strukturált kód létrehozására alkalmas szoftver.

A bemenő adatokat az egyszerűség kedvéért DATA sorokban helyeztem el, természetesen ki-ki izlésének megfelelő interaktív változatot is készíthet belőle. Felhívom a figyelmet arra, hogy az iterációban szereplő függvény a Spectrum jövtőlából sztringváltozó.

LOVRICS LÁSZLÓ

Alapozás XVI.

Rendszerek „élete”, működése állapotátalakulási folyamatokkal írható le. Megismerkedtünk néhány hasznos ábrázolási eljárással, amelyek a felbecsülhetetlen értékű állapottérrel kapcsolatosak. Miután a szemléltető eszközök a kezünkben vannak már, az egymás után következő rendszerállapotok ábrázolásával, azaz például azzal foglalkozunk, hogy hogyan mozognak az egyes rendszereket képviselő pontok az állapottérben.

Kívánalmak és kielégítési módjaik

Nemcsak az ember viselkedését befolyásolja saját igazi vagy másoktól átvett, sőt kívülről rákényszerített kívánságok. Ha figyelmesek vagyunk, minden jelenség mögött észrevehetjük azokat a kívánalmakat, amelyeknek a megfigyelt jelenség kielégítése.

A számológépben (és minden digitális automatában) ezek a kívánalmak többfelé vonatkoznak (például információátvitelre, információátvitelésre, információk más információk származtatására, információ megjelenítésre).

Bármivel foglalkozunk is, a megértés kulcsa, hogy biztos áttekintésünk legyen a kívánalmakról, azok kielégítési eszközeiről és módjairól, és az összes szereplő lényeges tulajdonságairól.

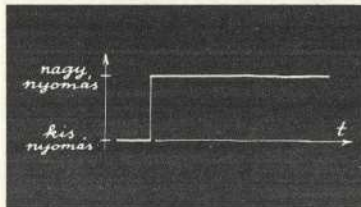
A kívánalom a matematikai és számítástechnikai munkában is a legfontosabb fogalmak közé tartozik. Aki csinálta is ezeket a tevékenységeket, nemcsak előadást tartott vagy csak könyvet írt rólok, annak tapasztalata igazolja állításunkat.

Kívánalmak csak papíron és írószámla mellett fordulnak elő egyesével és egymástól elszigetelten. A gyakorlati munkában mindig kívánalomrendszerekkel állunk szemben. Ezzel kapcsolatban három eset lehetséges. A legritkább az, amikor a kívánalomrendszer kielégíthető, *és pedig egyféleképpen*. Ennél sokkal gyakoribb a másik két eset, az, amikor a kívánalomrendszer nem *elégíthető ki* úgy, hogy minden kívánalomnak (kívánságnak) teljes mértékben eleget tegyünk, és az, amikor *minden kívánalom kielégíthető, és ennek több módja is van*.

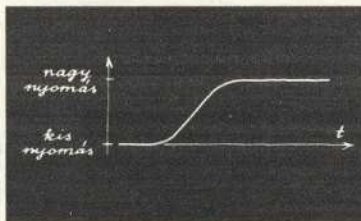
Érdekes elgondolkodni azon, hogy miért mellőzik a tankönyvek a gyakorlat számára nélkülözhetetlen két utóbbi eset tárgyalását. Ezek részletes elemzésébe — sajnos — mi sem bocsátkozhatunk, de mivel fejtegetésünk gyakorlati igyekszik lenni, nem kerülhetjük meg a témát még a nélkül.

A számológép egyes egységei mind kívánalmak kielégítésére szolgáló operátorok. Hasznos előgyakorlat, ha az Olvasó sorra veszi az eddig megismerteket, és megfogalmaz kívánalmakat, amelyek kielégítése ezekre az operátorokra bízható. Célszerű, ha azzal is foglalkozik egy kicsit, hogy az operátorok *hogyan dolgoznak* a kívánalmak kielégítésén, hogyan végzik igénykielégítésre törekvő munkájukat, hogyan látják el ilyen feladataikat.

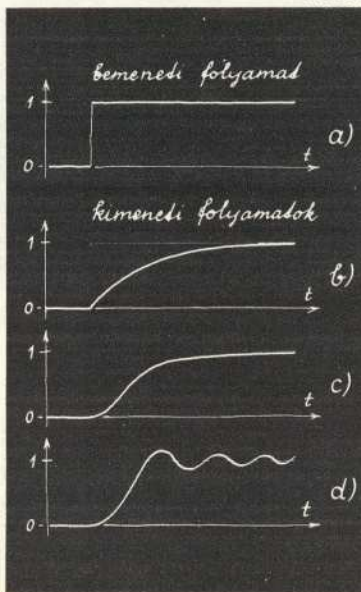
A digitális automatán belül az egyik legfontosabb tevékenység az információ ára-

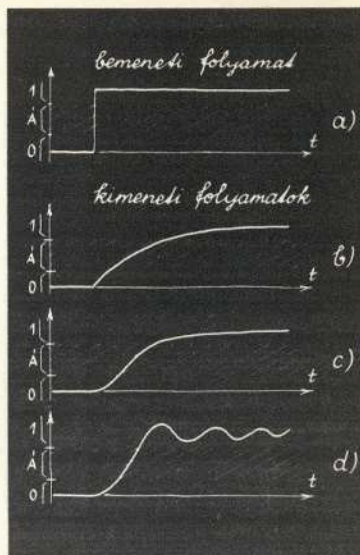
3. ábra

2. ábra

3. ábra

4. ábra

moltatása. A közönséges vezetékét mi — elmentben az irodalommal — továbbra is ugyanolyan fő alkatrésznek tekintjük, mint például a maximumképzőt, a minimumképzőt és a negelőt.

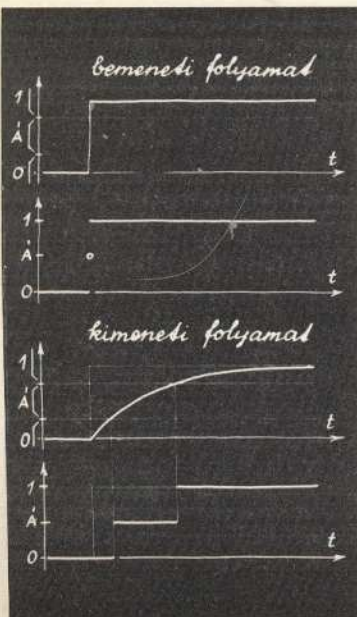
A vezetékek révén — legyen az pneumatikus, hidraulikus, elektromos vagy üvegből készült fényvezeték, vagy akár a rádióhullámokat továbbító térész — elsősorban információátvitel megvalósítani. Ezzel az alapfontosságú kívánalommal és megvalósításával foglalkozunk most részletesebben.

Az információterjesztési kívánalom

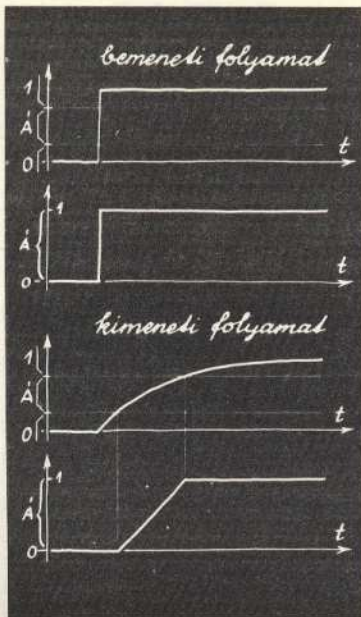
Ha az egyik operátor nem tudja a másiknak továbbadni azt, amit ő tud, és a másiknak is tudnia kell ahhoz, hogy dolgozhasson, a gép nem működőképes. Az információterjesztésével kapcsolatban tehát nélkülözhetetlen kívánalmaink vannak. Természetesen a pusztán terjesztéssel ugyanott lennénk, ahol a terjesztés teljes hiánya esetében volnánk. Gátat is kell szabnunk a terjedésnek. Hiba volna az, ha minden információ mindenhol eljutna és kifejtené hatását. (Rossz az a rádió, amellyel sehoh sem lehet semmilyen adást fogni, és az is rossz volna, ha mindenütt minden állomás egyszerre szólna.)

A kívánalmak tehát az információ irányított (vezetett, nem pedig szabadjárá eresztett!) terjedésével kapcsolatosak. A vezetett információ terjedésére vonatkozó kívánalmakat a mai gépekben főleg vezetékekkel elégítjük ki.

Mind a tervezés, mind pedig a működés megértése szempontjából nélkülözhetetlen tehát alaposan ismernünk azt, hogy hogyan működnek a vezetékek.

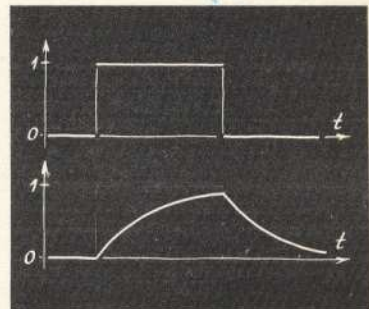

5. ábra

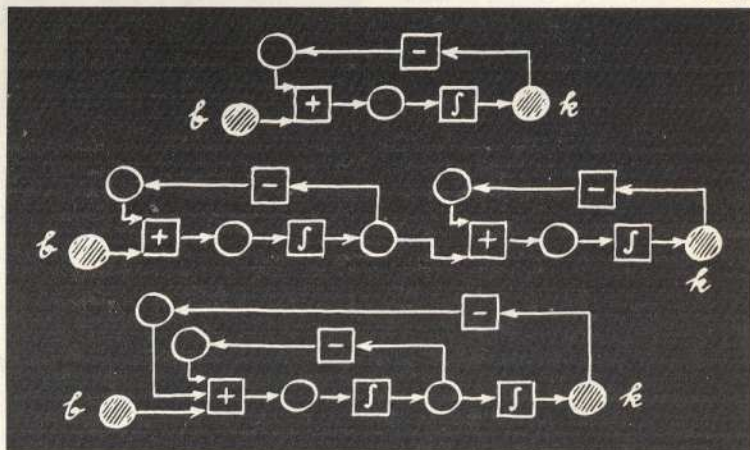
6. ábra

viszont pontosan teljesíthető. A 3. ábrán például a bemeneti eseményből (jelenségből) származóan olyanok jelentkeznek a kimeneteken, amik látszólag nem is hasonlítanak rá. A „szép” derékszögű egyenes szakaszból olyan görbe vonalak lettek, amik önmagukban szépek ugyan, de az eredetivel egybevetve sokkal inkább karikatúrák, mint élethű képmások. Es ezzel helyben is vagyunk. Olyan a digitális technika, mint a jó karikatúrarajzolás. A jó karikatúrában a lényegesnek tartott vonások megmaradnak (esetleg hangsúlyozva, sőt túlhangsúlyozva is), a lényegtelenek pedig vagy megmaradnak vagy nem.

7. ábra

8. ábra

zatokat (meglehetősen pontatlan) másolatokat szolgáltatattak.

Bele kell nyugodnunk tehát, hogy alapfontosságú operátoraink egyike a másoló, a követő, az utánzó operátor nem tudja pontosan ellátni feladatát. A másolási, utánzási, követő fő feladat pontos megoldása tehát lehetetlen. Azaz az elméletben nagy hasznosságú késleltető operátor pontos megvalósítása a gyakorlatban megoldhatatlan. Ez a tehetetlenség azonban nem végzetes. A digitális módszer lényege éppen az, hogy valaminek valami feleljen meg; nem az a lényeges, hogy mi, csak az, hogy különbözőknek különböző. Ez a kívánalom

Keressük meg, hogy e karikatúrává torzult másolatokban mi az a lényeges, ami megmaradt!

A 4. ábra ugyanaz, mint a 3. ábra, de egy „átmeneti állapot sáv” is szerepel benne. Ennek segítségével a másoló (valójában karikatúrarajzoló) operátor tevékenysége a követzőképpen írható le. A bemeneti jelenség (esemény) az, hogy a rendszerjellemző az \dot{A} átmeneti sáv alól föléje kerül. Erről az eseményről tudósít az operátor a kimeneten azáltal, hogy a kimeneti rendszerjellemző értéke is az átmeneti sáv alól afölé kerül. Hogy mennyi idő múlva, és hogyan, az más kérdés.

Első megállapításunk az, hogy nincs egyszerűen működő vezeték. Még a közönséges cső, egy pneumatikus vezeték is annyira gazdag és érdekes rendszer, hogy ha csak a legfontosabbakra szorítjuk vele kapcsolatban, akkor is meg lehet tölteni egy könyvet csupa érdekes és szép tudnivalóval. Fegyelmezve ismeretszerzési vágyunkat (kívánalmunkat!) csak a számunkra közvetlenül fontos dolgokkal foglalkozunk.

Mit kívánunk egy vezetéktől? Természetesen azt, hogy valamit valahonnan valahová elvezessen, elkalauzolja.

Azt kívánjuk például, hogy az egyik végén jelentkező állapot jelentkezzen a másik végén is; jusson el a másik végére is, ami az egyik végén volt. Konkrétan, például az 1. ábrán látható bemeneti nyomásváltozásai jelenség tapasztalható legyen a kimeneten is.

Olyan vezeték azonban, amely ezt a kívánalmat ki tudja elégíteni, nincs. Fontos tudatosítani, hogy ennek oka nem az, hogy az 1. ábrán szereplő folyamat maga sem megvalósítható. Bármilyen „enyhébb” változás (2. ábra) pontos továbbítására, kimeneten való utánzására sem találunk vezetéket.

Kezdjünk el kísérletezni! Egyszerűség kedvéért az 1. ábrán látható hirtelen változással. A kívánalom ennek a bemeneti jelenségnek utánzása, lemásolása a kimeneten. A vezeték kimeneti pontja állapotának tehát követnie kell a bemeneti pont állapotát. A vezetéknek tehát másoló, utánzó operátornak kell lennie, követési, másolási, utánzási műveleteket kell végeznie.

Kísérleteink meggyőzőnek arról, hogy pontos követő (másoló, utánzó) operátor nincs. Nagypontosságú mérések a legegyszerűbb esetekben a 3. ábrán látható után-

Finomabb vizsgálatok

Ha az átmeneti sáv alatti részt a 0 számmal („nem fűj”); kicsi a nyomás, kicsi a feszültség), a felette levőt pedig az 1 számmal („fűj”, nagy a nyomás, nagy a feszültség) jelöljük, akkor rendszerünket (legalább) 3 állapotot tartalmazó állapottérben könnyen ábrázolhatjuk. Így, ha az idő előrehaladásának módjával nem törődünk, a másoló operátor tökéletes követési igények (kívánalmak) kielégítésére képes. Ez azonban csak a digitalizált világban érvényes. Ennek lényege — mint láttuk — az állapotok olyan, durva nagy csoportokba foglalása, amelyeknek megkülönböztetése primitív eszközökkel is könnyen elvégezhető.

Azokat az eseteket pedig, amelyek problémát okozhatnak, egyszerűen elkerüljük és elkerültejük! Esetünkben az átmeneti sávban tartózkodás állapotba jut erre a sorsra. Ne tévesszen meg senkit az, hogy például az átmeneti sáv és az alatta levő tartománynak határa kritikus vonal lehet, olyan értelemben, hogy nehézséget okozhat annak eldöntése, hogy egy pont a határvonal felett van kicsivel, rajta van, vagy alatta van kicsivel.

Ez a kérdés szintén nem érdekes, például azért sem, mert a digitális rendszereket úgy szerkesztjük, hogy az ilyen bizonytalanságok ne okozhassanak problémát. Ennek egy lehetséges módja, hogy csak a biztosan eldönthető eseteket számítsuk a 0 vagy az 1 tartományba, a bizonytalanok az átmeneti-

be kerülnek. Nyilvánvaló, hogy nem fordulhat elő bizonytalanság a 0 és az 1 határára, mert ez a határ nem létezik. És ez a fontos. Ha egy érték bizonytalan, hogy 0 vagy átmeneti, akkor az biztosan nem 1. Ha bizonytalan, hogy átmeneti vagy 1, akkor az biztosan nem 0.

Általános elv az, hogy *mindig csak azzal és csak akkor foglalkozunk, amikor valami biztos és egyértelmű, addig pedig amíg nincs így, vagy várunk, vagy dolgozunk az ilyen helyzetek létrehozásán.*

Tipikus megoldás még a bizonytalan helyzetek kialakulásának eleve lehetetlen-tétele. Így például a rendszert úgy alkotják meg, hogy a 0→1 és az 1→0 átmenet csak gyorsan, meredeken történhessen. Így eleve kizárt már az átmeneti sáv határai közelében való hosszabb tartózkodás is, a határon való „szédélgesről” nem is beszélve. (Az olyan gépeket pedig, amelyekben ez mégis előfordul, javításba veszik.) Olyan ez a kizárásról gondoskodás, mint amikor egy patak átúgrásához eleve megköveteljük például, hogy a merőlegestől legfeljebb 10 fokos eltérésű egyenes pályán fussunk neki, és a patak szélétől fél méterre legalább egy adott sebességgel mozogjunk. Ha ezt betartjuk, biztos, hogy rövidesen a túlparton leszünk.

Az 5. ábrán az iménti elvek szerint állapotterben ábrázoltuk a másolási (karikatúrarájzolási) folyamatot a 4b. ábra esetében.

A bemeneti folyamat jellegében nem változott, a kimeneti azonban igen.

A 6. ábrán megismételtük a 4b. ábra átfogalmazását, de a 0 és 1 állapotban levést az időtengellyel párhuzamos szakasz, az átmeneti részben levést pedig az időtengellyel nem zérus szöveget bezáró szakasz képviseli. (Lásd Alapozás XVI!) A 7. ábrán egy impulzus „karikatúráját” mutatjuk be a 4b. ábrát adó vezeték esetében.

Befejezésül közlünk egy-egy vezetékmodell, azaz karikatúrarájzoló operátorcsapatot. A 8. ábrán olyan rendszerek kapcsolási rajzai szerepelnek, amelyeknek bemenetére adva az 1. ábrán látható folyamatot, azok arról rendre a 3b., 3c. és 3d. ábrán látható „másolatot” szolgáltatják.

Annak érdekében, hogy megbízható gépeket szerkeszthessünk, a „karikatúrák” legfontosabb tulajdonságait kell még feltárunk. Ehhez a munkához azonban már számológépet is igénybe vehetünk. Ezért a következőkben vezetékekre vonatkozó rendszermodellekkel foglalkozunk majd; ezek egyben legegyszerűbb képviselői lesznek a számológéppel egyáltalán elvégezhető legbonyolultabb feladattípusnak, az előző értékre támaszkodó folyamatok, a rekurzív folyamatok értékei kiszámításának is. Ennek sikeres elvégzéséhez azonban már semmi különleges kívánalomnak nem kell elegend tennünk, mert minden lényeges eszköz a kezünkben van már.

POGÁNY CSABA

PC^{-t}
a 2C^{-ből}

A NOVOTRADE RT. 1985 decemberében új szolgáltatással bővítette kínálatát

**A legalacsonyabb lízingdíjjal
IBM PC kompatibilis
Commodore PC 20
számítógépet kínálunk Önnek!**

A Commodore PC 20 számítógép-konfiguráció főbb jellemzői:
— Intel 8060 mikroprocesszor, 4,7 MHz
— 256 kb-ajtos központi memória
— monokromatikus displayegység
— 1 db 360 kb-ajtos floppyegység
— 1 db 10 Mb-ajtos Winchester lemezegység

**A számítógép teljes lízingdíja
688 000,— Ft, melyet az alábbi
részletekben kell fizetni:**

a szerződés aláírását követően	a teljes lízingdíj
8 napon belül	50%-a
12. hónapban	20%-a
24. hónapban	15%-a
36. hónapban	15%-a

**Szállítás azonnal!
Gazdag szoftverválaszték!**

Keresse fel a

NOVOTRADE

2C Áruházát! Cím: Budapest XIII.,
Balzac u. 35.

Telefon: 402-954. Telex: 22-7673.

A jó vezetés titka

Neil Spooner menedzseranfolyamot tartott Magyarországon. Erről a nálunk még eléggé szokatlan képzésről kérdeztem őt.

E. L.: Mindenekelőtt az érdekelne, hogy megtanulható-e a jó menedzser, elsajátíthatja-e valaki a vezetői készségeket, vagy sem?

N. S.: Természetesen nem tehetünk senkit tanítással jó menedzserre, legfeljebb tudatosíthatjuk benne, hogy milyen a jó menedzser. Megértethetjük vele a tevékenység lényegét, célját, de azután személyes képességein múlik, mire megy.

E. L.: Ön szerint mi ennek a tevékenységnek a lényege?

N. S.: Bizonyos célok elérése, és az, hogy a vezető úgy érje el a céljait, hogy az elfogadható legyen a társadalom, az emberek és annak a környezetnek a számára, amelyben tevékenykedik.

E. L.: Tudomásom szerint ön ezeket az ismereteket elsősorban számítástechnikai körében terjeszti. Valószínűleg ezen a viszonylag új területen nagyon sok hibát követhet el az irányítók, a menedzserek.

N. S.: Hát bizony sok hibát látunk. Én húsz éve dolgozom a számítástechnikai szakmában, elsősorban szolgáltatásokban. Itt az a probléma, hogy az átlagosnál sokkal változóbb területtel van dolgunk. Ilyen helyzetben akkor lehet sikeres az ember, ha hisz abban, hogy meg tudja oldani a problémákat, amelyek a következő héten vagy a következő években felmerülnek. Persze az ilyen önbizalom azon is múlik, hogy tudja-e az ember, hogy kell irányítani.

E. L.: Előzetes beszélgetésünkben két nagyon fontos szempontot említett ezzel kapcsolatban. Az egyik, hogy a folyamat egészét kell tudni áttekinteni, és nem szabad csupán az egyes részleteket figyelembe venni. A másik, hogy mindent úgy kell nézni, mint valamilyen termelői ipart, amelynek elő kell állítania valamit. És hogy ez mennyire sikerül, abból ítéltethetjük meg, hogy sikeres-e az irányítás vagy sem.

N. S.: A legtöbb vezető a vezetést leegyszerűsítve, pusztá problémamegoldásnak tekinti. De ha mondjuk egy olyan összetett dolgot kell megoldani, mint a számítógépek bevezetése az oktatásba vagy ennek a technikának elterjesztése a társadalomban, ezt nem nézhetjük túlságosan szűk látószöggel, mert akkor nagyon sok hibát fogunk elkövetni. Például az oktatást úgy kell tekinteni, mint oktatási ipart, és meg kell vizsgálnunk, melyek azok a nevelési „szerszámok”, amelyekkel a legjobb minőségű „terméket” tudjuk előállítani, ebben az esetben a magasan képzett szakembereket. Ha ezt nem üzemeltetjük, nem iparként fogjuk fel, akkor nem találjuk meg a megfelelő eszközöket.

E. L.: Bizonyára ennek a szélesebb áttekintésnek egy része az is, hogy valamilyen mérni kell az eredményességet.

N. S.: Természetesen. Az oktatásban ez meglehetősen nehéz feladat. De azért vannak mértékek (például a vizsgán átjutók száma, a népesség magasabb fokú oktatásban részesülő rétegének aránya stb.), csak éppen mások, mint amilyeneket az üzleti életben megszokunk. Ki kell tehát dolgozni ezeket, és segítségükkel mérni a hatékonyságot.

E. L.: Nemcsak az oktatásban, hanem például a szoftverkészítésben is sokan követnek el hibát. Például a programkészítők csodálatos programokat készítenek, amelyek esetleg senkinek sem kellenek.

N. S.: Mi, számítástechnikával foglalkozók valóban nemtródiómok voltunk olyan értelemben, hogy nem vittük tudomásul, hogy a valóságos világ részére kell termékeinket előállítani. A termékeknek a piacra juttatása okozza a nehézséget. És még nehezebb ezeket a termékeket eljuttatni olyan piacokra, amelyeken szokatlanok, például a harmadik világba. Hajlamosak vagyunk csak a saját piacainkra termelni, abban a hitben, hogy majd átvihetők termékeink máshová is. De nagyon valószínű, hogy ebben sincs igazunk.

E. L.: Hogyan kerülhetők el ezek a buktatók, honnan tudjuk, melyik a helyes út?

N. S.: Itt visszajutottunk a menedzselés kérdéséhez. Nincs még egy olyan iparág, ahol kifejlesztenek egy terméket úgy, hogy előtte nem elemezték gondosan az igényeket, a felvevőpiacot. Csak a számítástechnikában fordulhat elő, hogy valaki ír egy új programot, anélkül, hogy a vezető kérte volna: bizonyítsa be, hogy erre szükség van. Meg kell tehát teremteni a számítástechnikában is a számításpárt. Nézz meg például a mikroszámítógépeket. Miféle programok léteznek ezekhez a nagyon elterjedt masinákhoz? Könnyelvis programok, amelyeket kisvállalatok használnak – ez rendben van. De azután? Word-processorok, adatbázis-kezelés, táblázatok, grafika. Régóta ez van, semmi új nem születik. Márpedig kellene új dolgokat fejlesztenünk, különben állóvíz alakulhat ki körülöttünk. Persze elképzelhető, hogy még jobban el kell terjedniük ezeknek a gépeknek, mielőtt felmerülne újabb alkalmazások igénye. Akárcsak a telefonnál: ha ezer emberre jut egy telefon, akkor nemigen fordulhat elő, hogy háziasszonyok egymással csevegnek. Ha viszont tíz emberre jut egy készülék, akkor háziasszonyok tömege fog telefonon társalogni.

E. L.: Beszéljünk egy kicsit általában a vezetéstről. Melyek az ön véleménye szerint a legfontosabb szabályai?

N. S.: Nincsenek szabályok. Szerintem a

legfontosabb, hogy a vezető higgyen a saját józan eszében. Értsen ahhoz, hogyan motiválja az embereit.

E. L.: De megtanulható-e, hogy hogyan motiváljunk valakit?

N. S.: Természetesen, ennek megvannak az alapszabályai. Ezeket persze alkalmazhatjuk rosszul is, de a technika létezik. A motiváció alapelveihez tartozik például, hogy ha valakinek nem elégítjük ki az alapvető szükségleteit, akkor hiába próbáljuk magasabb szinten motiválni, semmilyen hatást nem érünk el. Ha valakinek nincs mit ennie, nincs ruhája, akkor először ezeket a szükségleteit kell kielégíteni, és csak azután kell társadalmi helyzetét javítani, majd segíteni abban, hogy jobban kibontakoztathassa képességeit. Szóval vannak módszerek, melyek megtanulhatók, de sajnos a legtöbb ember azt a fáradságot sem veszi, hogy elolvassa az ezekről szóló könyveket.

E. L.: Az ön véleménye szerint tehát a jó vezető mindenekelőtt megtanulja a vezetés technikáját.

N. S.: Pontosan. Olyan ez, mint a nyelvtanulás. Nehéz úgy megtanulni egy nyelvet, hogy nem ismerkedjünk meg a nyelvtannal. Persze ha megtanultuk a nyelvtant, az nem jelenti azt, hogy jól beszéljük a nyelvet, de legalább megvan az esélye, hogy megértenek bennünket. Ha a vezetésben nem tanuljuk meg, hogy egyáltalán mi az alapja az egésznek, akkor nagyon nehéz jó vezetővé válni.

E. L.: Ön ezalatt a rövid idő alatt bizonyára nem a részleteket tanítja, hanem inkább felhívja a figyelmet arra, hogyan kell mindezt elsajátítani.

N. S.: Három nap alatt annyit érhetek el, hogy ráébrednek, mi mindent kell megtanulniuk; kétségeik legyenek, de ugyanakkor több önbizalmuk is. Higgyenek abban, hogy képesek jó döntéseket hozni. Szeretném felkelteni az érdeklődésüket, hogy elmenjenek és bizonyos dolgoknak könyvtárban, másutt utánaérjenek. Nem kell megtanulniuk, de legközelebb, ha az adott kérdéssel találkoznak, jusson eszükbe: igen, már hallottam erről. És végül meggyőződés, hogy egy vezetőnek rendszeresnek kell lennie az ismeretek felújításában, a vezetői ismeretek frissítésében.

E. L.: Van egy nehézsége a vezetői ismeretek terjesztésének: az egyes kultúrákban ezek eltérőek lehetnek. Ami érvényes Angliában, esetleg nem érvényes Magyarországon.

N. S.: Ez kétségtelenül nehézséget jelent. De elég sokszor megfordultam már Magyarországon, és az a tapasztalatom, hogy az itteni gondolkodás meglehetősen közel áll a modern üzleti gondolkodáshoz. Talán több önbizalom kellene ennek felismeréséhez.

EGYED LÁSZLÓ

Rényi Gábor a Novotrade 36 éves ügyvezető igazgatója. A Szovjetunióban fejezte be felsőfokú tanulmányait, gépgyártás-szervezés-gazdaságtan szakon, 1972-ben. Diplomamunkáját a harkovi traktorgyár szervezéséről írta. Kettős végzettségét elsősorban kereskedelmi területeken hasznosította; a Novotrade-et megelőzően az építőiparban, a gépiparban, majd a Skála kooperációs igazgatójaként a belkereskedelemben.

— *Mennyiben tartja magát számítástechnikai szakembernek?*

— Bár saját céljaimra tudom használni a számítógépet, nem vagyok számítástechnikai szakember. A szakmai rész persze nagyon fontosnak tartom, ezért vettem magam körül olyan szakemberekkel, akik jól értenek a számítógéphez, programozáshoz, szoftverkészítéshez. A számítástechnika ma már olyan mértékben fogyasztási cikk, hogy úgy vélem, terjesztésében a kereskedők talán többet tehetnek, mint a szigorú értelemben vett szakma. Mert a szakma egy bizonyos körön belül mozog, a kereskedők viszont széles tömegekkel kerülnek kapcsolatba. Én elsősorban kereskedőnek tartom magam, és a Novotrade-nél is egyfajta kereskedelmi munkát honosítottam meg és irányítottam.

— *Ehhez olyan módszereket is tartoznak, mint amit például az 1985-ös BNV idején alkalmaztak, amikor a vásár helyszínétől távol rendezett bemutatót a cég, a felhasználókat egy dunai hajóra csalogatva? Egyesek véleménye szerint ez költséges rongyozás.*

— A kérdés ilyen megfogalmazásával nem értek egyet, formailag sem, tartalmilag meg különösen nem. Először is a BNV szervezőinél a jelek szerint a hagyományos számítástechnikai vállalatok részesülnek előnyben az újonnan fellépőkkel szemben, akik nem jutnak megfelelő helyhez bemutatkozásukhoz. Másodsorú ügy gondoltuk, hogy a Dunán sokkal kellemesebb körülmények között mutathatjuk be kínálatunkat, mint a vásáron, alkalmatlan helyen, millió ember közt tipródva, kulturálatlan körülmények között. Harmad-

Gyors importra van szükség!

szor: nem éppen az rongyozás, ha kiszorunk több millió forintot különböző eredmény nélkül? Mi a hatékonyságot tartjuk a leglényegesebbnek, és miután a számítástechnikát fogyasztási cikként forgalmazzuk, ezeket a szempontokat figyelembe véve is reklámoztuk termékeinket.

— *Nem túl merész dolog a Novotrade részéről a számítástechnikai „establishmentnek” szinte kesztyűt doba — tulajdonképpen kívülállóként — belevetnie magát egy olyan technika, amely alapos szakmai felkészültséget és megfelelő körültekintést igényel?*

— Éppen ellenkezőleg. Ha megnézzük, hogy mi történt a világban az elmúlt néhány évben, látnunk kell, hogy jóformán csak a számítástechnikai „establishmenten” kívül állók szálltak be a szakmába: lemezgyárak, könyvkiadók, fotóoptikai cégek, áruházi láncolatok stb. Mi semmi mást nem tétünk, mint odafigyeltünk erre, és ennek megfelelően cselekedtünk. Igen rövid idő alatt olyan szoftverkinálózat hoztunk létre, amelyet a nagy szakmai felkészültségű vállalatok nem tudtak nyújtani. Mert felismertük, hogy minek van piaca, és kiszolgáltuk ezt a piacot.

— *A vevő számára ki garantálja a szoftver minőségét?*

— Ebben a kérdésben sikerült előbbre lépünk. Mindent precízen bevizsgáltunk, és megszüntettük a bizományosi konstrukciót. Körültekintően válogatunk a szoftverek között. A választékokat először saját fejlesztőgárdánk nézi át, másodsorú a szervezők, harmadszor pedig a külső szakértőkkel lektoráljuk. Természetesen fenntartjuk a szerzői felelősséget is.

— *Mi a véleménye a szoftverkiadó vállalatok kiskereskedelmi tevékenységéről?*

— Korszerűtlen és gazdaságtalan, mert nem értenek hozzá. Nem csupán meggyőződés, hanem tapasztalatom is, hogy ha valaki jó szoftvert

tud készíteni, az még nem jelenti azt, hogy el is tudja adni. Miért? Mert nem képes szimplifikálni a vevő számára. Olyan szaknyelven beszél, amit a vevő nem ért, és nem is kell, hogy értsen. A felhasználónak az a dolga, hogy leüljön a gép elé, beadja az adatokat, és válasszon a kérdésekre.

— *A jelenleg túl magas szoftverárak oka, hogy a teljes választék nem kerül be a hatékony kiskereskedelemben. Az egyedi megrendelésre készített szoftverek még mindig nagyobb üzletnek számítanak.*

— Ezek az én filozófiám legnagyobb ellenségei. Magyarországon a számítógépesítés oltárán milliókat elfecselel, mindenki a maga rossz, elavult szervezetére akar számítógépes programot, ahelyett, hogy egy korszerű számítógépes programhoz igazítaná a szervezetét!

A jelenleg magas szoftverárak letérésének egyik módja a piaci nyomás fokozása, a kiskereskedelmi hálózat bővítése. Mi például megállapodást kötöttünk a Művelt Nép és az Állami Könyvtérjesztő Vállalattal újabb — a C-2-höz hasonló — üzletet soránkat létrehozására a fővárosban és vidéken egyaránt. Ha hozzáférhető árú szoftvereket tudunk adni a vevőknek, ez egyben segíti a forgalomban lévő számítógépek fajtaszámának csökkenését és darabszámának növekedését. Mi már 250–400 forint között is szállítunk jó minőségű, a világpiacon is versenyképes árú játékok és oktatóprogramokat. A vállalatoknál alkalmazott felhasználói szoftvercsomagok ára nehezebben nyomható le, részben a magát macakus tartó szemlélet miatt, hogy az olcsó szoftver nem is lehet jó.

Sajnos még mindig nagyon sok a párhuzamos fejlesztés. Azzal nem törődik senki, hogy ez mibe kerül a felhasználóknak, végső soron a népgazdaságnak! A párhuzamos fejlesztések elkerülésére mi egy News Letter kiadásával próbálko-

zunk, amelyben mindig jelezzük, hogy a Novotrade milyen újabb szerződéseket kötött szoftverek kifejlesztésére.

Egyébként biztos vagyok abban, hogy a háziszámítógéptől a PC-ig bezárólag a magyar szoftveresek abszolút versenyképesek. Csak hogy azzal, hogy nem adunk megfelelő minőségű hardvert a kezükbe, energiájuk nem tőkés deviza termelésére, hanem a belföldi felhasználók kirablására használódik fel. Egyszerűen azért, mert termékeiket külföldi vállalatokéval nem kompatibilis gépekre készítik, így azok ott el sem adhatók.

— *És a nem fogyasztói számítástechnika?*

— Az tény, hogy óriási szellemi és anyagi erőket elpocsékolva, csillagászati árakon állítunk elő a világpiacon már a gyártás beindulásakor versenyképtelen számítástechnikai termékeket. A hazai gyártás erőltetése és a legfejlettebb színvonalú technika importjának hiánya az egész népgazdaságot visszahúzza. Mindenki azt sajkózza, hogy a tőkés piacon versenyképes árakon kell termelni, miközben a feltételek a számítástechnika területén nem azonosak. Nekem az a véleményem, hogy ha a fejlett technika importjára nem lesz deviza, akkor nemsokára egyáltalán nem fogunk tudni exportálni, mert a feldolgozott termékek részaránya az exportban egyre csökken, és ennek megállítására csak a legfejlettebb technika alkalmazásával van némi remény. Az élenjáró számítástechnika gyors importja központi intézkedést igényel. Fel kell számolni azt a tarthatatlan állapotot, hogy ebben a kérdésben mindenki azt csinál, amit akar és tud! Aki éppen el tudja intézni, hogy hozzájusson importalkatrészekhez, az nekiáll gyártani. Még hozzá drágán, kis száriában, jelentősebb külpiacon eladhatatlanul. Mintha hiányozna a racionális gondolkodás...

LACZKA MIKLÓS

Strukturált programtervezés

A sorozat előző cikkében bemutatott, hogy a program által feldolgozott adatok elemzése hogyan segítheti a program szerkezetének kialakítását. A programszerkezet kialakítása közben előfordulhat, hogy olyan szelekcioikat kell alkalmaznunk, amelyek feltételeit nem tudjuk az alkalmazott programnyelven megfogalmazni. Ennek sokszor az az oka, hogy programunk abban az időpontban, amikor a szelekcio ágai között választani kellene, még nem rendelkezik a választáshoz szükséges információkkal. Ilyen esetekben a visszalépéses programozás (backtrack) technikáját alkalmazhatjuk.

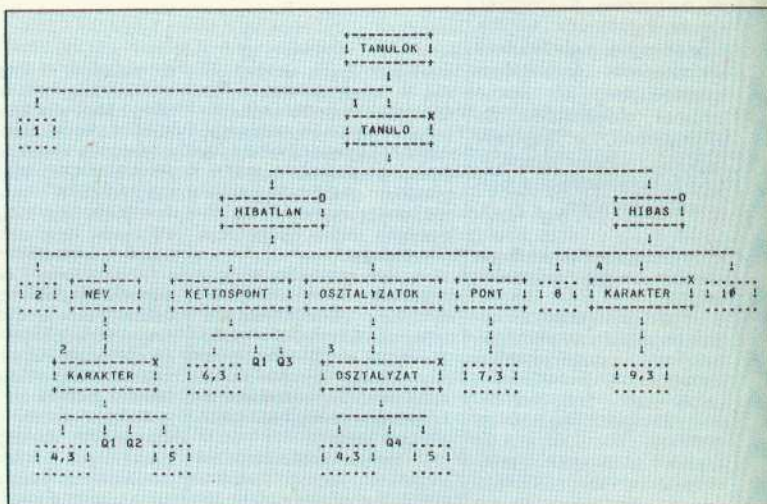
A visszalépéses programozásnak az a lényege, hogy feltesszük, hogy a szelekcio első ágát kell kiválasztanunk, és elkezdjük az adatok feldolgozását ezen feltételezés szerint. A feldolgozás folyamán azonban egy vagy több ponton ellenőrizzük feltételezésünk helyességét, és ha azt tapasztaljuk, hogy feltételezésünk nem volt helyes, ezen az ágon nem folytatjuk tovább a feldolgozást, hanem a másik ág feldolgozását kezdjük el előlről. Közben előfordulhat, hogy az első ágon elkezdett feldolgozásnak olyan következményei keletkeztek — például adatokhoz való hozzáférés elvesztése átváltozás miatt, adatok kiírása —, amelyeket a másik ág feldolgozása kezdetén meg kell szüntetni. Ezeknek a „nem kívánt mellékhatásoknak” a megszüntetése például úgy történhet, hogy a feldolgozott adatokat az első ágon tömbökben tároljuk, és csak az ág feldolgozásának a végén, amikor már biztosan lehetünk abban, hogy feltételezésünk helyes volt, írjuk ki a kimenő adatokat.

Sok esetben azonban nincsenek ilyen kellemetlen mellékhatások, sőt az első ágon végrehajtott részekre a második ágon is szükség van. Ezek a „kedvező mellékhatások”. A „kedvező” jelző arra utal, hogy bizonyos tevékenységek az első ág feldolgozása közben végrehajtottak, és így ezeket már nem kell a második ágon megismételni.

Azokat a szelekcioikat, amelyeket a fenti módon kívánunk feldolgozni, megkülönböztetésül posit-admit szerkezeteknek nevezünk. A „posit” (feltételez) angol szóval az első ágat, az „admit” (megenged, beismer) szóval pedig a második ágat jelöljük.

Amint említettük, a posit-ág feldolgozása közben egyszer vagy többször ellenőrizzük kell, hogy jogosan vagyunk-e ezen az ágon. Ennek az ellenőrzésnek a megvalósítására a quit-utasítások szolgálnak (a „quit” angol szó jelentése: hagyj el, fejezd be). A quit-utasítás formája:

quit név if feltétel
 A quit-utasítás hatása: ha a feltétel igaz, az adott nevű posit-ág feldolgozása ezen a ponton befejeződik, és (ha van) az admit-

1. ábra

ág feldolgozása kezdődik el. Ha a feltétel hamis, folytatódik a posit-ág feldolgozása.

Több programnyelv tartalmaz a quit-utasításhoz hasonló utasítást (például a LEAVE utasítás a PL/I-ben, a break utasítás a C-nyelvben). A BASIC nem tartalmaz ilyen utasítást, ezért a quit-utasítás és a posit-admit szerkezet megvalósítása több utasítással történhet.

100 REM posit-ág

```

.
.
.
IF feltétel THEN GOTO 200
.
.
.

```

```

GOTO 300
200 REM admit-ág
.
.
.

```

```

300 REM posit-admit szerkezet
utáni rész

```

Megjegyezzük még, hogy a posit-admit szerkezetek tetszőleges mélységben egymásba ágyazhatók (ezért kell a quit-utasításban a posit-ág nevét is megadni), és egy posit-ágon több quit-utasítás is szerepelhet.

A visszalépéses programozás bemutatásaként az előző cikkben ismertetett 3. feladatnak egy kiegészítést oldjuk meg.

4. feladat. Az x\$ karakterváltozó tanuló neveit és osztályzatait tartalmazza. A nevek az osztályzatoktól kettősponttal vannak elválasztva, és az egy tanulóra vonatkozó részt pont zárja le. Készítsük el azt a programot, amely ellenőrzi, hogy a fenti köve-

```

100 REM tanuló
110 LET i=1:LET y$=""
120 IF i>LEN x$ THEN GOTO 340
130 REM hibátlan
140 LET mi=i:LET z$=""
150 IF x$(i TO i)="" THEN GOTO 200
160 LET c$=x$(i TO i):LET i=i+1
170 IF i>LEN x$ THEN GOTO 290
180 IF c$<>" " AND
(c$<"A" OR (c$>"Z" AND c$<"a")) OR
c$>"z")
THEN GOTO 280
190 LET z$=z$+c$:GOTO 150
200 LET z$=z$+" ":LET i=i+1
210 IF i>LEN x$ THEN GOTO 290
220 IF x$(i TO i)="" THEN GOTO 280
230 IF x$(i TO i)="" THEN GOTO 280
240 LET c$=x$(i TO i):LET i=i+1
250 IF c$<"1" OR c$>"5" THEN GOTO 290
260 IF i>LEN x$ THEN GOTO 290
270 LET z$=z$+c$:GOTO 210
280 LET y$=y$+z$+" ":LET i=i+1:
GOTO 120
290 REM hibás
300 LET i=mi:LET i$="" :felt=i-1
310 IF i>LEN x$ OR felt THEN GOTO 330
320 LET c$=x$(i TO i)
(i TO i):felt=(x$(i TO i)=""?):
LET i=i+1:GOTO 310
330 PRINT i$:GOTO 120
340 REM y$ feldolgozása

```

2. ábra

Elemi tevékenységek

```

1 LET i = 1 : LET y$ = ""
2 LET mi = i : LET z$ = ""
3 LET i = i + 1
4 LET c$ = x$(i TO i)
5 LET z$ = z$ + c$
6 LET z$ = z$ + "."
7 LET y$ = y$ + z$ + "."
8 LET i = mi : LET t$ = "" : LET felt = 0
9 LET t$ = t$ + x$(i TO i)
   : felt = (x$(i TO i) = ".")
10 PRINT t$

```

Feltételek

```

1 i = LEN x$
2 x$(i TO i) < > "."
3 x$(i TO i) < > "."
4 i = LEN x$ AND NOT felt

```

Quit-utasítások

```

1 quit hibátlan if i > LEN x$
2 quit hibátlan if c$ < > "." AND
   (c$ < "A" OR (c$ < "Z" AND c$ < "a")
   OR c$ < "z")
3 quit hibátlan if x$(i TO i) = "."
4 quit hibátlan if c$ < "1" OR c$ > "5"

```

A program BASIC kódját a 2. ábra tartalmazza.

Első pillanatra „ügyetlenségnek” tűnhet, hogy a program 220-as és 230-as címkéjű, egymást követő két sora két olyan IF utasítást tartalmaz, amelyben a feltételek meg egyeznek. Ezzel kapcsolatban ismét felhívjuk arra a figyelmet, hogy a program BASIC kódját mechanikusan „vezettük le” a programszerkezeti ábrából és az elemi tevékenységek, feltételek és quit-utasítások listáiból. A 220-as címkéjű sor egy quit-utasítást valósít meg, a 230-as címkéjű sor pedig egy iteráció feltételét tartalmazza.

A posit-ágon keletkezett mellékhatások felszámolását a *mi* nevű változó alkalmazásával oldottuk meg. A *mi* változó tartalmazza annak a karakternek a sorszámát, amelynél a posit-ág feldolgozása indul. Az admit-ág feldolgozásának elején az aktuális karakterre mutató *i* változó a *mi* változó értékét kapja meg.

Programunk tervezése folyamán ügyelnünk kellett arra, hogy programunk olyan szövegek feldolgozására is alkalmas legyen, amelyek annyira hibásak, hogy például sem kettőspontot, sem pontot nem tartalmazhat. Programunknak ilyen esetekben is jól kell működnie, azaz nem szabad valamely közbenső utasítás végrehajtása folyamán leállnia értékét nem kapott változó jobb oldalon vagy feltételben való alkalmazására, vagy nem létező lánclemekre való hivatkozás miatt (index-túlsordulás). Ez a magyarázata az admit-ág programjában a *felt* nevű változó alkalmazásának. Az ilyen változók alkalmazása sokszor elkerülhető, ha a quit-utasításokat nemcsak egy posit-ág elhagyására használjuk, hanem egy iteráció végrehajtásának befejezésére is. Erre olyankor lehet szükség, amikor az iteráció magjának végrehajtása kezdetén nem tudjuk egy állításban megfogalmazni a mag végrehajtásának feltételét, mert az ehhez szükséges információ csak az iteráció végrehajtása közben fog rendelkezésünkre állni. A quit-utasításban ilyenkor annak az iterációnak a nevét kell megadni, amelyre az utasítás vonatkozik. A „hibás” nevű rész szerkezetét ilyen quit-utasítás alkalmazásával a 3. ábrán láthatjuk. Itt az elemi tevékenységek s feltételek a következők:

Elemi tevékenységek

```

3 LET i = i + 1
4 LET c$ = x$(i TO i)
8 LET i = mi : LET t$ = ""
9 LET t$ = t$ + c$
10 PRINT t$

```

Feltétel

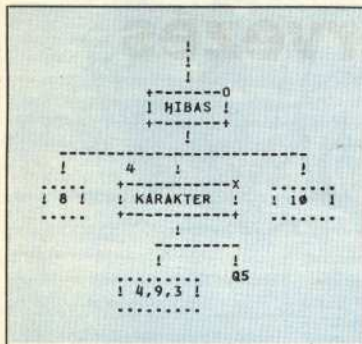
```
4 i = < LEN x$
```

Quit-utasítás

```
5 quit karakter if c$ = "."
```

A programrész BASIC kódját a 4. ábra tartalmazza. A kódban a quit-utasítást (330-as címkéjű sor) összevontuk az iteráció végén szereplő GOTO utasítással.

MOLNÁR MÁTÉ
(Folytatjuk)

3. ábra

```

290 REM hibás
300 LET i = mi : LET t$ = ""
310 IF i < LEN x$ THEN GOTO 335
320 LET c$ = x$(i TO i) : LET t$ = t$ + c$
   LET i = i + 1
330 IF c$ < > "." THEN GOTO 310
335 PRINT t$ : GOTO 120

```

4. ábra

telmény teljesül-e; ha egy tanulóra vonatkozó rész hibátlan, ezt átírja az *y\$* karakterváltozóba, a hibás részeket pedig kiírja a terminálra. A hibás esetek:

- a) a név betűn és szóközön kívül más karaktert is tartalmaz
- b) az osztályzatok nem 1 és 5 közé eső számok
- c) nem legalább egy osztályzat
- d) hiányzik az egy tanulóra vonatkozó részt lezáró pont.

A feladatot megoldó program szerkezetét az 1. ábra mutatja. A rajzon a Q betű jelzi a quit-utasításokat. Az elemi tevékenységek, feltételek és quit-utasítások a ZX-Spectrum BASIC nyelvén a következők:

Magyar-nyugatnémet vegyesvállalat

nagygépes számítástechnikai programozókat keres
teljesítményarányos kereseti lehetőséggel hosszútávú exporthunkára.
Nemcsak egyéni jelentkezők, hanem
vállalatok és társulások jelentkezését is várjuk.

MD Vállalkozási és Kereskedelmi Kft

Budapest I., Döbrentei u. 10. Szabó Sándor nyugatnémet referens
Telefon: 755-327 vagy 755-449

„Semmiképpen sem szabad megengedni, hogy egy új dolgot megjelenésével kapcsolatos elnevezések, fogalmak megértése egy szűk szakmai érdeklődősség néhány önmagát felszentelt papjának privilégiuma (= kiváltsága) legyen egy adott dologhoz való hozzáértése, tudása.”

Aki érti, jelentkezzen!

„**adat**, (ang.: data) különféle dolgok vagy tények, jelenségek többnyire számjegyes (→ numerikus), vagy szóveges (→ alfanumerikus) megadása. Adatfeldolgozóskor adat mindaz, amit μ -SZG számára felismerhető módon lehet tárolni. Az adatok lehetnek bemeneti, kimeneti, törzs, változó vagy mozgó, továbbá numerikus, alfanumerikus és bináris adatok. Röviden: az adat az információ alapeleme, amelyet a μ -SZG feldolgoz vagy előállít.”

A heterogén felsorolásból több minden hiányzik, így például az alfabetikus adat, a decimális adat és a logikailag tisztázott asztályzás. Mi az, hogy az információ alapeleme?

„**adathordozó**, a μ -SZG által feldolgozott információt hordozó magzószalag.”

A hajlékony lemez mit hordoz? A kiöltött űrlap mit hordoz? Egy nyomtatott könyvoldalt mit hordoz? Sajnos van, amelyik csak hibás információt és a felelősség terhét a tudatlan szerző helyett. Javasoljuk, hogy az ilyen nyomdatereket hívjuk esztétik dezinformáció-hordozónak.

„**adattömegtár**, az a helyiség, szekrény, polc, ahol nagytömegű információt tárolnak. (Hasonlati: könyvtár, képtár, raktár.)”

Ha egy szekrényben van egy polc, amelyen nagytömegű a tárolt adat, a szekrény vagy a polc vagy mindkettő adattömegtár lesz? Ha pedig a szekrény egy helyiségben van, a helyiség is adattömegtár lesz? Végül pedig, ha e helyiség egy házban van...? Csupa eldöntetlen tudományos kérdés. Az azonban biztos, hogy eszerint adattömeg-

tárak karbantartásához asztalos és kőműves szükségeltetik.

„**adavédelem**, jogi kérdés-komplexum. Feladata megakadályozni személyi (vagy más) adatok visszaélésre való felhasználásra.”

A jogi szót olvasva felkészülhetünk, hogy érthetetlen mondat következnek. Nem csodálunk.

„**akusztikus csatoló**, az az eszköz, amely hallható — például telefonon érkező — hangokat egy számítógép számára érthető digitális jelekké tudja átalakítani. Természetesen az eljárás fordítottját is elvégzi. Helyes elnevezése inkább telefontelefontaloztatónak lenne. Angol neve: → modem.”

A modem nem azonos az akusztikus csatolóval.

„**assembler** a) alacsony szintű, gépközi és gépspecifikált programnyelv, amely mnemonikának nevezett emlékeztető szótóredéket használ, hogy az ember számára is érthető — az elírt feladatra utaló — szavakkal jelöljék az utasításokat a számítógép részére. A mnemonikák közvetlenül fordíthatók bináris kódolásra olyan utasításokká, amelyeket a számítógép megért. Használata a magas szintű programozási nyelveknél gazdaságosabb, de a kezdők számára nehezebb, mert a) program is hosszabbá válik. b) fordítóprogram, amely az → egy más programnyelven írt programot gépi kódba tesz át.”

Az assembly nem azonos az assemblerrel. Az assembly nyelv és a mnemonikus kódok használata egymástól független. Az „elírt feladat” vajon minek lehet az elírása? Az assembler mint fordítóprogram csak assembly nyelven írt programot fordít, más nem.

„ μ -lexikon a μ -számítógéphez (új rovat az Új Technikában, 85/4. szám. Műszaki Könyvkiadó).

A 30 címszó értelmezésének több mint a fele hibás, és úgy fejeződik be a μ -lexikon, hogy „Folytatása a következők kötetben”. Mi azonban reméljük,

hogy nekünk nem kell majd folytatnunk a szakkudvák és szakkörök gyomlálását a következő Zöldségeskertben.

„**Bemeneti egység** adatok számítógépbe való juttatására szolgáló berendezés. Leggyakrabban billentyűzet, de ~ként működhet a háttértár is.”

Ezek szerint a bemeneti egység nem része a számítógépnek.

„**Bit** egyetlen bináris jegy, amely 0 vagy 1 értéket vehet fel.”

Egy jegy hogyan vesz fel értéket?

„**Byte** (bájt) nyolcbites kód.”

„**Kód** megállapodás szerinti jelek rendszere.”

Eszert a bájt nyolcbites megállapodás szerinti jelek rendszere lenne. Nem az.

„**Fordítóprogram** valamely forrásnyelven írt programból gépi kódú programot készítő program.”

A fordítás nincs a gépi kódhoz kötvé. Lehet „magas szintű” nyelvről más magas szintű nyelvre is fordítani. Sőt, a fordítás nemcsak nyelvek között lehetséges.

„**Forrásnyelv** valamely program ember által történő megírásához készült programnyelv.”

Tévedés. Forrásnyelv az, amelyről a fordítás történik. Lehet akár gépi kód is.

„**Kifejezés** változók közötti műveleteket leíró képlet.”

Eszert például változó önmagában nem lehet kifejezés?

„**Kulcsszó** programnyelvi utasítás, »kódolás«, azonosító része.”

Azonosító része van a szómagyarzatnak, érthető része nincs.

„**Mikroszámítógép** a legegyszerűbb felépítésű, többnyire egyetlen mikroprocesszort tartalmazó számítógép, amely

többnyire pusztán gépi kódban programozható.”

Élénk képzelőtehetség és teljes függetlenség a szakirodalomtól.

„**Operatív memória** a működő program számára szolgáló tárolóberendezés a számítógépben.”

Nem működő programok és adatállományok tárolása esetén a gép kicsapja a biztosítékot?

„**Változó adat** tárolására kijelölt memóriarekesz vagy memóriarekeszek.”

Ezek is tekinthetők változónak. Tévedés azonban azt hinni, hogy csak ez lehetséges. Ez a változó tárrekeszként van definiálva. Egy matematikai modell változóból azonban többet is tárolhatunk egy rekeszben, és egy változót is tárolhatunk több rekeszben, mégpedig úgy, hogy egyszer az egyikben, máskor pedig a másikban foglal helyet annak éppen tárolni kívánt értéke.

Ezek és más, ezekhez hasonló pontatlanságok vannak abban a kötetben, amelyet „Barátunk, a számítógép” címen 63 000 példányban adott ki a Móra Ferenc Könyvkiadó, gyerekek számára. Ki védi meg a gyerekeket — akik szakmai önvédelmre nem képesek, tehát védtelenek — az olyasféle ártalmaktól, amikben e könyv olvasása során részesülnek?

Végezetül pedig egy örökzöld — a μ -lexikon a μ -számítógéphez szómagyarzataiból:

„**akkumulátor**, az a gyűjtő — amelyet regisztrálnak is neveznek —, a μ -SZG-ben az a hely, ahová ideiglenesen egy szám — pl. egy műveletnek az eredménye vagy egy tárrekesznek a tartalma — betölthető, áttölthető és amelynek tartalmához egy másik szám hozzáadható, abból kivonható vagy azzal összehasonlítható.”

Ehhez hasonlóval mintha már találkoztunk volna a „szakirodalomban”.

A MINŐSÉGÜGY KÖZÜGY

A számítástechnika szerepe a minőségügyi munkában

A minőségnek és a számítástechnikának a kapcsolata legáltalában kettős. Lehet és kell is foglalkozni a számítástechnikai eszközök és tevékenység minőségével, és lehet is és kell is alkalmazni a számítástechnikai eszközöket a minőséggel kapcsolatos minden érdemi tevékenységben.

Mivel mindkét terület különlegesen nagy fontosságú, így természetesen nagy fontosságú is velük, törekedve, hogy saját ez irányú tevékenységünk minőségét a téma fontosságának megfelelően magas színvonalon tartsuk. Ennek érdekében mindenképp el kívánjuk kerülni a minőségromlás leggyakoribb okát, a mohoságot. „Aki sokat markol, keveset fog!” — mondja a nép bölcsesége. És ugyanez az időre vonatkoztatva: „Lassan járj, tovább érsz!”

A számítástechnika alkalmazása szellemi munka. A szellemi munka minőségének pedig egyik meghatározó erejű jellemzője a fogalmak tisztázottsága. Nyilvánvaló, hogy nem lehet feladatunk filozófiai nehézségi fogalomtisztázás. Ennek két oka is van. Először is sem a minőségügy, sem a számítástechnika tudománya ma még nem eléggé érett ahhoz, hogy ilyen tevékenység hasznossal elvégezhető lenne velük kapcsolatban. Másodsor pedig esetünkben olyan gyakorlati tudományokról van szó, amelyeknek gyorsan fejlődő és amelyeken avuló részei vannak, így nem éri meg olyasvalamin (és ennek alkalmazásán) túl sokat elmélkedni, amit esetleg már holnap egy egészen más valami fog végérvényesen felváltani.

A tisztaság és a tisztázottság azonban nem a filozófia és nem az axiomatikus tárgyalás kiváltsága, érénye az minden jól használható gyakorlati tudománynak is.

A fogalmak tisztázása tehát elengedhetetlen minőségi követelmény. Ezért foglalkozunk ezzel is, nem filozófiai, hanem gyakorlati igényeket szem előtt tartva.

A CAD (Computer Aided Design) és a CAM (Computer Aided Manufacturing) — amelyeket számológéppel segítettek vagy támogatott tervezésnek és gyártásnak fordítanak — mel-

lett sok más CA kezdetű szó és neki megfelelő hasznos tevékenység van.

Engedtesék meg, hogy a CA kezdetű rövidítéseket itt ne szó szerint, hanem úgy értelmezzük, hogy *számítástechnikával kiszolgált* vagy számítástechnikát használó, számítástechnikát hasznosító.

Az angol nyelvű eredetiben a gép segít, és a gép támogat. Tehát a gép az aktív, a segítő, a támogató, mi vagyunk a passzívak, segítségért, támogatást elfogadók. Sőt a gép még erkölcseleg is felettünk van, hiszen segít és támogat, mi pedig parazitákként ezt a nemlegeszt egyszerűen csak bezebebeljük.

Durva kísérlet ez a gép mitozsának erősítésére és fétisek kialakítására. Mivel a mitoszok és a fétisek a műszaki tudományok értékének alattomos aláátosai kell lenniük küzde-
nünk.

Az SzKM tehát a következőkben számítástechnikával kiszolgált minőségügyi tevékenységet jelent. Akinek nem tesz, használja az SZHM rövidítést, a számítástechnikát használó vagy hasznosító minőségügyi munkára. Nyilván nemcsak a nevenek mülk egy tudomány alkalmazhatósága. A jó nomenklatúra és jelölésrendszer azonban óriási érték. Nem véletlenül maradt fenn egy nagy matematikus értelme, hogy „Ne irtalmazzatok a rossz kifejezéseknek!” — azaz dobjátok ki a rossz szerszámokat!

A minőség fogalmával kell kezdenünk a fogalomtisztázó munkát. A minőség szó ma már rokonértelmű az értékességgel. Nyilvánvaló tehát, hogy jelentésváltozáson ment keresztül. A minőség hajdan a milyenséggel volt azonos értelmű (lásd a *milyen? mi?* kérdőszópart!). A jelentésváltozást — úgy véljük — az okozhatta, hogy a milyenségről mindig csak akkor esett szó, ha értékelést, értékesség-mérlegelést kellett végezni, azaz csak akkor beszéltek a milyenségről (minőségről), ha a mai értelemben vett minőség volt a fontos.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a hajdan azonos „milyenség” és „minőség” ma lényege-

sen különböző jelentésű, és csak a milyenség tartotta meg eredeti jelentését. Ezért hangzik kicsit furcsán a mennyiségnek a minőségbe való átcsapásáról szóló tétel. Nem inkább a mennyiségnek a milyenségre gyakorolt hatásával kellene foglalkozni?

A minőség a gyakorlat számára valamilyen gyakorlati módon mérhető értékesség-jelentőt jelent. Nincs szükség az értékesség értelmezésébe bocsátkozni, hiszen erre vonatkozóan valamilyen jól definiált mérési eljárás megléte követeltük meg. Ha ilyen nincs, akkor létre kell hozni.

A minőség testvérfogalma a megbízhatóság. Megbízhatóságon valamilyen tevékenység (általában szolgáltatórendszer által végzett szolgáltatás, gyakran olyan, amelyet valamilyen géppel végeztünk) valamilyen célra alkalmazhatóságának, alkalmazásának a minőségét azaz értékességét értjük.

A minőséggel való foglalkozás legalább olyan régi, mint amilyen régi az áruterelés és a piaci verseny. A tudatos tudományos és széles körű minőségügyi tevékenység azonban a kapitalista áruterelés és verseny hívta életre. A tömegtermelés terén, mivel a matematikai statisztikai eszközök ott jól alkalmazhatónak bizonyultak, hamar magas színvonalat ért el a quality control, azaz a minőségirányítás.

Lényeges itt egy pillanatra megállni. Az angol control szó vezérlést, szabályozást, irányítást és ellenőrzést is jelent. Elég egy rövid megfontolás, hogy itt nem az ellenőrzés, hanem az összes többi magába foglaló irányítás fogalmáról van szó. Miért ellenőrizték ugyanis a minőséget? Nemcsak azért, hogy tudják, hogy az milyen. Az ellenőrzés során szerzett információ vissza is hatott a gyártási folyamatra, tehát létezett és működött egy irányítási rendszer is, nemcsak egyszerűen ellenőrizték valamit. Ha tehát minőségirányításról hallunk, gondoljunk arra, hogy ebben mindaz benne van, amit a „statisztikai minőség-ellenőrzés” címszó alatt tárgyalnak a szakmunkák.

A klasszikus kézi adatfelvételek minőségirányító rendszerekből történelmi fejlődtek ki azok a számítástechnikára ala-

pozott hatalmas minőségirányító rendszerek, amelyekben minden automatikus már. Nemcsak a gyártás, hanem a gyártmány minőségi mutatóinak a „kézbentartása” is.

Érdekes volna a történelmi fejlődés útját ezeken az oldalakon végigjárni; lépésről lépésre megismerve az egyre fejlettebb rendszereket, befejezve a gyártó és minőségirányító automatákkal (robotokkal). Erről a csemegéről azonban hely- és időhiány miatt le kell mondanunk, hogy minél előbb eljussunk addig, hogy az olvasó hozzáfoghasson egy mikrogepét használó minőségirányító rendszer létrehozásához.

Tudott dolog, hogy a minőségirányítás háskorában volt olyan tőkés, aki annyira tudatában volt annak, hogy mit ér a gyárában minőségirányítással foglalkozó statisztikus munkája, hogy a kiváló statisztikusnak, Gossetnek csak más néven volt szabad eredményeit publikálnia, mert ha saját néven publikál, a versenytársak rájöttek volna arra, hogy a tőkés egy statisztikus foglalkoztat a gyárában, nyilvánvalóan azért, mert az nyereségét növeli. Ennek következménye, hogy ma is Student (ez az álnev) próbának hívjuk a Gosset által szerkesztett próbát.

Mi a helyzet ma? Talán az, hogy a minőségirányítással foglalkozó statisztikusok egy némelyikének ma is álnévet kellene használnia, de más okból. Azért, mert sok helyen olyan alacsony a minőség nálunk, hogy szegyet hoz a minőségirányító szakmára. Pedig az eszközök és az anyagi feltételek terén sok vonatkozásban toronymagasan állunk a múlt felett. A minőségirányító munkát hajdan keservesen megnehezítő számolás terhet pedig teljesen gépre bízhatjuk. A lelkiismeretesség azonban nem. Nyilvánvalóan van a minőségirányításnak is minősége, és ennek egyik fő meghatározója az emberi munka lelkiismeretessége, az a bizonyos sokat emlegetett „dolgozni, csak pontosan, szépen”. Próza változata pedig: dolgozni csak a jól megtervezett minőségben érdemes. Még pontosabban: *dolgozni a jól megtervezett minőségben legérdekesebb.* Először tehát a minőség megtervezésével kell foglalkoznunk.

Ez a program a Commodore 64 BASIC utasításkészletének bővítésére szolgál. Autostart EPROM cartridge formában került forgalomba. Ahogy arra neve is utal, elsődleges célja a C64-hez leggyakrabban kapcsolt grafikus nyomtatók kezelésének meg-

A PRINTER BASIC

A PRINTER BASIC

a következő típusú
nyomtatók kezelését támogatja:

— Seikhosa GP 100/A — Seikhosa GP 100 VC
— Commodore VC—1515 — Commodore VC—1525 — Commodore MPS—801 — Commodore MPS—803

480 × 392

A gyártó cég meglehetősen primitív BASIC nyelvet hozza forgalomba Commodore 64 típusú személyi számítógépét. Mindaddig nincs is semmi gond vele, amíg csak játék céljaira használjuk. A gépi kódban készült játékok a végső-kig képesek kihasználni a C64 hardver-repertoárját. Mindjárt másképpen fest azonban a helyzet, ha arra gondolunk, hogy Magyarországon e géptípust döntő többségben műszaki és gazdasági feladatok megoldására állították és állítják munkába. Természetesen ilyenkor már fontos szerepet kap a lemezmeghajtó és a sornymotató is.

Gyakran merül fel az igény nagy felbontású finomgrafikák készítésére, amelyeket célszerű lehet nemcsak a képernyőn, hanem nyomtatón is megjeleníteni. A C64 képernyője 320 × 200-as méretű finomgrafikák kivételére alkalmas, a sornymotatók grafikus képességei azonban sokkal jobb felbontást is lehetővé tesznek. Aki már próbálta, az tudja: ennek kihasználásakor a programozó súlyos korlátokba ütközik az alap BASIC-et használva. A PRINTER BASIC-ben dolgozva azonban már a kezdők is könnyedén megbirkózhatnak a nyomtatók grafikus üzemmódra kényszerítésével.

Egyszerű, könnyen megjegyezhető BASIC utasítások segítségével 480 × 392-es méretű ábrákat készíthetünk, amelyeket aztán egyetlen utasítással kinyomtathatunk, ablaként használva a képernyőt, részletekben megjeleníthetünk, vagy éppen lemezer is kimenthetünk. A 480 × 392-es méretű ábrák minősége közel jár a C64-nél sokkal drágább IBM PC típusokkal készíthető, 640 × 200-as képekéhez.

Működtetése

A gép kikapcsolása után a cartridge a hátoldalon található EXPANSION PORT-ba illeszthető be. A C64 bekap-

csolása után a PRINTER BASIC azonnal működésbe lép, kiírja bejelentkező üzenetét. A BASIC programok számára 26622 bájttal szabad memória áll rendelkezésre. A 480 × 392-es méretű ábrák elfoglalása miatt tehát csökken a rendelkezésre álló szabad hely mérete. A sokféle előny mellett ez a hátrány elkerülhetetlen. A gép kikapcsolása nélkül a következő utasítással hozhatjuk alaphelyzetbe a PRINTER BASIC-et:
sys 64738

A hatás ugyanaz lesz, mint ha ki-, majd bekapcsoltuk volna az alapgépet.

Memóriaszervezése

A PRINTER BASIC interpretere EPROM-ba égetve a \$8000-tól \$9fff-ig terjedő címtartományban helyezkedik el. Bizonyos részek csak RAM-ban működőképesek, ezek a rutinok bekapcsolás után átmásolásra kerülnek a \$cc00-tól \$cfff-ig tartó RAM-ba.

A 480 × 392-es ábra minden pontjának megfelel egy bit a C64 tárában. A printergrafika tártérképe \$7000-tól \$cfff-ig terjed. Ugyanazt a címtartományt használja, mint a programot tartalmazó EPROM cartridge, és átfedésbe kerül az alap BASIC ROM-jával is, ezáltal szinte teljesen kihasználja a C64 tárcapacitását. A printergrafika részleteire ablakokat nyithatunk a képernyő felhasználásával. A képernyő bittérképét a PRINTER BASIC a \$e000-tól \$ffff-ig található RAM területre helyezi, átfedésben a Kernal ROM-mal.

A kiterjesztés technikája

Az alap BASIC legfontosabb rutinjai RAM vektorokon keresztül futnak le. A vektorokban található címek megváltoztatásával ezek az interpreter rutinok kibővíthetők, adott esetben teljesen le is cserélhetők. Itt olyan részletekről van szó, amelyek felismerik a BASIC utasításokat, token formára hozzák azokat,

könnyítés. A programozó olyan lehetőségekhez jut általa, amelyeket egyébként a hagyományos BASIC-utasítások legrafináltabb kombinálásával sem lehet megvalósítani. A programfejlesztés folyamatát bőseges parancskészletével támogatja.

a tokeneket listázható karakterekre fordítják le stb. Mondhatjuk tehát, hogy a BASIC interpreter lelkivilágához ezeken a RAM vektorokon keresztül férközhetünk közel, amelyek a \$0300-tól \$030b-ig terjedő memóriaszakaszban foglalnak helyet. A PRINTER BASIC kifejlesztése is e vektorok megváltoztathatóságának köszönhető. Nagy előnye a módszernek, hogy nem lassítja a BASIC-ben írt programok futási sebességét, ellentétben például a gyakran alkalmazott CHARGET beékelési technikával.

BASIC fordítók használata

Mivel a PRINTER BASIC az új utasításokat új tokenek bevezetésével éri el, lényegileg nem változtatja meg a BASIC nyelv alapfilozófiáját. Ennek a szerencsés módszernek köszönhető, hogy a széles körben elterjedt AUSTRO-COMP és AUSTRO-SPEED fordítók problémamentesen képesek lefordítani a PRINTER BASIC-ben írt forrásprogramokat. A lefordított programok futási ideje természetesen lerövidül.

Bővített utasításkészlet

A könnyebb áttekinthetőség kedvéért érdemes két csoportba gyűjteni az utasításokat. Az első csoportba azok a grafikus utasítások kerülnek, amelyek a printergrafikák készítését segítik elő, a másodikba pedig azok, amelyek a programozó kényelmét szolgálják. Nem lehet célja a termékismertetőnek az utasítások részletes szintaktikai leírása, már csak a terjedeleme szűkös volta miatt sem. A PRINTER BASIC hivatkozási kézikönyvében ezek hiánytalanul megtalálhatók.

Grafikus utasítások

A PRINTER BASIC a 480 × 392-es ábrák kialakításához könnyen kezelhető, egyszerű BASIC utasításokat szolgáltat.

PLOT. Az ábra bármely pontját írhatjuk, törölhetjük vagy invertálhatjuk vele.

LINE. Két pontot egyenes vonallal köthetünk össze, a vonalat az optimális pontkombinációból állítja össze.

PUT. Egy 3x3-as méretű tömött blokkocskát nyomtat a meghatározott helyre. Ir, töröl és invertál, a többi grafikus utasításhoz hasonlóan.

POINT és JOIN. Használatával folytonosan rajzolhatunk görbéket. Függvények ábrázolásánál igen hasznos.

FRAME. Egy pont szélességű vonakkal téglalap alakú keretet hoz létre.

CIRCLE. Körök, ellipszisek készítésére szolgál. Különlegessége, hogy elforgatott, dőlt ellipszisek rajzolására is lehetőséget ad.

BLOCK. Segítségével egy téglalapnyi területet törölhetünk, besatírozhatunk, invertálhatunk.

MOVE. Az ábra valamely részterületét átmásolhatjuk egy másik helyre.

TEXT. Alkalmazásával az ábra meghatározott részébe tetszés szerinti ASCII szövegeket írhatunk be, nagyítva is.

ROBOUT. A 480x392-es grafikus ábra bittérképének törlésére szolgáló utasítás.

WINDOW. Képernyőre vetíti 320x200-as részletekben a nyomtatóra szánt nagy felbontású grafikát. Grafikus ablaktechnikai kezelést tesz lehetővé BASIC-ből.

COPY. A PRINTER BASIC leglényesegebb, kulcs utasítása. Az elkészült 480x392-es ábrák nyomtatását végzi papírra. Gyors, optimalizált utasítás. Más programokkal ellentétben, nem rángatja a printer írófejét, a redundáns információk kiszűrésével a lehető legsimább fejmozgatással végzi a nyomtatást.

HISAVE. A nagyméretű grafika bittérképének kimentését végezhetjük vele lemezre.

HLOAD. Lemezen tárolt ábrákat tölthetünk be segítségével. Betöltés után a már a tárban levő ábra vagy teljesen felülíródik, vagy az új ábra csak ráíródik a régre.

A programfejlesztést támogató utasítások

AUTO. Programíráskor automatikusan kiíródik a következő sorszám.

DELETE. Programszakaszok gyors törlésére használható parancs.

NUMBER. BASIC programjainkat sorszámozhatjuk át vele. Átszámozás után a helyes értékek lesznek a GOTO, GOSUB, IF...THEN, ON...GOTO, ON...GOSUB, RUN mögött is. Nemcsak a program elejétől lehet kérni az átsorszámozást, hanem részletekben is újraszámozhatjuk programjainkat.

FIND. Megadott programrészletek kikeresését végzi. A megtalált soroknak nemcsak a sorszámát írja ki, hanem a teljes sorról ad listát.

DIR. A gépben levő program kitérlése nélkül, a lemez tartalomjegyzékét jeleníti meg a képernyőn.

DISK. A parancscsatornával való manipulációk nélkül, egyszerűen adhatunk ki általa parancsokat a lemezegységeknek.

ERROR. A lemezegység állapotát jelző hibacsatorna aktuális tartalmát jeleníti meg a képernyőn, inverz karakterekkel. Nemcsak programmódban használható!

LLIST. A program listáját közvetlenül a sornymotatóra küldi. Fájlok megnyitásával, zárásával nem kell a programozónak törődnie.

HARD. Kimásolja a képernyő tartalmát papírra. Az információkat változtatás nélkül viszi ki, még az inverz idézőjelek sem zavarják meg a működését.

MERGE. Ha a tárban van egy főprogramunk, szubrutinokat, programrészeket másolhatunk hozzá lemezről. A beolvasásra kerülő programrészletet a sorszámainak megfelelő helyre teszi. A főprogram bármelyik szakaszába befűszelhetjük az új részletet. A lemezről behívott rutin tehát nem egyszerűen a főprogram végéhez csapódik, hanem úgy ékelődik a főprogramba, mintha billentyűzetről gépeltük volna be. Valódi programépítkezésre ad ezáltal lehetőséget.

POOL. A lemezegységet utasítja, hogy egy szekvenciális fájl tartalmát nyomtassa ki sornymotatóra. A folyamatban a C64 a továbbiakban már nem vesz részt, a kábel kihúzása után le is kapcsolható. Az utasítás nem bizonytalanokodik, minden esetben beindítja a listázást.

COLOR. Beállítja a képernyő színeit.

CURSOR. A következő nyomtatási pozíciót a meghatározott helyre állítja. A PRINT vagy INPUT itt írja majd ki az üzeneteket.

PRINT USING. Táblázatok kiírásához nélkülözhetetlen utasítás. Beállítható a nyomtatandó számban a tizedesjegyek száma, a tizedespontot követő megfelelő számú nullát kényszeríti ki.

A PRINTER BASIC hasznos eszköz lehet olyan programozók kezében, akik a műszaki-gazdasági életben kívánják hasznosítani a Commodore 64-et. Különösen fontos kezdő programozók számára, mivel bonyolult feladatok megoldását is lehetővé teszi számukra. A grafikus sornymotatók gazdaságos kihasználásához nélkülözhetetlen.

Forgalmazás, megrendelés, tesztelés, ár

A program ára 7000 és 8000 forint között mozoghat; kisebb eltérések lehetnek az egyes forgalmazók árai között. A PRINTER BASIC azonnal megvásárolható az alábbi számítástechnikai szaküzletekben:

Novotrade RT. 2C Számítástechnikai Áruház, Budapest, XIII., Balzac u. 35. Zrínyi Miklós Könyvesbolt, Pécs, Jókai u. 25.

A FOTOELEKTRONIK I. SZ. szakboltjaiban:

Budapest, V., Múzeum krt. 19.
Budapest, XIII., Rajk László u. 46/b
Miskolc, Korvin Ottó u. 5.
Debrecen, Szabó I. altb. tér 6.
Győr, Bem tér 1.

A termék megrendelhető a következő címen:

HARDSOFT Számítástechnikai GT. Százhalombatta, Rózsa Ferenc u. 32.

Iskolák itt 50 százalékos árkedvezményrel rendelhetik meg a PRINTER BASIC-et!

A HARDSOFT GT. szolgáltatása, hogy kérés esetén kipróbálásra, tesztelésre kiküldi postán a programot a referencia-kézikönyvvel együtt az érdeklődőknek. Amennyiben az érdeklődő hasznosnak találja, kifizeti az árat, egyébként postán visszaküldi a forgalmazónak a programot.

COMMODORE 64

Visszaszámlálásos időmérés

A program eredeti változata az 1985 januárjában a Gelért Szállóban a COMPORGAN Rendszerház KV. által rendezett nemzetközi bridsversenyre készült.

A versenyen páros és csapatversenyeket bonyolítottak le. A páros versenyek és a csapatverseny időméréssel szemben támogatott követelményei eltérnek, de mindkét esetben elsőleg szempont a játékidő nagyméretű számokkal történő kijelzése és a pontos idő kiírása a képernyő jobb felső részére. A program által működtetett órát tévélán segítségével láthaták a versenyzők és a nézők.

A páros versenyek során beállított versenysídő elteltevel 1 perc szünet következett. Eközben a párok helyet cseréltek. A szünet után a beállított játékidőtől automatikusan újra indult a visszaszámlálás.

További követelmény volt, hogy 3, 2 és 1 perc hátralevő játékidőnél a képernyőfelirat szint váltson, és különböző hangjelzések szólaljanak meg.

A csapatversenyen nem volt szükség a visszaszámlálás automatikus újraindítására, viszont a szín- és hangjelzéseknek 5, 3 és 1 perc hátralevő játékidőnél kellett bekövetkezniük.

A bemutatott program ennek az időmérő programnak az egyszerűsített változata, amely csak a játékidő mérésére alkalmas.

Jól használható különböző iskolai vagy egyéb sportversenyeken, vetélkedőkön.

A program kezelése és működési elve

Az óra indítása előtt percekben kell megadni a mérendő játékidőt. Ezután azt az időpontot kell megadni négy numerikus karakterrel — órák, percek —, amikor a versenyt indítani fogjuk. Ezután a program várja a beállított startidőpont beállítását, amit a szóköz lenyomásával kell jelezni a gép számára. Ennek hatására a program a beállított játékidőnek megfelelő számjegyeket és a pontos időt feljira a képernyőre.

A másodpercek és a percek változását egy szubrutin figyel a gép belső órája által működtetett TIS változó figyelmével. A TIS egy 6 karakter hosszúságú sztring, amely a pontos időt tartalmazza óra (2 karakter), perc (2 karakter), másodperc (2 karakter) formában.

A programindításkor általunk beállított startidő ebbe a TIS változóba kerül, és az óra indítása után a számítógép ettől az időponttól kezdve másodpercenként automatikusan lépteti TIS értékét.

```

1 REM *****
3 REM SCHELL FERENC 1986.1.1
4 REM
5 REM *****
9 PRINTCHR(142);PRINTCHR(3)
10 DIML$(15);K$="XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX"
20 PRINT"ORA"
30 PRINTCHR(142);CHR(8)
40 DE="0000" V=53290
50 POKEV,0:POKEV+1,0 C$=""
60
70 REM * JATEKIDŐ LEKERDEZESE *
75
80 PRINTOS"XXXXXXXX"
90 INPUT"JATEKIDŐ PERCEBEN [2 KARAKTER] ";J$
100 J=VAL(J$) IFLEN(J$)>2ORJ<1ORJ>INT(J)<>0THEN80
110 J=VAL(RIGHT$(J$,1));L=VAL(LEFT$(J$,1))
120
130 REM * ÓRA BEALLITASA, INDITASA *
135
140 PRINTK$
150 INPUT"PONTOS IDŐ (ORA PERC) ";T$
160 PRINTK$&" START 00 ->00 SPC 00"
170 PRINTT$&" * LEFT$(T$,2)+* ORA * RIGHT$(T$,2)+* PERC *
180 GETA$ IFA$<>CHR(32)THENH$=88 REM *SPACE- ÓRA INDUL *
190 T$=T$+00" TR$=MID$(T$,3,2) H$=T$
200 PRINTOS"XXXXXXXX"
210 PRINTK$&"T"
220 PRINTK$&"T" J A T E K I D Ö
230 PRINTK$&" " GOSUB450
240 GOTO200
250
260 GOSUB390
270
275 REM * HATRALEVO JATEKIDŐ KIIRASA *
276
280 VAL F=0 TR$=H$ FORI=1TO15 L$(I)=C$:NEXT
290 ORGOSUB1100,1200,1300,1400,1500,1600,1700,1800,1900
300 IFV=0THEMGO1900
310 FORI=1TO15 L$(I)=L$(I)+* NEXT
320 ORGOTO240
330 V=J F=1 GOTO290
340 PRINTOS: FORI=1TO15 PRINTTR$(9);L$(I);NEXT IFJ=0ANDL=0THEN END
350 IF=0ANDL<>0THEM L=L-1
360 IFJ=0THENH$=9:GOTO250
370 J=J-1 GOTO260
380
385 REM * MRSODPERC ES PERC VALTOZASAT ERZEKELO RUTIN *
386
390 GETA$ IFA$=0" THEN20
400 IFT$<>T$THEMGOSUB450 REM * NP VALTOZAS -> UJ IDO *
410 H$=MID$(T$,3,2)
420 IFTA$=H$THEM390
430 RETURN REM * PERC VALTOZOTT HATRALEVO IDOT KIIRANI (270)
440
445 REM * PONTOS IDOT KIIRASA *
446
450 PB$=LEFT$(T$,2)+*+MID$(T$,3,2)+*+RIGHT$(T$,2)
460 PRINTOS"TAB(19)"PONTOS IDO: "PB$ T$=T$:RETURN
470
1000 L$(1)=L$(1)+*
1010 L$(2)=L$(2)+*
1015 L$(3)=L$(3)+*
1020 FORI=4TO15 L$(I)=L$(I)+* NEXT
1025 L$(13)=L$(13)+*
1030 L$(14)=L$(14)+*
1040 L$(15)=L$(15)+* RETURN
1050
1100 L$(1)=L$(1)+*
1105 L$(2)=L$(2)+*
1110 L$(3)=L$(3)+*
1115 L$(4)=L$(4)+*
1120 L$(5)=L$(5)+*
1125 L$(6)=L$(6)+*
1130 FORI=7TO15 L$(I)=L$(I)+* NEXT:RETURN
1130
1200 L$(1)=L$(1)+*
1205 L$(2)=L$(2)+*
1210 L$(3)=L$(3)+*
1215 L$(4)=L$(4)+*
1220 L$(5)=L$(5)+*
1225 L$(6)=L$(6)+*
1230 L$(7)=L$(7)+*
1235 L$(8)=L$(8)+*
1240 L$(9)=L$(9)+*
1245 L$(10)=L$(10)+*
1250 L$(11)=L$(11)+*
1260 FORI=12TO15 L$(I)=L$(I)+* NEXT
1265 FORI=14TO15 L$(I)=L$(I)+* NEXT:RETURN
1290
1300 L$(1)=L$(1)+*
1305 L$(2)=L$(2)+*
1310 L$(3)=L$(3)+*
1315 L$(4)=L$(4)+*
1320 L$(5)=L$(5)+*
1325 L$(6)=L$(6)+*
1330 L$(7)=L$(7)+*
1335 L$(8)=L$(8)+*
1340 L$(9)=L$(9)+*
1345 FORI=10TO11 L$(I)=L$(I)+* NEXT
1350 L$(12)=L$(12)+*
1355 L$(13)=L$(13)+*
1360 L$(14)=L$(14)+*
1365 L$(15)=L$(15)+* RETURN
1390
1400 L$(1)=L$(1)+*
1405 L$(2)=L$(2)+*
1410 L$(3)=L$(3)+*
1415 L$(4)=L$(4)+*
1420 L$(5)=L$(5)+*
1425 L$(6)=L$(6)+*
1430 L$(7)=L$(7)+*

```

```

1435 L$(8)=L$(8)+*
1440 FORI=9T010:L$(1)=L$(1)+*
1445 FORI=11T012:L$(1)=L$(1)+*
1450 FORI=13T015:L$(1)=L$(1)+*
1490
1500 L$(1)=L$(1)+*
1502 L$(2)=L$(2)+*
1505 FORI=3T05:L$(1)=L$(1)+*
1510 L$(6)=L$(6)+*
1515 L$(7)=L$(7)+*
1520 L$(8)=L$(8)+*
1525 L$(9)=L$(9)+*
1530 FORI=10T011:L$(1)=L$(1)+*
1535 L$(12)=L$(12)+*
1540 L$(13)=L$(13)+*
1545 L$(14)=L$(14)+*
1550 L$(15)=L$(15)+*
1590
1600 L$(1)=L$(1)+*
1610 L$(2)=L$(2)+*
1615 L$(3)=L$(3)+*
1620 FORI=4T07:L$(1)=L$(1)+*
1625 L$(8)=L$(8)+*
1630 L$(9)=L$(9)+*
1635 L$(10)=L$(10)+*
1640 FORI=11T012:L$(1)=L$(1)+*
1645 L$(13)=L$(13)+*
1650 L$(14)=L$(14)+*
1655 L$(15)=L$(15)+*
1690
1700 L$(1)=L$(1)+*
1705 L$(2)=L$(2)+*
1710 L$(3)=L$(3)+*
1715 L$(4)=L$(4)+*
1720 L$(5)=L$(5)+*
1725 L$(6)=L$(6)+*
1730 L$(7)=L$(7)+*
1735 L$(8)=L$(8)+*
1740 L$(9)=L$(9)+*
1745 L$(10)=L$(10)+*
1750 L$(11)=L$(11)+*
1755 L$(12)=L$(12)+*
1760 L$(13)=L$(13)+*
1765 L$(14)=L$(14)+*
1770 L$(15)=L$(15)+*
1790
1800 L$(1)=L$(1)+*
1805 L$(2)=L$(2)+*
1810 L$(3)=L$(3)+*
1815 L$(4)=L$(4)+*
1820 L$(5)=L$(5)+*
1825 L$(6)=L$(6)+*
1830 L$(7)=L$(7)+*
1835 L$(8)=L$(8)+*
1840 L$(9)=L$(9)+*
1845 FORI=10T012:L$(1)=L$(1)+*
1850 L$(14)=L$(14)+*
1855 L$(15)=L$(15)+*
1890
1900 L$(1)=L$(1)+*
1905 L$(2)=L$(2)+*
1910 L$(3)=L$(3)+*
1912 L$(5)=L$(5)+*
1915 L$(4)=L$(4)+*
1916 L$(6)=L$(6)+*
1920 L$(7)=L$(7)+*
1925 L$(8)=L$(8)+*
1930 FORI=9T012:L$(1)=L$(1)+*
1935 L$(13)=L$(13)+*
1940 L$(14)=L$(14)+*
1945 L$(15)=L$(15)+*

```

A program órája úgy működik, hogy az előbb említett szubrutin figyeli rajta a TIS sztring perc, illetve másodperckarakterekének megváltozását. A másodpercek változása esetén a szubrutin hív egy másik szubrutint, amely az új pontos időt felírja a képernyő jobb felső részére. Ha a TIS változó perc része változik meg, akkor a szubrutin hív egy olyan szubrutint, amely a hátralevő játékidőt írja ki. Ugyanez a TIS változó ellenőrző szubrutin figyeli az F7 funkcióbillentyű megérintését is, amely lehetővé teszi az időmérés megszakítását és a visszaszámoló óra újbóli beállítását és újraindítását.

A program felépítése

- 5— 50 Képernyőtörlés, színbeállítás, feliratok. A 20-as sor átírásával a verseny neve vagy a csapatnevek jeleníthetők meg a képernyőn.
- 70—110 A játékidő lekérdezése, J és L változók beállítása. L a játékidő bal oldali, J pedig a jobb oldali karakterét tartalmazza.
- A J változó tulajdonképpen a játékidő 10 percek, L változó a percek tartalmazza.
- 140—240 Az indítás időpontjának lekérdezése és az óra indítása.
- 280—370 A hátralevő játékidőt írja ki a szubrutin nagyméretű számjegyekkel.

A kiíratás az L\$() sztringből feltöltésével kezdődik. Az 1000-es sortól kezdődő szubrutin tartalmazza a θ karakter 15 sorra nagyított ábrázolását. Az 1100-tól az egyes, 1200-tól a kettes, ... 1900-tól a 9-es számjegy 15 soros ábrázolása található. Az 1000—1900-as szubrutinok úgy működnek, hogy L\$(1)—L\$(15)-ig hozzáadják a karakterjeleket az L\$() sztring tartalmához.

Ha L\$() tömb elemei üresek, akkor a 10 percek jelölő első, egyébként a percek jelentő, második karaktert helyezik el az L\$() sztringtömbben. Ez a módszer tette lehetővé, hogy a θ —9 számjegyek grafikus karaktereit csak egyszer tárolja a program, és a 280—370 szubrutin ezek segítségével összeállíthassa a mindenkor kijelzendő két-karakteres játékidőt.

390—430 A másodpercek és percek változását érzékelő szubrutin. Ez a program órája. A másodpercek változását TS és TIS összehasonlításával érzékeli. Változás esetén a pontos időt felírja a képernyő jobb felső részére. A percek változását TAS és HAS összehasonlításával érzékeli. Változás esetén a visszalévő játékidőt írja ki.

450—460 Ez a szubrutin írja ki a pontos időt a képernyő jobb felső részére. A kiíráskor az óra, perc, másodperc értékek közé kettőspontot tesz.

1000—1040 A θ számjegy 15 sorra nagyított grafikus képe.
 1100—11...1200—12...1300—13...1900—19... az 1-es 2-es... 9-es számjegyek grafikus képe.

SHELL FERENC

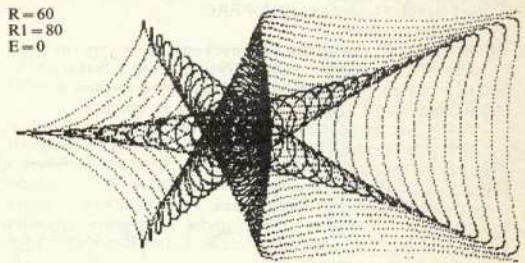
COMMODORE 64

Rajzolás

```

R=60
R1=80
E=0

```



```

4
10 PRINT"R"
20 INPUT R
30 PRINT"R1"
40 INPUT R1
50 PRINT"E"
60 INPUT E
90 C=R1-R
100 HIRE$=0
110 FORK=80 TO 300 STEP5
120 FORS=1 TO1500 STEP5
130 #=S/R1
150 K1=#*C*SIN(A)
170 K2=#B-C*#COS(A)
180 A2=S/R
190 G=A2+(#*2)-#A
200 D=#*#-G
210 X=#K1-COS(D)*#(R-E)
215 IFX<1 THEN 260
218 IFX>355 THEN 260
220 Y=#K2-SIN(D)*#(R-E)
230 A$="5"
240 ROT0,1
250 DRAW#S,X,Y,1
260 NEXTS
265 E=E+5
270 NEXTK

```

A Simon's BASIC utasításait felhasználva, saját fantáziából készítettem ezt az ábrát. Az alakzatot R, R1 és E megadásával lehet változtatni. Természetesen úgy kell megadni ezek értékét, hogy az ábra ráferjen a képernyőre. A rajzolást a 110-es lépésben levő STEP után álló szám növelésével lehet gyorsítani. Ezáltal azonban kevesebb pontból fog összeállni az ábra. A TO utáni szám nagyságát a megadott paraméterekből én számoltam ki.

SIPOS GYÖRGY

Programgyorsító fogások

A nyugatnémet COMMODORE újság 1984. októberi számában érdekes cikket közöl a BASIC programok futási ideje és azok külső megjelenési formája közti összefüggésekről. Eszerint néhány – a program lényegét nem érintő – fogás alkalmazva a program működése jelentősen felgyorsulhat.

A cikken felbuzdulva mintaprogramot készítettünk, amelyben kipróbáltuk a felsorolt fogásokat. Kísérletünk eredményéről számolunk be.

A kiinduló program a következő:

```
10 TIS="000000"  
20 PRINT CHR$(147)  
30 Z=0  
40 POKE 1024+Z,1:POKE 55296+Z,14  
50 Z=Z+1  
60 IF Z=600 THEN 1000  
70 GOTO 40  
1000 PRINT TAB(240);TAB(240);TAB(240)  
:PRINT TI/60 "MÁSODPERC"
```

Mint látjuk, a program alaptevékenysége a képernyő első 15 sorának A karakterrel való feltöltése, majd a futási idő kiírása a képernyő 18. sorába. A példa természetesen szemléltető jellegű, nem a konkrét tevékenysége az érdekes.

A feltöltés az 1024-es képernyő-puffercimen kezdődik és a POKE utasítás segítségével 6 karakter (15×40) hosszban tart. Vele párhuzamosan az 55296-os címtől kezdődően folyik a karakterek színének világoskékre változtatása. A TIS az időmérés kezdeti értékének beállítására, a 147 printelése a képernyő törlésére, az 1000-es sorban pedig a program működési idejének képernyőre iratására szolgál. A program ebben a formában 16,57 másodpercig tart.

Programgyorsító tevékenységünk első lépéseként a POKE utasításban használt konstansértékeket változóba helyezzük:

```
30 Z=0:KEP=1024:SZIN=55296  
40 POKE KEP+Z,1:POKE SZIN+2,14
```

Újrarendítve a programot, a futási idő 11,37 másodperc, ami az eredetinek 68,6 százaléka.

Ha az A betűt, a szín karakterkódját és a Z ciklusváltozó végső értékét is változóba helyezzük:

```
30 Z=0:KEP=1024:SZIN=55296:BETU=1:KOD=14  
:VEGE=600
```

és megváltoztatjuk a program 40. és 60. sorát:

```
40 POKE KEP+Z,BETU:POKE SZIN+Z,KOD  
60 IF VEGE=Z THEN 1000
```

akkor a futási idő 9,4 másodperc, az eredetinek 56,7 százaléka.

Talán feltűnő, hogy a változó neve hosszabb két karakternél. Ezt a Commodore megengedi, bár csak az első két karaktert használja a változó azonosítására, viszont az ilyen nevek megnövelik a futási időt. Nézzük tehát, mi történik ha a változóneveket lerövidítjük 2 karakterre. Ezt a KEP, BETU, KOD, SZIN, VEGE változókkal tehetjük meg. A képernyőn ismét egy kisebb szám, a 9,12 másodperc jelenik meg, ami az eredetinek 55 százaléka.

A két karaktert egyre változtatva, tovább rövidül a futási idő. A változtatás után programunk így fest:

```
30 K=1024:S=55296:B=1:Ø=14:V=600  
40 POKE K+Z,B:POKE S+Z,Ø
```

```
60 IF Z=V THEN 1000
```

A szükséges idő 8,92 másodperc (53,8 százalék).

Most cseréljük ki a POKE-ot PRINT-re a 40-es sorban:

```
40 PRINT CHR$(65);
```

és szüntessük meg a TAB kurzor pozicionáló utasításokat az 1000-es sorban:

```
1000 PRINT TI/60 "MÁSODPERC"
```

A POKE-nek PRINT-re cserélése után a program 6,35 másodpercig fut (38,3 százalék).

Az A karakter ASCII kódjának (decimális) értékét változó téve ismét rövidül az idő, 4,82 másodperc (29,1 százalék):

```
30 K=1024:S=55296:B=1:Ø=14:V=600:AS=CHR$(65)  
40 PRINT AS
```

Ha az A karaktert szövegkonstansként a PRINT utasításba helyezzük, ismét rövidebb lesz a futási idő: 4,7 másodperc. Ez az eredetinek 28,4 százaléka.

```
400 PRINT "A";
```

Rövidül a futási idő akkor is, ha a 600-as sorban a THEN helyett a GOTO utasítást használjuk. Időeredményünk ekkor 4,68 másodperc (28,2 százalék).

Gyorsító hatása van az IF utasításban a negáció használatának is. Ha például a 60-as sorban az „egyenlő” helyett a „nem egyenlő” feltételre kérdezzük rá, azon túlmenően, hogy a 70-es sor szükségtelemmé válik, tovább javul az időeredmény: 4,63 másodperc, 29,9 százalék.

Szinte forradalminak mondható az a változás, amit az IF-fel szervezett ciklusnak FOR-ral való kicserélése okoz:

```
30 FOR Z=0 TO 600
```

```
50 NEXT Z
```

Az utasítással egyidejűleg szükségtelemmé válik a 60-as sor. Az időmérés eredménye megdöbbentő: 1,68 másodperc, ami az eredetinek csupán a 10,1 százaléka.

Az utasításpár tovább gyorsítható, ha az 50-es sorban a NEXT után elhagyjuk a Z ciklusváltozót. Ez az egyszerű művelet az eredményt 1,53 másodpercre, 9,2 százalékra javítja.

A gyorsításnak egy másik módja az utasítások tömörítése egy sorba:

```
10 TIS="000000":PRINTCHR$(174):FORZ=1TO600  
:PRINT "A":NEXT:PRINTTI/60 "MÁSODPERC"
```

A mérés eredménye 1,47 másodperc, 8,87 százalék.

Mint látjuk, ezekkel az egyszerű változtatásokkal 16,7 másodpercről 1,47 másodpercre gyorsítottuk a program futását.

Programozás közben gyakran előfordul, hogy egy részproblémát többféleképpen is meg tudunk oldani, tulajdonképpen érdekeltenek látszik, hogy melyik megoldást választjuk. A felsorolt példák viszont éppen azt bizonyítják, hogy érdemes figyelni arra, hogy melyik a gyorsabb utasítás, hiszen a végrehajtási idők közötti eltérés igen jelentős is lehet.

RICHTER JÖRG—GOSZTOLA FERENC

A 65XX MIKROPROCESSZOR GÉPI ÉS ASSEMBLER SZINTŰ UTASÍTÁSKÉSZLETE

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: ÉNEKES FERENC

JELÖLÉSEK:

65XX REGISZTEREI:		SR BITJEL:
7 0 XXXXXXXX A akkumulátor		7. = N előjel bit
7 0 XXXXXXXX Y indexregiszter		6. = V belső átvitel bit
7 0 XXXXXXXX X indexregiszter		5. = - nem használt!
15 7 0 XX-HI-XXXX-LO-XX PC utasításszámláló		4. = B belső megszakítás bit
87 0 1XXXXXXXX SP verem mutató		3. = D decimális számítási mód
7 0 NV-BDIZC SR állapotregiszter		2. = I megszakítás engedélyezés
7 0 ZZZZZZZ M bájta		1. = Z nulla bit
		0. = C túlcsoordulás bit

N = 1 ha a művelet eredménye negatív.

V = 1 ha R6. → R7. = 1.

B = 1 a BRK utasítás kiszolgálása alatt.

D = 1 ha BCD aritmetikában számol a gép.

I = 1 ha a maszkolható megszakítások nincsenek engedélyezve.

Z = 1 ha a művelet eredménye nulla.

C = 1 ha R7. → R8. = 1.

R-et jobbra tolja: 0 → [] → C

R-et balra tolja: C ← [] ← 0

R-et jobbra forgatja: [] → C → [] → C

R-et balra forgatja: [] ← C ← [] ← C

CÍMZÉSI MÓDOK

A 65XX processzor utasításai 1-3 bájttal hosszúak. Az első bájttal mindig meghatározza az utasításkódot és a címzési módot. A további bájtok a cím előállításához kelljenek.

NÉV:	JEL:	MAGYARÁZAT:
1. IMPLICIT		Az operandust is a kód határozza meg. Pl.: PHP utasítás.
2. KÖZVETLEN	#ERTEK	A 2. bájttal adatl! Pl.: LDA \$1B utasítás hatása A = 1B.
3. RELATÍV	(MOD.)	A 2. bájttal 2-es komplementesen értelmezett relatív cím, mely PC aktuális (a következő utasítás első bájttjára mutató) értékéhez adódik hozzá. Pl.: BEQ \$24 34-et viszi előre PC-t, míg BEQ \$FF 126-ot hátra.

NÉV:	JEL:	MAGYARÁZAT:
		-128 (= (MOD.) (= + 127, azaz max. 126-ot ugorhatunk hátra, illetve 129-et előre az aktuális utasítást követő utasítás első bájttjához viszonyítva.
4. 0 LAPOS	ZP	A 2. bájttal 0. lapon lévő címert jelenti. Pl.: LDA \$2A hatására az akkumulátor a \$002A cím tartalmával lesz egyenlő.
5. 0. LAPOS X-SZEL	ZP, X	A 2. bájttal értékéhez hozzáadódik X tartalma. Pl.: ha végrehajtáskor X = \$12, akkor az LDA \$55,X utasítás A-ba a \$0067 cím tartalmát tölti.
6. 0. LAPOS Y-NAL	ZP, Y	Azonos az előzővel, csak X helyett Y-t használja.
7. INDEXELT INDIREKT	(ZP, X)	Csak X használható! Az utasítás 2. bájttal hozzáadódik CARRY-vel az X regiszter tartalmához. Az eredmény egy 2 bájtos cím LO bájttjára mutat a 0. lapon. A cím HI bájttal a 0. lap következő bájttjára van. Pl.: legyen X = \$12, valamint (\$26) = 5A és (\$27) = 1B. Az LDA (\$14,X) utasítás A-ba a \$1B5A cím tartalmát tölti. (\$14 + \$12 = \$26)
8. INDIREKT INDEXELT	(ZP), Y	Csak Y használható! Az utasítás 2. bájttal egy cím a 0. lapon, amelynek tartalma hozzáadódik az Y regiszter tartalmához. Az eredmény az aktuális cím LO bájttal. Az összeadáskor keletkezett CARRY a következő cím tartalmához adódik hozzá. Az eredmény az aktuális cím HI bájttal. Pl.: legyen Y = \$12, valamint (\$26) = 5A és (\$27) = 1B. Az LDA (\$26), Y utasítás A-ba a \$1B8C cím tartalmát tölti. (\$5A + \$12 = \$6C)
9. ABSZOLÚT	ABS.	A 2. és 3. bájttal egy 16 bites cím határoz meg. Pl.: az LDA \$1234 utasítás A-ba a \$1234 cím tartalmát tölti.
10. ABSZOLÚT X-SZEL	ABS., X	Az aktuális cím úgy áll elő, hogy az utasítás 2. és 3. bájttjához hozzáadjuk X tartalmát. Pl.: legyen X = \$12, akkor az LDA \$31AB utasítás a \$31BD cím tartalmát tölti A-ba. (\$AB + \$12 = \$BD)
11. ABSZOLÚT Y-NAL	ABS., Y	Azonos az előzővel, csak X helyett Y-t használja.
12. ABSZOLÚT INDIREKT	(ABS.)	Csak JMP-nál használt! Pl.: JMP (\$FF03) hatására PC-be töltődik a \$FF03 cím tartalma és a program futása onnan folytatódik.

TOVÁBBI JELÖLÉSEK

- + : az ugrás végrehajtása esetén még egy ciklus kell.
 - : amennyiben a címzés módosítása laphatárt lép át, még egy ciklus kell.
- R : A illetve M lehet.
6 : M 6. bitje.
7 : M 7. bitje.
X : SR aktuális bitjének értéke a művelet eredményétől függ.
- : SR aktuális bitjének értékét nem befolyásolja a művelet.

PTA-4000

A Híradástechnika Szövetség szerinti, az általa Sharp-licenc alapján gyártott PTA-4000 típusú BASIC kalkulátorból már 1200 darabot használnak országwide. Körülbelül ugyanennyi lehet az eredeti Sharp PC-1500 használók száma. Eddig egyik szaklapunk sem foglalkozott ezzel a géppel, bár engem is megkerestek felhasználók különböző kérdésekkel, például azzal is, hogy hol működik ilyen klub. Nem tudok ilyenről, de a HCC mindig kész volt bármilyen szkeció létrehozására, ha az iránt kellő érdeklődés mutatkozott. Várom tehát a belépni szándékozó olvasók címmel, válaszborítékkal ellátott leveleit, hogy az alakuló ülés helyéről és időpontjáról értesítést küldhessek.

Lapunk a µKlub rovatban folyamatosan jelentet meg ezután PTA-4000-rel kapcsolatos anyagokat, amihez cikkeket várunk. Emellett igyekszünk a legnagyobb érdeklődést kiváltó témákról saját magunk írni.

Legtöbbször a rendszer felépítését és a szoftverrendszert ismertető cikkeket hiányolják. Ilyeneket egy NSZK-beli klubban beszerzett anyag alapján fogok írni, az alábbi címmel:

Az LH 5801 mikroprocesszor hardver

Az LH 5801 utasításkészlete

A hardver egyéb részei

BASIC kulcsszavak

A BASIC belső felépítése I—II.

Gépi kódú példák

ROM leírás I—III.

Az LH 5801 mikroprocesszor hardver

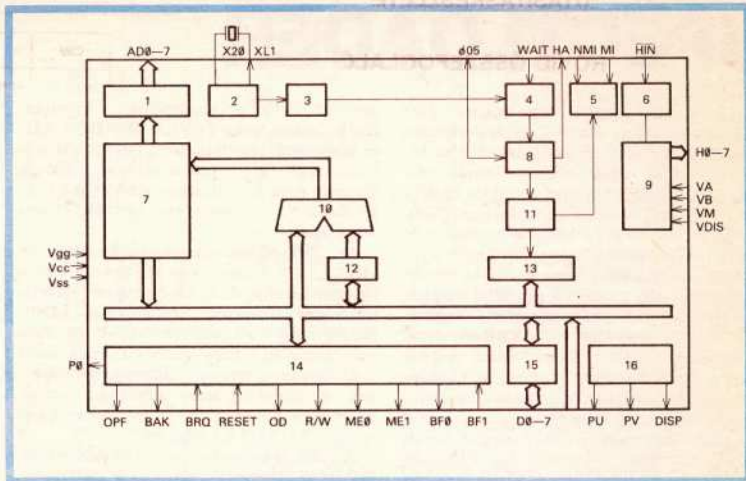
Első cikkünkben itt most a mikroprocesszor rövid áttekintő leírását adjuk. Az LH 5801 egy 8 bites CMOS mikroprocesszor, egybeépítve egy LCD (folyadékkristály kijelző) vezérlővel, egy tárolóműködtető órával és egy általános célú időzítővel.

Jellemzői:

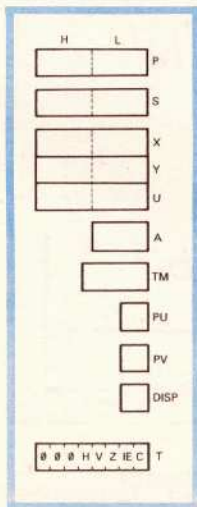
- 128 k cimerterület (!)
- 6, egyenként 2 bájtos regiszter
- 9 bites időzítő
- háromféle megszakítástípus
- 82 utasítás
- WAIT-funkció
- kimenő órajel
- memóriaátmásolási lehetőség
- közvetlen LCD-vezérlés
- közvetlen kvarcbemenet
- 28 közvetlen, vektorszervezésű ugróutasítás

Az 1. ábrán a mikroprocesszor blokkvázata látható. A számokkal jelölt blokkok jelentése: 1 — cimpuffer, 2 — oszcillátor, 3 — felező, 4 — órajelszabályzó, 5 — megszakítászabályzó, 6 — kijelző adatszámoló, 7 — regiszterek, 8 — 11 bites leosztó, 9 — kijelző adatkiadó és tápegység-szabályzó, 10 — ALU, 11 — ütemadó-szabályzó, 12 — puffer, 13 — ütemadó-regiszter, 14 — utasításdekódoló és CPU-szabályzó, 15 — adatsinszabályzó, 16 — billenőkörök.

A 2. ábra az egyes belső regisztereket mutatja. Itt P — a 16 bites programszámoló, S — a 16 bites veremutató, X, Y, U — a 16 bites adatmutató, ill. általános célú regiszterek, A — a 8 bites akkumulátor, TM

1. ábra

2. ábra

3. ábra

— a 9 bites ütemadó, PU, PV — 1 bites általános célú billenőkörök, DISP — 1 bites kijelző ki/be kapcsoló, T — állapotregiszter, C — átviteli/áthozati bit, IE — megszakításengedélyező bit, Z — zero bit, V — túlszordulás bit, H — felátviteli/áthozati bit.

A 16 bites regiszterek két 8 bitesként is használhatók. A 3. ábra a mikroprocesszor ún. lábkiosztása. Az egyes jelek: XL0, XL1 — a 2,6 MHz frekvenciájú kvarc jelei, AD0-15 — címvezetékek, D0-7 — adatvezetékek, ME0-1 — memórialap-kiválasztó, 00S — külső szinkronozó jel, R/W — írás/olvasásvezérlő, OD — adatkiadót tiltó jel, RESET — újraindító, NMI — feltétel nélküli megszakító, MI — feltételes megszakító,

BRQ — sinhasználat-engedélyezést kéző, BAK — az előző jel válaszejele, OPF — műveleti utasítást végrehajtó, IN0-7 — bemenő adatok, P0 — külső engedélyező jel, PU, PV — billenőkör-kimenetek, WAIT — leállítja a mikroprocesszort, H0-7 — kijelzővezérlő adatok, VA, VB, VM, VDIS — tápegyztetek a kijelzőtől, HTN — számlálóbemenet, HA — a kijelző órajel, DISP — kijelző ki/bekapcsoló, BFO—BFI — billenőkör ki/bemenetek.

A jelek, vezetékek, részegységek áttekinthető ismertetésére, mélyebb vizsgálatára itt nincs lehetőség, de amennyiben kellő számú érdeklődő jelentkezik, a HCC vállalja ilyen tanfolyam megrendezését.

DR. SIMONYI ENDRE

SPECTLOADER

A Magyarországon forgalmazott Z80 mikroprocesszorra épülő személyi számítógépek közötti adat- és programcsere az inkompatibilitás miatt nagyon korlátozott. Az egyes processzortípus azonban kínálja azt a lehetőséget, hogy az egyik géptípusra készített, kisebb gépi kódú rutinokat más gépre átdolgozzuk, azon futtassuk. Az adatcsere egyik lehetősége az, ha az adatokat fogadó gép az idegen gép által magnószalagra eltárolt információkat megéri. A felvételek készítését a SAVER-ek, azok beolvasását a LOADER-ek végzik. Sajnos ezek a hasznos rutinok is gépenként különbözőek, így például a Spectrum nem „érti” a Homelab gépek felvételét.

Azok a felhasználók, akik rutinok átdolgozását kívánják elvégezni, két lehetőség között választhatnak. Vagy időt és fáradsá-

got nem kímélve „bepötyögik” a klaviatúrán keresztül, vagy SAVER-LOADER írásra kényszerülnek. Ez utóbbi feladathoz szeretnék segítséget nyújtani azoknak, akik eddig még nem foglalkoztak a SAVER-LOADER-ekkel, de hasznosan tudnák azokat alkalmazni.

Az alábbiakban részletesen közölt rutin HOMELAB 2 (Aircomp 16) típusú számítógépre készült, és a ZX-Spectrum felvételt képes elolvasni. Eredetileg a LOPI-COPY nevű S-L rutinom LOADER része volt, azonban a teljes rutin alkalmas lenne a Spectrum programok „tömeggártására”, ami a szoftvergyártók érdekeit sértené. Ezért csak a bonyolultabb és jobban használható LOADER-t közlöm.

A rutin ismertetése előtt röviden tekintünk át a Spectrum jeltárolási módszert.

A Spectrum által készített felvétel két jól elkülöníthető részből áll.

A *fejléc* öt másodperc hosszúságú headerrel kezdődik, ami a szinkronizálást teszi lehetővé és 1238 μ s periódusidejű jelsorozatból áll. A header végét egy θ bit jelzi, ahonnan a jelfolyam bájtönként (8 bitenként) értelmezendő. Az első bájt a felvétel azonosítására szolgál. Ha az θ H, akkor a LOADER fejlécet olvass, ha FFH, akkor adatotombót. A fejléc második bájtja meghatározza az utána következő felvétel típusát:

- θ H BASIC program
- θ 1H numerikus blokk
- θ 2H stringblokk
- θ 3H adatblokk

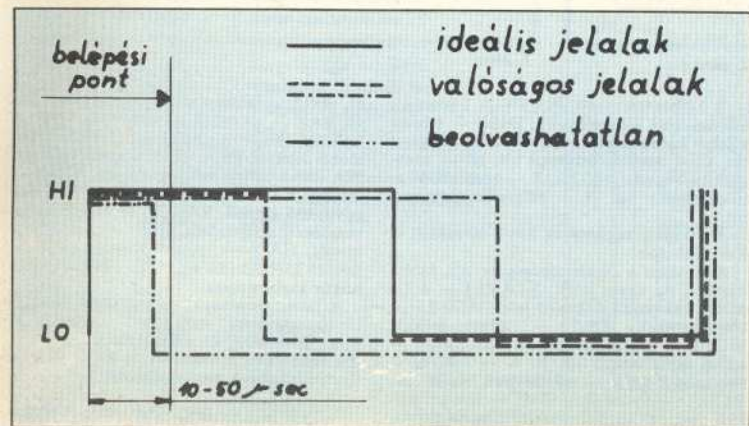
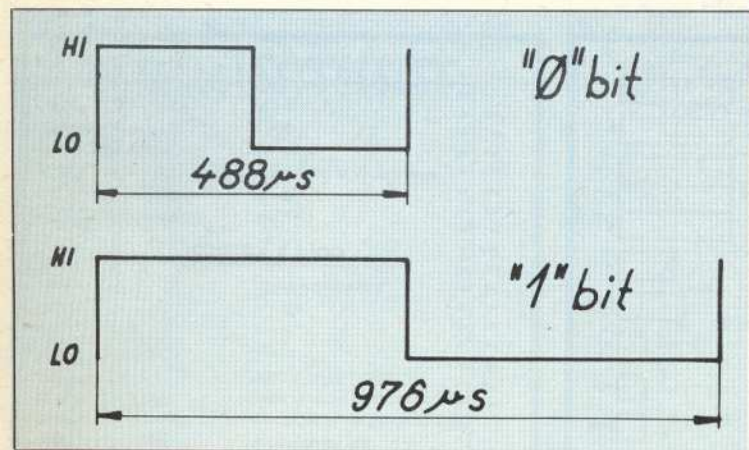
Ezután a következő tíz bájtba a kimeneteskör megadott és maximálisan tíz karakterből álló név kerül. A 13. és 14. bájt a beolvasandó adatok számát tartalmazza, ahol a 13. az alsó, a 14. a felső bájt. A 15. és 16. bájt BASIC-nél az autostart kezdőcíme, egyébként a betöltési tárcím. A 17. és 18. bájt a BASIC tárterület hosszát adja. A 19. az úgynevezett CHECK, ellenőrző bájt, ami a fejléc összes adatának XOR függvényével képzett összege. Ha például a CHECK bájt nem egyezik az előző adatok XOR összegével, akkor a LOADER ERROR üzenetet küld, így elkerüli a hibás beolvasást.

Az *adatomb* két másodperc hosszúságú headerrel kezdődik, aminek jelalakja megegyezik a fejlécével. A θ bit után az FFH azonosító következik, majd folyamatosan a fejléc által meghatározott számú adat és a végén az ellenőrző bájt.

A magnókimenetre kerülő elemi jelek szint-idő diagramját az 1. ábra szemlélteti. Ezeket az elemi jeleket kapcsolja összefüggő bitfolyammá a SAVER.

A szalagra kerülő jeleket beolvasáskor a magnó többnyire eltorzítva adja vissza (2. ábra), de a jel frekvenciája még a legigénytelenebb magnó esetén is 10% ingadozáson belül marad. Célszerű tehát, ha a LOADER egy teljes periódus hosszát vizsgálja. Egy elemi jel beolvasását a 2. ábra szemlélteti. A „belépési pont” az előző bit beolvasása utáni visszatérés helye. Ha a beolvasandó jel egyik éle — a torzítás miatt — a belül marad. Célszerű tehát, ha a LOADER egy teljes periódus hosszát vizsgál. A jelek megfelelő arányainak beállítására alkalmas a μ M 1985/5. számában közölt MINISZKOP program.

A rutin a HOMELAB 2 gép rendszerváltozó után 4090H címre kerül, viszont a BASIC programok 40A0H-tól kezdődnek. Ebből az a kellemetlen helyzet alakul ki, hogy a LOADER „belélog” a BASIC RAM területére. Ha tehát a rutin begépelése után belépünk BASIC-be, akkor a BASIC újra inicializálódik, tönkretéve a beírt rutint! Így az olyan HOMELAB 2 gépen, ami bekapcsoláskor BASIC-ben ébred, a RESET gomb sem használható. Ezzel a tárelrendéssel viszont a lehető leghosszabb felhasz-

nálható RAM területet nyerjük. A LÖADER indítása 4090 címről történik, monitor utasítással. Magnóra kivitt LOADER beolvasását is csak monitor utasítással tudjuk elvégezni. A gép saját beolvasó rutinja a 0405H címen kezdődik, innen indítják szintén monitor utasítással.

A SPECTLOADER két gomb megnyomását figyeli. Az egyik az L gomb, ami a beolvasást indítja el. A bevett fejléc után a képszerkesztés visszatér, és kiírja a program nevét. Ha az adattömb mérete nagyobb a szabad tárterületnél, akkor OUT OF MEMORY üzenet is megjelenik a képernyőn. Ekkor még csak a fejléc beolvasása történt meg. Az L gomb újbóli megnyomása indítja tovább a LOADER-t. Ha a fejléc beolvasása után ERROR üzenet keletkezik, vagy nem kívánjuk beolvasni a kiirt című programot, akkor bármely más gombbal ezt jelezhetjük a gépnek, ami a rutin elejére áll. Ha a rutin valamilyen oknál fogva nem tér vissza, akkor az R gomb megnyomásával alaphelyzetbe állíthatjuk.

A részletes Assembler lista előtt azonban meg kell jegyezni, hogy a HOMELAB 2 fordítórutinjának szintaktikája bizonyos mértékig eltér a Z80 ASSEMBLER-től. A különbségek nem túl nagyok, így az eltérések magyarázatára külön nem térek ki.

```

c1  MV SP,$4090
    LD A,$0D
    RST5
    RST3
    CP $4C
    JPNZ c1
    MV ($3E3E),A
    CALL "SINC"
    AND A
    JRNZ c2
    MV HL,"KEZD"
    MV BC,$1200
    CALL "BYTIN"
    LD (HL),A
    XOR C
    LD C,A
    INC HL
    DJNZ c3
    MV ($3F3F),A
    CALL "LERROR"
    LLNZ
    PUSH HL
    MV HL,"FREE"
    MV DE,("KEZD"+$0B)
    AND A
    SBC DE
    POP HL
    CALL "OERROR"
    LD A,$0D
    MV DE,("KEZD"+$01)
    LD B,$0B
    RST5
    RST4
    DJNZ c4
    RST3
    CP $4C
    JRNZ $4090
    
```

```

MV ($3E3E),A
c5 CALL "SINC"
    INC A
    JRNZ c5
    MV DE,("KEZD"+$0B)
    INC DE
    LD C,$FF
    CALL "BYTIN"
    LD HLA,C
    LD HL,C
    LD INC HL
    DEC DE
    LD A,D
    OR E
    JRNZ c6
    LD A,C
    AND A
    CALL "LERROR"
    NZ
    c14 MV ($3F3F),A
    JR $4090
    "SINC"
    c7 LD C,$80
    c8 CALL "BYTIN"
    INC A
    JRNZ c7
    DEC C
    JRNZ c8
    c9 CALL "BITIN"
    JRC c9
    CALL "BYTIN"
    RET
    "BYTIN"
    LD A,$01
    c10 CALL "BITIN"
    RLA
    JRNC c10
    RET
    "BITIN"
    PUSH BC
    EX AF,AF
    LD B,"IDÓ"+$80
    CALL "ÉL"
    CALL "ÉL"
    JRZ c11
    EX AF,AF
    RL B
    CCF
    POP BC
    RET
    "ÉL"
    MV A,($3ABF)
    CP $FB
    JRZ c14
    MV A,($E000)
    LD C,A
    c12 MV A,($E000)
    XOR C
    RETNZ
    DJNZ c12
    RET
    
```

"LERROR" MV DE,"ERR1" c13 1E üzenet kezdőcíme a DE-be

"OERROR" MV DE,"ERR2" c13 RST4 RETZ RST5 JR c13 2E üzenet kezdőcíme a DE-be kiíratás az első 60H bajtjg

"KEZD" = szabad tárterület kezdőcíme a RAM-ban

"FREE" = a rendelkezésre álló tárterület mérete

"IDÓ" = időzítő számláló bajtj

"ERR1" = 1.hibüzenet sztringjének kezdőcíme a RAM-ban

"ERR2" = 2.hibüzenet sztringjének kezdőcíme a RAM-ban

(ERR1) = "LOADING ERROR60"

(ERR2) = "OUT OF MEMORY60"

4090	31	90	40	3E	0D	EF	DF	FE
0C	C2	90	40	32	3E	3E	CD	
40C	41	A7	20	FA	21	7B	41	
01	00	12	CD	20	41	77	A9	
4F	23	10	F7	32	3F	3F	C4	
FF	40	E5	21	7B	3E	ED	5B	
7B	41	A7	ED	52	E1	DC	04	
41	3E	0D	11	71	41	06	0B	
EF	E7	10	FC	DF	FE	4C	28	
B7	32	3E	3E	CD	0C	41	3C	
3F	FA	ED	5B	7B	41	13	0E	
00	CD	20	41	77	A9	4F	23	
1B	7A	B3	20	F4	79	A7	C4	
FF	40	32	3F	3F	18	91	11	
4E	41	18	03	11	5D	41	E7	
C8	EF	18	F8	0E	80	CD	28	
41	3C	20	F8	0D	20	F7	CD	
29	41	38	FB	CD	20	41	C9	
3E	01	CD	29	41	17	30	FA	
C9	C5	08	06	CA	CD	3B	41	
CD	3B	41	28	F6	08	CB	18	
3F	C1	C9	3A	BF	3A	FE	FB	
2F	B8	3A	00	E0	4F	3A	00	
E0	A9	CD	10	F9	C9	0D	4C	
4F	41	44	49	4E	47	20	45	
52	52	4F	52	60	0D	4F	55	
54	20	4F	46	20	4D	45	4D	
4F	52	59	60					

Az Aircomp 16 típusú számítógépek 16 k RAM területtel készülnek. Sok megfelelő gyakorlattal rendelkező amatőr kiharcolja azt a lehetőséget, hogy ezeket a gépeket kis ráfordítással ki lehet bővíteni 32 k-ra. A rutin 16 k-s géphez készült, de 32 k RAM területtel rendelkező gépen is működik.

A nagyobb tárterület kihasználására a FREE nevű változót módosítani kell. A gépi kódú listában megjelölt bajtjot kell átírni 7E-re, ami a FREE változó magas bajtja.

KANICS MIKLÓS

ELTE Összehasonlító Élettani Tanszéke felvesz

SZOFTVERBEN ÉS HARDVERBEN JÁRTAS VILLAMOSMÉRNÖKÖKET.

Jelentkezés: Budapest VIII., Múzeum krt. 4/a. Telefon: 189-833/372 mellék.

KÉPSZERKESZTŐ

A Megasprite rutin tetszés szerinti nagyságú képet rajzol a képernyő tetszés szerinti helyére. A kép (sprite) adatait megadott helyről veszi.

- 20-100 — paraméterek betöltése
 LINES — a sprite magassága (képsorban megadva)
 WIDTH — a sprite szélessége (karakterekben megadva)
 ADDR — a képernyő azon címe, ahonnan a rajzolást kezdi
 SPADD — az a memóriacím, ahol a képet tároljuk
- 120-130 — HL és BC értékének elmentése
 140-200 — Egy oszlop kirajzolása. Amennyiben az utolsó oszlop is megvolt, vége. Egyébként új oszlop (NEWCOL)
- 220-280 — HL és BC értékeinek beállítása új oszlop rajzoláshoz
 300-330 — A sprite egy bájtnak megrajzolása
 350-360 — Négy bájt munkaterület
 380-610 — A szubrutin a HL-ben adott értéket úgy módosítja, hogy az az egy képernyősorral lejjebb lévő címre mutasson
 630-680 — A rutin végrehajtása után a rendszer egy gomb megnyomására vár visszatérés előtt. Azonos PAUSE O.

A rutin a sprite-ot a következőképpen rajzolja. A DE regiszterben megadott helyről a HL által mutatott helyre tölt egy bájtot. HL értékét egy sorral lejjebb helyezi (DOWN), DE-t inkrementálja, majd újra áttölt egy bájtot. Ezt annyiszor ismétli meg, amennyi a magasság (LINES) értéke. Egy oszlop legalsó sora után felülről új oszlopot kezd (NEWCOL). Ez ismétlődik annyiszor, amennyi a szélesség (WIDTH) értéke. A sprite adatait a memóriában tehát oszlopfolytonosan kell elhelyezni.

A rutin gyorsasága érdekében nem ellenőrzi, hogy a sprite nem kerül-e a képernyőn kívülre. Erre vigyázni kell, mert ebben az esetben a rutin a színelemeket, esetleg a rendszerváltozókat fogja átírni.

A MEGASPRITE RUTIN

10		
20	LINES	EQU 00
30	WIDTH	EQU 8
40	ADDR	EQU 4A30H
50	SPADD	EQU 0000H
60		
70	LD, B, LINES	0650
80	LD C, WIDTH	0E08
90	LD HL, ADDR	21 50 49
100	LD DE, SPADD	11 00 C0
110		
120	MEGASP	LD (WORKHL), HL 22 9C 8D
130		LD (WORKBC), BC ED 43 9E 8D
140	COLUMN	CALL DRAW CD 98 8D
150		CALL DOWN CD A0 8D
160		DJNZ COLUMN 10 F8
170		DEC C 0D
180		JP Z, END CA D5 8D
190		CALL NEWCOL CD 8A 8D
200		JR COLUMN 18 EF
210		
220	NEWCOL	LD HL, (WORKHL) 2A 9C 8D

230	INC HL	23
240	LD (WORKHL), HL	22 9C 8D
250	LD A, C	79
260	LD BC, (WORKBC)	ED 4B 9E 8D
270	LD C, A	4F
280	RET	C9
290		
300	DRAW	LD A (DE) 1A
310		LD (HL), A 77
320		INC DE 13
330		RET C9
340		
350	WORKHL	DEFW 0000 0000
360	WORKBC	DEFW 0000 0000
370		
380	DOWN	XOR A AF
390		OR A B7
400		BIT 3, H CB 5C
410		JR NZ, DOWN1 200 E
420		INC H 24
430		BIT 3, H CB 5C
440		RET Z C8
450		RES 3, H CB 9C
460		LD A, L 7D
470		ADC A, 20H CE 20
480		LD L, A 6F
490		RET NC D0
500	DOWN2	SET 3, H CB DC
510		RET C9
520	DOWN1	INC H 24
530		BIT 4, H CB 64
540		RET Z C8
550		RES 4, H CB A4
560		LD A, L 7D
570		ADCA, 20H CE 20
580		LD L, A 6F
590		JR NC, DOWN2 30F1
600		SET 4, H CB E4
610		RET C9
620		
630	END	LD HL, 23560 21 08 5C
640		LD (HL), 0 3600
650		LD, A, 0 3E 00
660	NPRESS	CP (HL) BE
670		JR NC, NPRESS 30 FD
680		RET C9
690		

MAKAI MÁTYÁS—SCHMITT PÁL
 Közgazdaságtudományi Egyetem

APRÓ FOGÁS

Spectrum számítógépemhez EPSON nyomtatót használok. Listázáskor a sorok rendezetlenek, áttekinthetetlenek lesznek, mivel hosszúságuk különböző. További hiba, hogy az RX-80 nem tudja karakter üzemmódban a grafikus karaktereket ki-nyomtatni. Ezek kiküszöbölésére találtam ki a következő módszert, ami rövidebb programokhoz használható. A beolvasás után beállítom a futást, és beírom a LIST parancsot. A „scroll?” feliratra BREAK-et nyomok, majd beírom a COPY parancsot. Ezután újra listázatok előlőről, de a második képernyő után COPY-zok, és így tovább. Hosszabb programoknál ez a módszer kényelmetlen, de néha megéri a fáradságot.

RUSZNYÁK GÁBOR
 Kolos Richárd Szakközépiskola

SZÁMÍTÓGÉP-FEJLESZTŐK! GYÁRTÓK!

Nálunk azonnal kapható MOM 1800/900 típusú 5¼" hajlékonylemezes meghajtóegység.
 Tápegység és doboz nélkül ára 18 000,— Ft.

Érdeklődni lehet a
 252-880-as telefonszámon

A SZÁMÍTÓGÉP ANATÓMIÁJA

Ha ma Magyarországon valaki számítástechnikával akar foglalkozni, először a programozással kezd ismerkedni. Amikor ebben elért egy bizonyos szintet, és még mindig nem vesztette el a lelkesedését, valószínűleg érdeklődni kezd a gépi programozás iránt. Eközben megismeri a számítógép felépítését programozási szempontból. De mivel senkitől nem kap segítséget a hardver megismeréséhez, többnyire tovább nem is jut.

Ennek több hátránya is van. Egyrészt nem tudja kihasználni a gép hardverjéből adódó lehetőségeket, másrészt nem tudja saját maga bővíteni rendszerét. Sok érdeklődőnek ezért nincs saját számítógépe: nincs elég pénze, hogy vásároljon, építéssre pedig gondolni sem mer.

Ezen a hiányosságon szeretnénk segíteni cikksorozatunkkal. Hogy mindenki számára érthető legyen a téma, két oldalról közelítjük meg: egyrészt az elektronika szempontjából, másrészt a programozás felől.

Nézzük meg először, milyen alapvető egységekből áll a számítógép? Mindenekelőtt tartalmaznia kell egy központi egységet (central processing unit – CPU). Ez hajtja végre az utasításokat és vezérli a rendszer működését. Hogy ezt miként teszi, azzal később részletesen foglalkozunk.

Az utasításokat és az adatok nagy részét a memória tartalmazza. A külvilággal való kapcsolatot a perifériák biztosítják. A perifériák egyik fajtája a nagy tömegű, olcsó adattárolásra szolgál. Ezeket háttértáraknak nevezzük.

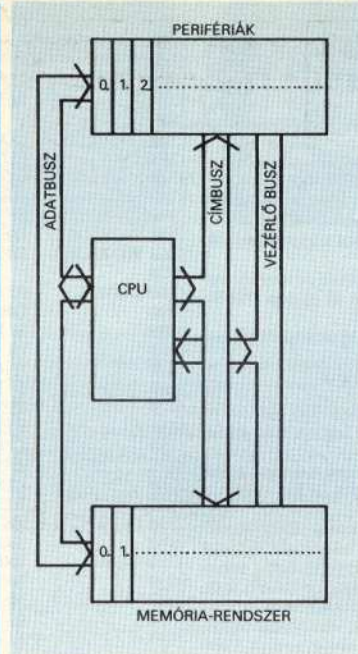
Mint azt a programozás közben megtanulhattuk, a tár és a periféria is számozott rekeszekből áll. Minden ilyen rekeszbe, egy a számítógépre jellemző hosszúságú számot írhatunk és/vagy olvashatunk. A memória eltárolja ezt a számot, a periféria pedig a legkülönbözőbb dolgokat csinálhatja vele: például kinyomatja, elhelyezi a háttértárolón vagy saját működését befolyásoló parancsként értelmezi.

Az egységeket egy három jól elkülöníthető részből álló vezetékrendszer, a busz vagy más néven sín kapcsolja össze. Ez a három rész a cím-, az adat- és a vezérlőbusz. Hogy működésüket megértsük, készítsünk modellt a számítógép működésének illusztrálására! (1. ábra)

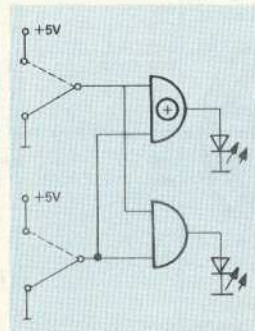
A központi egység ideje jelentős részét azzal tölti, hogy a memória- vagy periféria-rekeszek egyikét írja vagy olvassa. Hogy éppen hányadik rekeszt olvassa, azt a memória vagy a periféria a címusról tudja meg. A címusról ez a szám bináris (kettes szárendszerbeli) formában, elektromos jelek alakjában. A bináris szám minden helyiértékének megfelel a címusról egy vezeték. Ha a vezetéken HI szint van (lásd lejjebb), akkor ez a számjegy 1, ha LO szint, akkor 0. Az adat, amit a központi egység ír vagy olvas, ugyanígy kódolva, az adatbuszon van.

Hogy a központi egység ír vagy olvas-e, hogy perifériához vagy memóriához fordul-e, valamint egyéb állapotai a vezérlőbuszról olvashatók le. Erről részletesebben is lesz még szó.

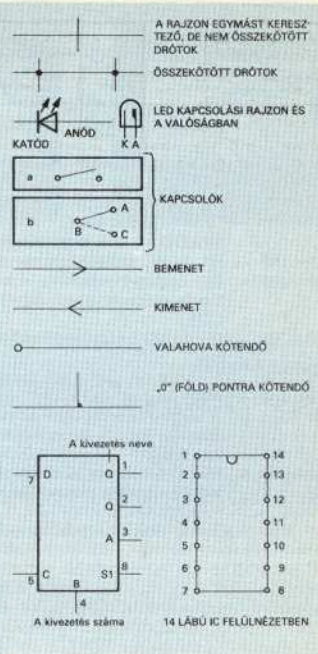
Mit látunk, ha szétszedünk egy számítógépet? Egy műanyag lapot, tele elektronikus alkatrészekkel. Az alkatrészek jó része kicsi, fekete vagy barna, és temérdek lába

1. ábra

3. ábra

2. ábra

BEMENE T TEK ALLA- POTA	ÉS AND	VAGY OR	KIZÁRÓ VAGY XOR	NEMÉS NAND	NEM- VAGY NOR	NEM* INVER- TER
A B						
L L	L	L	L	H	H	H
L H	L	H	H	H	L	H
H L	L	H	H	H	L	L
H H	H	H	L	L	L	L

*Csak A bemenete van

4. ábra

van. Egy ilyen tokban egy-egy komplett áramkör található, amelyet integrált áramkörnek (integrated circuit – IC) nevezünk.

Ha egy rádiót vagy egy erősítőt szétszedünk, szintén találhatunk benne IC-t. Mi a különbség a kettő között?

Az erősítő IC-ben a bejövő és kimenő feszültség bizonyos határok között bármilyen érték felvehet, és minden különböző bejövő értékhez különböző kimenő érték tartozik. Például egy erősítőnél ez a jelszint a hangerőt jelenti, ami folyamatosan változhat.

A számítógép IC-jének bemenete csak kétféle jelszintet különböztet meg. (Ezt nevezzük digitális technológiának, szemben az erősítő stb. analóg technológiájával.) Az egyik általában 0–0,8 V közötti, ez az ún. alacsony szint (low, röviden LO). A másik 2,4–5 V-ig terjed, ez a magas (high, HI)

szint. Ha a bemeneten 0,8 és 2,4 V közötti szint van, az IC nem biztos, hogy helyesen fog működni. Az itt leírt szintek a leggyakrabban használt logikai áramkörökre, a TTL és TTL-kompatibilis IC-ekre vonatkoznak, ahol a tápfeszültség 5 V ± 0,5 V. Ennél jóval modernebb a CMOS család, amely sokkal kevesebbet fogyaszt. Tápfeszültsége 3 és 15 V között bármekkora lehet.

Többször használtuk már a feszültség szintet. Ez az elektronikában leggyakrabban használt fizikai mennyiség neve. U-val jelöljük. Feszültség mindig két pont között mérhető, és azt a munkát jelenti, amellyel az egyenáram elektromos töltésnek az egyik ponttól a másikra való átjutása jár. A gyakorlatban, ha egy bizonyos pontnak a feszültségintéjét (potenciálját) adjuk meg, az a tápfeszültség 0 voltjához viszonyított fe-

A KÉT EGYBITES SZÁM BEMENETE		Q ₁	Q ₀	AZ ÁLLAPOT ARITMETIKAI JELENTÉSE
A	B			
L	L	L	L	0+0=0
L	H	L	H	0+1=1
H	L	L	H	1+0=1
H	H	H	L	1+1=2 (binárisan 10)

5. ábra

szültséget jelenti. Ezt is U-val jelöljük. A tápfeszültség mindig a valamelyi áramköri részlet működéséhez szükséges energiát szolgáltatja.

Az elektronikus készülékek felépítését legjobban a kapcsolási rajz írja le. Ennek számunkra most legfontosabb jelöléseit (a logikai kapuk kivételével) a 2. ábra tartalmazza. Ezek közül kettő magyarázatra szorul. Az egyik a LED, más néven világító dióda. Ez egy olyan alkatrész, amely feszültség hatására világít valamilyen nem fehér színnel. Sokkal jobb a hatásfoka és nagyobb az élettartama, mint a villanykörtéé, mert nem termel hőt. A másik magyarázandó alkatrész a kapcsoló. Az (a) típus egyik állásban összeköti a két vezetéket, a másikban nem. A b) típus egyik állásban A-t és B-t, a másikban B-t és C-t köti össze. A kapcsolási rajzra példaként szereplő 3. ábrát a cikk végigolvasása után meg fogjuk érteni, és rá fogunk jönni, mire használható ez a kapcsolás.

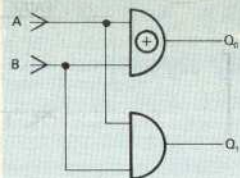
A logikai szinteknek nemcsak számokat, hanem logikai értékeket (igaz, hamis) is megfeleltethetünk. Ezekkel pedig elvégeztethetjük a programozásból jól ismert logikai műveleteket (ÉS, VAGY, NEM stb.). Azok az áramkörök, amelyek ezeket a műveleteket elvégzik, a logikai kapuk. A számítógépek elsősorban ilyen kapukból épülnek fel. Egy-egy bonyolultabb IC-ben néhány ezer kapu is lehet. Természetesen ezek közül csak néhány van közvetlen kapcsolatban a külvilággal.

A logikai kapuk jelölésére többféle szabvány létezik. Ezek közül a legegyszerűbb jelöléseit a 4. ábrán láthatjuk, igazságtáblázatukkal együtt. AND, OR, NAND és NOR kapuk lehetnek több, mint két bemenetűek is. Értelemszerűen a sokbemenetű AND kapunál is csak akkor HI a kimenet, ha az összes bemenet HI szinten van, az OR-nál pedig csak akkor LO a kimenet, ha minden bemenet LO.

A digitális áramkörök működését legrészletesebben az ún. igazságtábla el lehet jellegző. Ez a táblázat azt mutatja, hogy milyen bemeneti értékekhez milyen kimeneti állapot tartozik.

Egy egyszerű logikai áramkör tervezésénél az első feladat az igazságtábla elkészítése. Legyen például a feladat egy egybites számokat összeadó berendezés készítése, ami az eredményt két biten ábrázolja. Itt, mint általában az aritmetikai áramkörökben, a HI szint jelenti az 1-et, a LO pedig a 0-t.

Írjuk fel az áramkör igazságtábláját (5. ábra)! A táblázatban A és B bemenetek, Q₀ a kimenet 2⁰=1 helyiértékű, a Q₁ a 2¹=2 helyiértékű számjegye. Ha összevetjük a Q₀ kimenet A és B bemenetekről való függését a logikai kapuk igazságtáblájával, azt talál-

6. ábra

juk, hogy pontosan megegyezik a XOR kapuéval. Hasonlóképpen a Q₁ kimenet táblája az AND kapuéval egyezik meg.

Ezek után elkészíthetjük az áramkör tervét (6. ábra). A számítógép aritmetikai egységében ehhez hasonló áramkörök végzik az összeadást.

Gyakorlásul tervezzünk kivonó áramkört! Az eredményt kétféles kettes komplement formában adja. Ez azt jelenti, hogy a -1-et

BILLENYŰZETFELJAVÍTÁS

Aki már dolgozott kissé használt iskolaszámítógépen, az bizonyosan tapasztalta, hogy a sokat használt billentyű néha – ez a „néha” esetleg tiz esetből kilenc is lehet – dupláznak, és a képernyőn nem egy, hanem két betű jelenik meg. Ez a kellemetlenül egészen a használhatatlanságig fokozódhat, hiszen sokszor a visszalépő billentyű is dupláz. A jelenség oka a HT „nem egészen tökéletes” billentyűzete és a billentyűvizsgálat gyorsasága – az egyetlen funkciója a gépnek, amit eléggé gyorsan hajt végre. A billentyű-ellenőrző rutin ugyanis egy billentyű lenyomására azt érzi, s ha még idejében visszakapja a vezérlést, akkor a billentyűt még mindig lenyomva találja, tehát azt még egyszer érzékeli. Valójában a probléma a billentyűzetben lévő kapcsolók számlájára írható.

A megoldás a magyarázatban rejlik. Várakoztassuk meg a rutint néhány tizedmásodperccel, hogy a billentyűnek legyen ideje felemelkedni. Írjuk be tehát a következő gépi kódú programot az EDI segítségével:

- 1 ORG 4016H
- 2 LOAD 4016H
- 3 DW 4152H
- 4 ORG 4152H
- 5 LOAD 4152H
- 6 PUSH AF
- 7 PUSH HL
- 8 LD HL,0201H
- 9 CIM:DEC HL
- 10 LD A,H
- 11 OR L
- 12 CPO
- 13 JR NZ,CIM
- 14 POP HL
- 15 POP AF
- 16 JP 03E3H
- 17 END

A 4016H címen a gép a billentyűvizsgáló rutin címét tárolja két bajton. Ide kell beírunk a várakozó program kezdőcímét. Ez jelen esetben 4152H – a lemezes rendszer parancsterülete. Természetesen máshova is írhatjuk, de gondoskodnunk kell a terület védelméről.

11-nek jelöljük a kimenet. A megoldást a következő számban közöljük.

Miután megtervezük a berendezést, meg kell határozni, hogy milyen IC-k szükségesek hozzá. Ezt valamelyik forgalomban lévő katalógus alapján végezhetjük el. Esetünkben egy 7408 és egy 7486 típusú IC kell. Ezek 4-4 kaput tartalmaznak. Azt, hogy az IC melyik lába (kivezetése) melyik kapuhoz tartozik, szintén a katalógusból tudhatjuk meg.

A következő lépés az áramköri lemez (nyomatott áramkör – NYÁK) megtervezése, elkészítése, majd az alkatrészek beültetése. Ezzel a témával sokat foglalkoznak különféle népszerűsítő könyvek és például a Rádiótechnika című újság, itt nem részletezzük.

Vigyázat! A NYÁK gondatlan megtervezésével vagy hibás beültetésével komoly károkok okozhatunk! Egy fordítva behelyezett IC többnyire tönkremegy.

A következő részben többek között arról lesz szó, hogy miként lehet kapukból a számítógép alapvető áramköröit előállítani.

FEHÉR TAMÁS—MOLNÁR ATTILA
Berzsenyi Dániel Gimnázium

A várakozás igen egyszerű: a HL értékét csökkentjük nulláig. Azért nem DJNZ-t használunk, mert az túlságosan kevés lenne. Ezután a vezérlést vissza kell adni az eredeti programnak, ami itt JP 03E3H. Nem szabad azonban a regiszterek értékét megváltoztatni, ezért az általunk használt regisztereket a veremtarba kell elmenteni. Fordítsuk le EDI-vel a programot, de az OPTION? kérdésre ne írjunk semmit, mert gépünk elszáll. Ezután – ha mindent jól csináltunk – többet nem dupláz a billentyűzet.

Vigyázat! Nehogy eszünkbe jusson futatni! Vegyük fel ezután kazzetára (4016H-tól kb. 4170H-ig), de kezdőcímnél IA19H-t írjunk, hogy beolvassuk BASIC-be tudjunk visszatérni.

A várakozás hosszát a POKE16726,X utasítással állíthatjuk be gépünk állapotának megfelelően. Az X lehetőleg nullától tizig terjedjen, ellenkező esetben a gép esetleg másodperceket vár egy-egy billentyű elfogadására.

Hasznos lehet a POKE16726,0 BASIC programok elején, mert a gép minden utasítás végrehajtása után megvizsgálja a billentyűzetet, és a várakozás jelentősen lelassítaná a futást. INPUT előtt és kiszállás után azonban vissza kell írni a megfelelő értéket. A BASIC-bővítesek általában megszüntetik a program hatását, mert visszairják az eredeti kezdőcímét, a RESET gomb viszont szerencsére nem nyúl hozzá.

PALLAGI LÁSZLÓ
Vörösmarty Gimnázium Érd

Assemblerek, cross-assemblerek

2. Az Intel 8080 assembly nyelv

A (cross-)assemblerek működését egy valódi assembly nyelv segítségével mutatjuk be. Erre önként adódik az Intel cég 8080-as mikroprocesszorának nyelve, hiszen az Intel az egyik legnagyobb hagyományokkal és legkiforrottabb, legszélesebb körben használt mikroprocesszor-családdal rendelkező gyártó cég. A 8080 típusú mikroprocesszor egyik legismertebb terméke, amelyet ugyan már sok éve gyártanak, és ezért nem tekinthető a legkorszerűbbnek, mégis bizonyára Magyarországon is erre készült a legtöbb fordítóprogram.

Kötöttségek és lehetőségek tervezéskor

Az egy konkrét típushoz való kötődés korántsem megy az általánosság rovására. Hiszen a fordítóprogram elkészítéséhez eleendő, ha a (cross-)assembler tervezője magának a 8080 mikroprocesszornak a felépítéséről, működéséről csak néhány olyan, az utasításkészlettel kapcsolatos részletet ismer, mint a tárgykód felépítése, a címzési módok, a regiszter és regiszterpár típusú utasítások és ezek megadásának, valamint a tárgykódba való beépítésüknek módja, közvetlen operandusú utasítások, amelyek az operandust nem egy tárcímről vagy egy regiszterből, hanem magából az utasítás tárgykódjából olvassák ki stb.

E kötöttségek betartásán kívül a felhasználó, ha maga írja a fordítóprogramot, viszonylag szabadon kezelheti az Intel által definiált nyelv szabályait: bizonyos korlátok — amelyekre részben a későbbiekben még visszatérünk — között tetszőlegesen szűkítheti vagy bővítheti a formai előírásokat (a nyelv szintaktikáját), illetve a nyelv tartalmi adottságait, lehetőségeit (szemantikáját).

Megjegyezzük, hogy a 8080 processzor nyolcbités architektúrája sem jelent a lényegét érintő korlátozást, mert az újabb, 16 és 32 bites típusokhoz készített fordítóprogramok elvileg mind sem különböznek az itt bemutatásra kerülőtől.

A forrásnyelvi sor mezői

A gyakorlatban használt, assembly nyelveken írt programokban minden utasítás külön sorban foglal helyet. Az egyes utasítások mezőkre oszlanak. A mezők elhelyezkedése szempontjából a nyelv kötött vagy szabad formátumú lehet. Kötött formátum esetén az egyes mezők a forrásnyelvi sornak csak előre kijelölt sorszámú pozícióit foglalhatják el. Ezel szemben szabad formátum esetén az egyes mezőket mindössze egy vagy több ún. üres karakter (szóköz) választja el egymástól. Az egyszerűség kedvéért feltételezzük, hogy a vizsgált nyelvben kötött formátumú utasításorokat

Nyolcrészes sorozatunk a mikro-számítógépek assemblereiről, cross-assemblereiről szól. Célja, hogy a cross-assemblerek példáján keresztül megismertesse az olvasót az assembler programok működésével. A bemutatáshoz a rendszermodellezési eszközöket használjuk fel, s így készítjük el az assembler működésének egy szabványosított algoritmusát, modelljét. E cikkünk a sorozat második része.

1. (Cross-)assemblerek és a rendszermodellezés
2. Az Intel 8080 assembly nyelv
3. A (cross-)assembler program mint rendszer
4. A rendszer működése I. — A fordítás két menete
5. A rendszer működése II. — Táblák és adatterületek
6. Az operátorkészlet I.
7. Az operátorkészlet II. — A rendszer kapcsolatábrája
8. Példák a rendszer működésére.

használnak. A sorok a következő öt mezőből állnak.

Kontrollmező. Ha tartalma nem szóköz, akkor az egész utasításról megjegyzésnek veendő.

Címkemező. Címke vagy azonosító definiálására szolgál. Címkeként tekintjük az olyan szimbolikus nevet, amely a hozzá tartozó gépi utasítás tárban való elhelyezkedésének a címére mutat. Ez a tárcím a címke értéke. Az azonosító olyan szimbolikus név, amely értékét a programban elfoglalt helyzetétől függetlenül, direktívával való értékadás (lásd később) révén kapja.

Műveletkód-mező. Egy gépi utasítást, egy direktíva mnemonikus kódját vagy egy makrónevet tartalmaz. Lényege, hogy bármelyik esetben csak előre rögzített készletben szereplő, és ezért az érvényesség szempontjából ellenőrizhető karaktersorozat jelenhet meg a mezőben.

Operandusmező. Tartalmát aszerint kell értelmezni, hogy a műveletkód-mezőben mi szerepel. A gépi utasításhoz tartozó operandusmező olyan kiegészítő információkat ad meg, amelyek az utasítás műveleti kódját egészítik ki, s így e kettő együttesen határozza meg pontosan a végrehajtandó utasítást. Ebben az esetben a mező négyfajta információt szolgáltat: a műveletben részt vevő (1) regiszter vagy (2) regiszterpár

névét, (3) a közvetlen operandust vagy (4) a tárban tárolt operandus címét. Direktíva esetén az operandusmező feladata, hogy közvetlenül a fordítóprogramnak adjon a fordítás menetét szabályozó információt. Ha makró név áll a műveletkód-mezőben, akkor az operandusmező hívási paramétereit (lásd alább) adhat meg.

Megjegyzésmező. Az operandusmezőtől egy kitüntetett karakter, többnyire legalább egy szóköz választja el. A programozó tetszőleges információt elhelyezhet a mezőben, amit a fordítóprogram figyelmen kívül fog hagyni.

Az egyes utasításokban nem kötelező minden mezőt kitölteni. Ez nyilvánvaló a kontroll- és a megjegyzésmezőre vonatkozóan. Ha azonban a kontrollmező üres, akkor a műveletkód-mezőben érvényes műveletnek (gépi utasításnak, direktívának, makró névnek) kell szerepelnie. A kijelölt művelet jellege határozza meg, hogy a címke- és az operandusmezőket kötelező-e kitölteni, vagy a programozó — tetszés szerint — akár üresen hagyja őket, akár (az operandusmező esetében) ír oda valamit, az a fordítóprogram számára közömbös.

A direktíva

Minden assembly nyelv fontos alkotórészei a direktívák. Ezek nem a program futása során végrehajtandó utasításokat határoznak meg, hanem a fordítóprogram saját maga számára értelmezi és hajtja végre őket. E direktívák a fordítóprogram működését szabályozzák, és a fordítás során keletkező tárgyprogramban többnyire nincsen nyomuk, noha vannak olyanok is, elsősorban az adatmezők definiálására szolgálók, amelyek tárgykódot is létrehozhatnak.

A direktívák sohasem az adott mikroprocesszortól, illetve a számítógép központi egységétől függenek, vagyis nem rájuk, hanem kizárólag az assembly nyelvre, illetve a megvalósított assembler fordítóprogramra jellemzők. Vannak közöttük olyanok, amelyek minden assembly nyelvben megjelennek, többek között éppen a fent említett, az adatmezők definiálását végző direktívák, és vannak olyanok is, amelyek a programozói munka megkönnyítése érdekében, többlet-szolgáltatásként kerülhetnek be a fordítóprogramba.

Direktívátípusok

Az egyes assemblerekben megvalósított direktívák, ha egyedi megjelenésükben különböznek is egymástól, mégis néhány jól körülhatárolható típusba sorolhatók. Ezek közül csak azokat mutatjuk be, amelyeket az általunk tárgyalt (cross-)assembler program is tartalmaz.

A fordítási kezdőcím kijelölésére szolgáló

0 direktívát tudatja a fordítóprogrammal, hogy a forrásprogramot, illetve annak egy modulját mely tárciműlt kezdődően kívánjuk fordítani. Így ez a direktívátípus adja meg az ún. beültetési számláló kezdeti értékét. A beültetési számláló pillanatnyi értéke mindig azt mutatja meg, hogy a soron következő utasítás vagy esetleg direktíva tárgykódját mely tárciműlt kezdődően kell elhelyezni. Fordítóprogramunkban az *ORG* nevű direktíva állítja be a számláló kezdeti értékét.

A forrásprogram végét jelző direktívátípus közül a fordítóprogrammal, hogy a forrásprogram, illetve egy modulja befejeződött. Ennek a direktívának az operandusa szolgál általában arra, hogy a programfutás előtt végrehajtott utasítását, a programindítás belépési pontját megadja. Esetünkben *END* e direktíva neve.

Az adatmezők definiálását végző direktívátípus részben a programban szükséges állandók, részben a műveletet eredményeit tároló vagy munka-, illetve puffertérületként használt mezők definiálását végzi, ami tárgyalással is jár. Az Intel nyelven három ilyen típusú direktívát ismerek: a *DB* direktíva 1 bájt (8 bites) adat vagy 1 bájtos adatokból álló lánc (állandó, illetve állandók) tárolására, a *DW* direktíva 2 bájtos adat vagy 2 bájtos adatokból álló lánc (állandó, illetve állandók) tárolására (mégpedig a 2 bájtban belül az alacsonyabb és a magasabb helyiértékű bájtok felcserélve), a *DS* direktíva pedig az operandusmezőben megadott számú bájtok lefoglalására alkalmas.

Az azonosítónak értéket adó direktívátípus arra szolgál, hogy — mint már láttuk — az azonosító értékét, a címkétől eltérően, a programban való megjelenési helyétől függetlenül adjuk meg. Megjegyzendő, hogy az azonosító csak a fordítás idejére érvényes változó, tárgyalással vele kapcsolatban nem történik. Fordítóprogramunk a *SET* és az *EQU* direktívákat ismeri ebből a típusból. Mindkettő hatására a címkemezőben megjelenő azonosítónévhez az operandusmezőben szereplő kifejezés értéke rendelődik hozzá. Különbség, hogy az *EQU* direktívával csak egyszer, a *SET* direktívával többször is értéket lehet adni ugyanannak az azonosítónak. Egy további eltérés a makrócímkék tárgyalásakor térünk vissza.

A fordítóprogramok sok esetben lehetővé teszik, hogy bizonyos forrásprogramrészletek fordítására ne kerüljön sor, ha a fordítóprogram erre külön „felszólítást” kap. Ekkor az adott programrészletet a fordítóprogram átgorja, megjegyzésként tekintve a benne szereplő sorokat. Ha viszont a fordító nem kap utasítást a kihagyásra, akkor a forrásnyelvi sorokat szabályosan feldolgozza.

A feltételes fordítással kapcsolatos direktívák feladata az, hogy egyrészt kijelöljék a feltételes fordítás hatálya alá eső programrészleteket, másrészt vezéreljék magát a fordítást is. A kijelölés egy mindig párosan fellépő direktívával történik, esetünkben az *IF* és az *ENDIF* direktívákkal történik, amelyek két oldalról határolják az illető programrészletet. A fordítás vezérlésére felhasz-

nálható az előző álló (*IF* direktíva: ha ennek az operandusmezőjében szereplő kifejezés értéke 0, akkor a záródirektívát (*ENDIF*) terjedő sorok kimaradnak a fordításból. A direktívapárokat tetszőleges mélységben egymásba is lehet skatulyázni.

A makrók definiálására szolgáló direktívátípus feladata egy ugyancsak kitüntetett módon kezelt forrásprogramrészletnek, az ún. makrónak a definiálása. A forrásprogramrészlet a mindig párosan alkalmazott *MACRO* és *ENDM* direktívák közé van zárva.

Jelentőségük miatt a makrókkal kicsit részletesebben is foglalkozunk kell.

A makrók

A makró olyan, forrásnyelven írt s külön tárolt (vagy tárolásra kerülő) programrészlet, amely a felhasználói programban tetszőleges helyen ún. makróhívás segítségével beiktatható. A hívás helyén, a makróban definiált programrészlet (az ún. makró törzs) bemásolódik a forrásprogramba. A makró rugalmasabb alkalmazása érdekében lehetőség van arra is, hogy az egyes hívásoknál a bemásolási hely szövegösszefüggéséhez igazítva történjen a beiktatás. Erre részben a makrók paraméterezhetősége, részben a korábban tárgyalt feltételes fordíthatóság nyújt módot. A paraméterezhető a formális-aktuális paraméterek cseréjének ismert módú alkalmazását jelenti.

A makrókezelés feladatai

A makrók kezelésével kapcsolatban háromféle tevékenységet kell megkülönböztetni: a makró definiálását, a makróhívás felismerését és a makrókifejtést, vagyis a makró törzs bemásolását a forrásprogramba.

A makró definiálása a *MACRO* és *MEND* direktívák közé zárt assembly nyelven írt utasítások megadásával történik. A *MACRO* direktíva sorában lévő címkemező tartalma a makró nevét határozza meg, az operandusmező pedig az esetleges formális paramétereket adja meg. A direktíva hatására a fordítóprogram ideiglenesen, vagy szükség esetén az ún. makrókönyvtárban állandó megőrzésre tárolja a *MEND* direktíváig terjedő programrészletet. A tárolásról bejegyzés készül egy ún. makródefiniációs táblába, s ezzel a makródefiniálással összefüggő tevékenység befejeződik.

Ideiglenes tárolás esetén abból a programból, ahol a makró definiálásra került, állandó tárolás esetén pedig tetszőleges programból hívható a makró. A hívás módja: a program szükséges helyén a műveletkódmezőben a makró nevét kell szerepeltetni. A fordítóprogramnak fel kell tudnia ismerni, hogy se nem utasítás, se nem direktíva, hanem egy már korábban definiált makró szerepel a mezőben. Ha a hivatkozott makró definíciójában voltak formális paraméterek, akkor a hívósor operandusmezeje egy ún. paraméterlistát tartalmaz-

hat. A paraméterlista elemei az aktuális paraméterek.

A hívás felismerése után következik a makró kifejtése: a fordítóprogram soronként „előveszi” a tárolt makródefiniációt, elvégzi a formális-aktuális paraméterek cseréjét, s az így „aktualizált” makró törzset bemásolja a hivatkozás helyén. A makródefiniáció utolsó sorának bemásolása után a fordítóprogram visszatér az eredeti program következő sorának feldolgozásához.

Fordítóprogramunkban megengedjük a makróhívások egymásba skatulyázását azaz egy makró törzsben is lehet egy (másik) makróra hivatkozni. Ebben az esetben a makrókifejtés során végződő műveletek elvileg változatlanok a fentiekhez képest, a megvalósítás viszont némileg bonyolultabbá válik.

Címkekezelés a makróban

Befejezésül külön kell szólni a makrókon belüli címkekezelésről. A makró törzsben tetszőleges, szintaktikailag helyes forrásnyelvi utasítások előfordulhatnak, így az utasításoknak, direktíváknak, makróhivatkozásoknak lehetnek címkéi is. A makró definíciójában szereplő címkét a fordítóprogram lokális címként kezeli, amelynek érvényessége csak a makró törzsrre korlátozódik. Lehet mód azonban arra is, hogy makróon belül globális — tehát az egész programra, illetve programmodulra kiterjedő érvényességgel — címkét is definiáljunk, de ekkor a makró a programban, illetve a modulban csak egyszer szabad meghívni.

Az elmondottak vonatkoznak az *EQU* direktívával értéket nyert azonosítókra is. Makróon belül *EQU*-val (nem globálisnak) definiált azonosító csak a makró törzsrön belül érhető el. Más a helyzet a *SET* direktívával értéket kapott azonosítókkal. A makró törzsben szereplő *SET* direktíva nemcsak egy lokális azonosítónak ad értéket, hanem új értéket adhat az ugyanilyen nevű modulbeli azonosítónak is, ha egyáltalán van ilyen.

Ezzel röviden áttekintettük az Intel 8080 mikroprocesszor assembly nyelvének sajátosságait. Egyes kérdésekre a későbbiekben még részletesebben vissza kell térnünk, amikor a (cross-)assembler által elvégzendő feladatokat és a megvalósítási módjukat írjuk le. Előbb azonban meg kell alapoznunk a fordítóprogramok rendszerszemléletű tárgyalását, s ehhez néhány fogalmat és alapelvet kell tisztáznunk. A következő részben tehát a (cross-)assembler programmal, mint rendszerrel foglalkozunk.

VÁRGEDŐ TAMÁS

Kedves Olvasóink!

Olyan kéziratokat, amelyeket nem rendeltünk meg, nem örüünk meg és nem küldünk vissza. Levelek, cikkek stb. kölése esetén szerkesztőségünk fenntartja a jogot az írások rövidítésére.

Újszerű közművelődési informatizálási törekvéseinkkel már találkozhattak a magazin előző számában is. Az ott közölt pályázati felhívást mi adtuk közre, a személyi számítógépek közművelődési, humánus és rentábilis alkalmazásának segítésére. Felhívásunkat fenntartjuk. Várjuk továbbra is a pályázati jelentkezéseket.

A székesfehérvári nyilvános megbeszélés időpontja módosult: 1986. ápr. 22-26.

Címünk, telefonunk változatlan: Népművelési Intézet
TTM Csoport Bp 1251 Pf 33 Corvin tér B.
T: 388-122/34,70; 388-176.

VÉDJEGYVÁLLALKOZÁSI KONCEPCIÓ

Az első közművelődési védjegy-üzemeltető vállalkozás elvi felvetése

Az eddigi hazai számítógép terjesztési programok a "lakosságot" csak mint programozási tanfolyamok hallgatóit vették számításba. Csupán a legutóbbi hónapokban merült fel az ennél szélesebben is értelmezhető "lakossági informatika" egyelőre bizonytalan jelentésű fogalma. A mi informatizálási törekvésünk a számítógép-alkalmazás teljesebb problémakörét veszi alapul, és ezért a személyi számítógépek üzemeltetésének rentabilitását fontos követelményként hangsúlyozza a művelődési házak esetében is. Sőt. Külön kérdésként emeljük ki a személyi számítógépekkel végezhető szolgáltatások megfizethetőségét az átlagos háztartás részéről. A háztartásoknak szánt szolgáltatások kifejlesztéséhez a pályázati kerettel, a már kialakult szolgáltatások folyamatos, színvonalas működtetéséhez pedig a következőkben felvetett védjegy-vállalkozással kívánunk szerény mértékben hozzájárulni.

I. A védjegy-vállalkozás ötletének eredete

Számunkra, mint a Népművelési Intézet egyik új csoportjának a következő feladat jutott: segíteni kellene a művelődési házakat a számítógépek sikeres alkalmazásában.

De hogyan?

Itt, most a szemléletesség kedvéért két, alapvetően különböző eljárást állítottunk szembe egymással:

A/ Központi kampányokat lehet szervezni (preferált felszerelések, géptípusok szétosztására, vetélkedőkre stb), a fejlesztési kívánt intézményeket mintegy versenytetve a "szükség-könnyű" központi pénzekért. Ehhez központi pénzek kellene egyrészt (amivel csoportunk nem bővelkedik), másrészt ez a módszer nem teszi lehetővé a helyi erőforrások katalizálását, amint az közgazdászok előtt ma már közismert.

B/ A helyi erőforrásokat, ambíciókat egy alapvetően más, újszerű (és időszert) eljárással lehetne mozgósítani, eredményessé tenni. Ez esetben sokkal inkább figyelembe vehetők a leendő számítógéphasználók majdani problémái, lehetőségei.

Ugyanis a külső szempontokat alapul vevő, előzetes rangsorolás helyett itt az alapvető kérdés az volna, hogy hogyan lehetne "általában" minél elérhetőbbé, rentábilisabbá tenni az új-fajta (folyamatosan megújuló) technikát, szolgáltatást mindazoknak, akik azzal a saját elhatározásukból próbálkoznak.

A NI-TTM Csoport jövőendő munkamódszerének kialakításában ez utóbbi változat adta előnyöket igyekszünk megteremteni, ezért kezdeményezzük a továbbiakban felvázolt vállalkozás megalapítását.

Miként lehet "segíteni" az "önállóság"hoz? Az elhatározást, aktivitást, felelősséget pótolni vagy kiiktatni nem lehet. Lehet viszont könnyíteni, fejleszteni a körülményeket tájékoztatással, megnedvesítő szolgáltatásokkal és ügyeleti, inspekciós jellegű segítséggel (felkészülve a váratlan, katasztrófaszerű esetekre).

A személyi számítógépek rentábilis működtetésének az elterjesztésével: a művelődést, a személyes-családi életvitelt, a háztartást segítő, humán jellegű (oktató, tájékoztató, ügyviteli stb, és rentábilis!) szolgáltatásoknak, valamint azok feltételeinek a kifejlesztése, elterjesztése, üzemeltetése.

III. A védjegy-vállalkozás jellege

Ügynöki védjegy iroda. Hasonló példákra nehéz hivatkozni, nincsenek elterjedve.

A szemléletesség kedvéért szembeállítható a napjainkban divatos japán kereskedőházzal, amely (meglehetősen kiélezte a kérdést) a hatalmas tőkeerejénél fogva mintegy HELYETTESÍTI a finomabb piac szerkezeteket. Leegyszerűsíti, monopolizálja a piacot, az eladó (termelő) és a vásárló (fogyasztó) közötti kapcsolatokat.

A védjegy-vállalkozás ezzel szemben KATALIZÁLJA a piaci kapcsolatokat, folyamatokat, az ügyfelek egymás iránti bizalmát teheti könnyebbé, megalapozottabbá.

Az árut közvetlenül nem adja-veszi, hanem áttekinthetőbbé teszi az eladó és a vevő számára az egymáshoz való kapcsolatukat. Piaci kultúrát termel, sokféle áru adás-vételést teszi valószínűbbé kis tételekben is.

Csökkeni a közvetlenül az áru használata szempontjából diszfunkcionális, ám a csere, az eladás mozzanata miatt kényszerben megfizetendő piaci költségeket (mind az eladó, mind a vevő számára). A védjegy-vállalkozás tehát az "egységes rendszerek" (hardver, szoftver stb) helyett a különböző rendszerek közötti mozgékonyt, hangulnyozza, ebben a, tőlünk függetlenül, folytonosan és egyre gyorsabban változó világban. Tehát a válogatást helyettesítő előírások helyett a személyi számítógépek piacán való eredményes, gyors tájékozódást segíti.

IV. A védjegy-vállalkozás fő eszközei

1. Alapfeltétel a védjegy-vállalkozás gazdálkodási önállósága.
2. Olyan szervezeti keretek kialakításának szorgalmazása, elsősorban a jelentékes művelődési házakban, amelyek hitelképessé, a rentábilis működtetésre szervezileg alkalmasnak teszik a számítógépek használatát.
3. Pályázatokkal olyan feltételek, szolgáltatások kifejlesztésének a szorgalmazása, amelyekkel elérhető a szolgáltatás bevételeiből finanszírozott számítógépezemeltetés rentabilitása.
4. Védjegyhasználat a kialakított szolgáltatások minőségének fenntartása, garantálása, megkönnyítve ezáltal a piacon való könnyebb tájékozódást az egyik részről, és a nagyobb piaci szolgáltatói fegyelmet a másik oldalról.
5. A szolgáltatások és termékek ismerveinek áttekinthető elemzése, tesztelése eljárásokba foglalása, közismertté tétele.
6. A piaci információk gyorsaságának, megbízhatóságának, közérthetőségének szorgalmazása (pl szakfolyóirat állandó rovata keretében).

V. Részletesebben a védjegy-vállalkozás céljairól és eszközeiről

I. A rentabilitást megengedő és kimutató finanszírozási, működési feltételek

Széleskörű fejlesztési programokban egyre inkább célszerű a helyi erőforrások, kezdeményezések katalizálására törekedni. A rentabilitás az élet minden területén egyre időszertőbb gazdálkodási kérdés, hiszen csak a rentábilis működést lehet viszonylag szerényebb támogatással vagy banki hitellel sikeresen erősíteni.

A közművelődési célú személyi számítógép használat széleskörű elterjedésének, innovációs láncolatának a végső eleme a háztartás.

Jogos minimum-igényként felvethető a gyártótól a

formalmazókon át a háztartások sikeres innovációs láncolat egészének a rentabilitása. Eszerint: egyik láncszem se lehessen rentábilis a többiek nélkül. Tehát a háztartás is járjon jól, az is legyen rentábilis.

A művelődési intézmények jelenlegi szabályozásában szinte lehetetlen beruházási hitelt felvenni. Enélkül viszont nagyon leszűkül azon intézmények köre, amelyek egyáltalán megvásárolhatják a rentábilis működéstésre alkalmas számítógépeket a saját elhatározásukból. Így viszont a művelődési ház sem lehet egykönnyen az innovációs láncolat rentábilis tagja (nemhogy a háztartás).

Fontos tehát megteremteni az eredményes gazdálkodás feltételeit mind a nagyobb művelődési házakban, mind a kisebb, egy-két személyes klubkönyvtárakban.

2. A rentabilitást valószínűsítő és igénylő közművelődési szolgáltatásterületek

Ebben az informatikai programban hosszabb távon célbavett háztartások informatizálása széleskörűen csak egy későbbi lépcsőfokban képzelhető el. Mai előfeltételként ehhez azonban alkalmas lehet a művelődési házak (és más, e feladatra vállalkozók) számítógépes szolgáltatásainak a kifejlesztése mintegy az értelmes alkalmazású módok kísérleti terepeként, referenciájaként.

A művelődési háznak meg kell tanulnia kitermelni a szolgáltatások bevételeiből az általa használt hardver és szoftver árát. Ez szükséges a szolgáltatások érdemi kialakulásához, a referenciaszerep valódiságához.

De mivel tudja megfizetni? Található-e, gerjeszhető-e széleskörű fizetőképes kereslet a háztartásoknak szánt személyi számítógépes szolgáltatásokra?

Egy átlagos háztartás, vagy akár HÁTRANYOS HELYZETŰ (!) háztartás, ha olyan segítséget tud kapni a háztartásvitelhez, amelynek a segítségével ténylegesen megjavul a helyzete, akkor még a nehéz helyzetben is fizetőképes keresletet jelent!

Szokatlan, de lényeges feltevés, hogy, pl. MENEDZSELESI JELLEGEŰ vagy tájékoztató számítógépes szolgáltatásoknak az átlagjövedelmű, vagy éppen hátrányos helyzetű családok lehetnek a legbiztosabb fizetőképes kereslete. Azért, mert ők vannak a leginkább rászorulóval erre a segítségre; szemben az elitjövédelműekkel, akik divaticiként is megengedhetik maguknak akár magának a számítógépnek a megvásárlását is. Anélkül, hogy ezen vásárlásuk megtérülésével, rentabilitásával szembe kellene nézniük.

Tehát éppen az átlagos vagy annál kisebb jövedelműek nehéz helyzete a garancia arra, hogy ismétlenül csakis olyan szolgáltatást fizetnek meg, tudnak megfizetni, amely tényleges változást, könnyebbséget hoz a helyzetükben.

Ilyen, szolgáltatásra alkalmas szoftvereket bizonyára nem könnyű előállítani és jó színvonalon működtetni, karbantartani (főleg kezdetben). De reméljük, hogy nem is lehetetlen. Ezért került fel a pályázatok gondolata a kifejlesztés segítségére.

3. Szolgáltatásfejlesztő pályázatok

A SIKERES SZOFTVEREK KÉSZÍTÉSÉT főleg a gyártók és a felhasználók közti kapcsolat javításával törekszünk hatékonyabbá és jelentősen olcsóbbá tenni.

Sokszor sikeresebb lehet az a szoftver, amit a felhasználókkal folytatott egyeztetések során készítenek el, esetleg olcsóbb is, mert a vevő szívesebben fordul az általa részben már ismert termékhez, hiszen a terjesztés, a vevőkeresés költségeit csökkenti az, ha megrendelésre, előjegyzésre lehet dolgozni. Ezen túl a termékek választékának bővülésére is számítani lehetne. Nagyobb, munkaigényesebb bonyolult feladatok elvégzésére alkalmi munkacsoportokat összehozni is célja a pályázatnak. A szoftverpályázaton a sikeres pályázók részére díjak helyett elsősorban értékesítési csatornák felajánlása célszerű esetünkben.

AZ INFORMÁCIÓ SZOLGÁLTATÓK pályázata keretében a tájékoztató szolgáltatások információforrásaival

keresik a kapcsolatot a pályázat kiírói. Az információk deklarált mérő megbízhatósága elengedhetetlen a szolgáltatások működéséhez. Alapvető tehát az információ szolgáltatók érdekeltsége a tartós, szerződéses együttműködésben. Csak a tényleges érdekeltség alapján lehet hajlandó bármely információforrás a megbízhatóságot szankcionáló szerződést kötni.

A RENTÁBILIS ÜZEMELTETÉS pályázat keretében a pályázat kiírói a kényszerű szerepkiosztás helyett a vállalkozásra jelentkezőknek segítik a rentabilitás feltételeinek a tudatosítását, szükség esetén különféle tanácsadási, szervezési lehetőséget biztosítanak a számukra. Fontos célkitűzés a jelentkezők részére bizonyos szervezési, menedzselési ismeretek átadása.

A pályázat keretében a pályázók egyúttal a siker és a kudarc referenciáit nyújtják egymásnak is, a kívülállóknak is.

Kiegészítheti az eddigieket a jövőben a számítógépgyártóknak, és -formalizálóknak kiírt pályázat, bemutatkozási lehetőség.

A PÁLYÁZAT TAMOGATÁSÁRA bármilyen segítség elfogadható, ha a segítségésnek nem feltétele a pályázat megváltoztatása (pl. egyes termékek érdekében). A számítógépek, szoftverek stb. vásárlására szánt esetleges juttatást vagy hitelkeretet csak olyan "külső" alapként lehet a pályázat vagy a védjegyvállalkozás részéről "kezelti", amely nem fut át a védjegyvállalkozás (pályázat) belső gazdálkodásán. A védjegyvállalkozás csak ezen pénzek elérhetőségét kötheti nyilvánosan kontrollált feltételekhez.

4. A szolgáltatások megbízhatóságát garantáló védjegy

A személyi számítógépek hardver- és szoftverpiacán már ma is sok termék és gyártó működik. E piac további erős kibővülése esetén a gyártók és szolgáltatók száma várhatóan tovább nő. Egyre szélesebb körben használják a gépeket a "titkokhoz" egyre kevésbé értő emberek.

Egyre fontosabb az árak és a szolgáltatások könnyebb áttekinthetősége, megbízhatósága.

<Mint azt már az előbb is felhoztam: a pályázati keretben az újabb szolgáltatások kifejlesztése szorgalmazható, a védjegy üzemeltetésével pedig a már kialakított szolgáltatások színvonala, megbízhatósága erősíthető.>

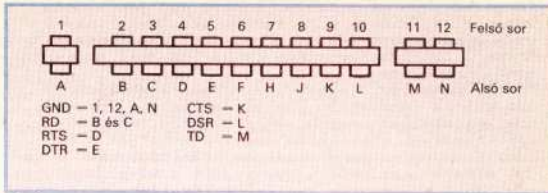
A védjegy alkalmazásával meg lehet fogalmazni, és szankcionáltan garantálni lehet a védjegyhasználók körében olyan adás-vételi minőségi jellemzőket, amelyek egyébként az "egyszeri", vagy akár többszöri vásárlás esetén sem könnyen ellenőrizhetőek a laikus, "egyszeri" vevő részéről. Ha pontosan le van írva, hogy mit garantál a védjegy, és ezt a felek egyaránt el is fogadják, akkor legalább ebből a néhány szempontból kevésbé kell bizonytalankodnia a mégoly "egyszeri" vevőnek a vásárláskor.

A jogos bizalomhoz persze az is kell, hogy a védjeggyel ne lehessen tartósan visszaélni, hogy "éljen" a védjegy, működjön; azaz pl. az előírások ellen vétőktől valóban megvonják a védjegy használatát. Fontos továbbá, hogy külön referencia-szolgáltatások tegyék megvalósíthatóvá a követelmények teljesítését a védjegy újabb, leendő használói számára is.

Nemcsak a vevőt kell védeni az eladótól. Fordítva is felmerülhet a védjegyhasználat értelme, pl. művelődési házak, mint vevők esetében (garantált fizetés stb.). A számítógéppel végzett szolgáltatás is minősíthető védjeggyel (esetleg az előbbtól különbözővel) a közönség, a háztartások felé. Egy védjegy használata nem kötelező, hanem önkéntes. Tehát az előírásai is önként vállaltak, és így kérhetőek számon.

A védjegyhasználatot lehet szüneteltetni, és a feltételek újbóli megteremtése után meg lehet újítani.

VC20-ak egymás között

1. ábra

A VC20 csak alapgép, amely 3,5 kb-át szabad memóriájával nem sokat tud; de ha valaki egy kicsit is belemélyed lelkivilágába, mindjárt rájön, hogy mi mindenre képes ez a gép. A szokásos használat mellett többek között adatátvitelre is felhasználható a szerény képességű masina.

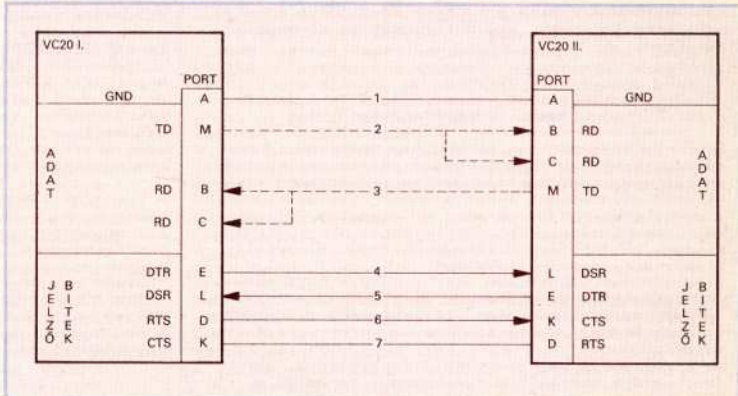
Természetesen az adatátvitel fogalma eddig is ismert dolog volt, de most kísérletet teszünk két VC20 összekapcsolására úgy, hogy azok egymás között adatforgalmat bonyolítsanak le.

Az igazat megvallva az ilyen párbeszédnek akkor van igazi jelentősége, ha például az egyik VC20 mér és a mérés eredményét feldolgozásra átadja a másiknak. Az adatátvitel megoldható postai vagy az ún. DATA-hálózaton. Ha telefonvonalat akarunk felhasználni, modemet kell illesztelnünk a gép és a telefonvonal közötti modulátor és demodulátor áramkörök tartalmaz. Nem túl nagy távolságok esetén gond nélkül megoldható az is, hogy párhuzamosan egy adat minden bitjét átvisszük, de ehhez kényelmetlenül sok vezeték kell. Ha soros adatátvitelt csinálunk RS-232C szabvány szerint, ez már csak 9 vezeték igényel, meghatározott jelszintekkel. Az RS-232 arra szolgál, hogy a gépből jövő adatokat soros jelekké alakítsa át.

Az RS-232 interfész lényeges részeit a VC20-ba eredetileg beépítették, és minden olyan vezeték, amelyre szükségünk van, a USER PORT-on ki van vezetve. Itt a jelszint $H = 5V$, $L = 0V$.

Kisebb távolságok esetén az RS-232 elhagyható, és a két gép egymással is közvetlenül összeköthető. Az 1. ábrán látható, hogy a USER PORT mely csatlakozásait használtuk fel. Az adatátvitelhez felhasznált jelek a következők:

- TD az elküldendő adatok kimenete;
- RD a fogadandó adatok bemenete;
- A legegyszerűbb esetben ez a két vezeték is elég az adatátvitelhez, de az igazán biztonságos adatátvitelhez még jelzőbitekre is szükség van;
- DTR a logikai 1 szint azt jelenti, hogy a gép adatfogadásra kész;
- DSR a logikai 1 szint azt jelenti, hogy az ellenállomás adatfogadásra kész;
- RTS a logikai 1 szint azt jelenti, hogy az adatokat elküldjük;
- CTS a logikai 1 szint azt jelenti, hogy az ellenállomás adatot akar küldeni (ez bemenet).

2. ábra

A két gépet a 2. ábrának megfelelően kell összekötni. Kísérletképpen először csak a szaggatott vonallal jelzett vezetékekkel kössük össze a gépeket. Az adatátvitelt nagymértékben befolyásolja a vezeték induktivitása és kapacitása. Annál jobb, biztonságosabb az adatátvitel, annál alacsonyabb szinten tudjuk tartani a két fent említett értéket. Ajánlott árnyékolt vezetékek használata. Minél nagyobb adatátviteli sebességérték (Baud/rate) választunk adott vezetékhez mellett, annál bizonytalanabb az adatátvitel. A két gépet, ha lehet, ne forrasztásos eljárással kössük össze, hanem csatlakozókon keresztül, amelyek használata sokkal kényelmesebb.

Szöveg átvételéhez ez a program használható:

```

100 OPEN 2,2,0,
    CHR$(134)+CHR$(224)
110 GET #2,AS$
190 REM OLVASÁS
200 GET #2,B$
210 PRINT B$;
220 IF BS<>"" THEN 200
290 REM TASZTATURA OLVASÁS
300 GET AS
310 IF AS$="" THEN 200
320 PRINT AS$;
330 PRINT #2,AS$;
400 F=ST: REM STATUS SZÓ
410 IF F=0 OR F=8 THEN 200
490 REM HIBAJELZÉSEK
500 PRINT "hiba"
510 IF F AND 1 THEN
    PRINT "PARITÁS"
    
```

```

520 IF F AND 2 THEN
    PRINT "TÜLLÉPÉS"
530 IF F AND 4 THEN
    PRINT "FOGADÓ PUFFER TELE"
540 IF F AND 16 THEN
    PRINT "CTS HIBA"
560 IF F AND 64 THEN
    PRINT "DSR HIBA"
570 IF F AND 128 THEN
    PRINT "FOGADÓ MEGSZAKÍTÁS"
590 REM ADATÁTVITEL
600 IF PEEK(37151) AND 64=1
    THEN 600
610 CLOSE 2: END
    
```

Mind a két VC20-at fel kell tölteni ezzel a programmal. Az adatátvitel feltételét az OPEN paranccsal és a vezérlő-, valamint az utasításregiszter beállításával teremtjük meg.

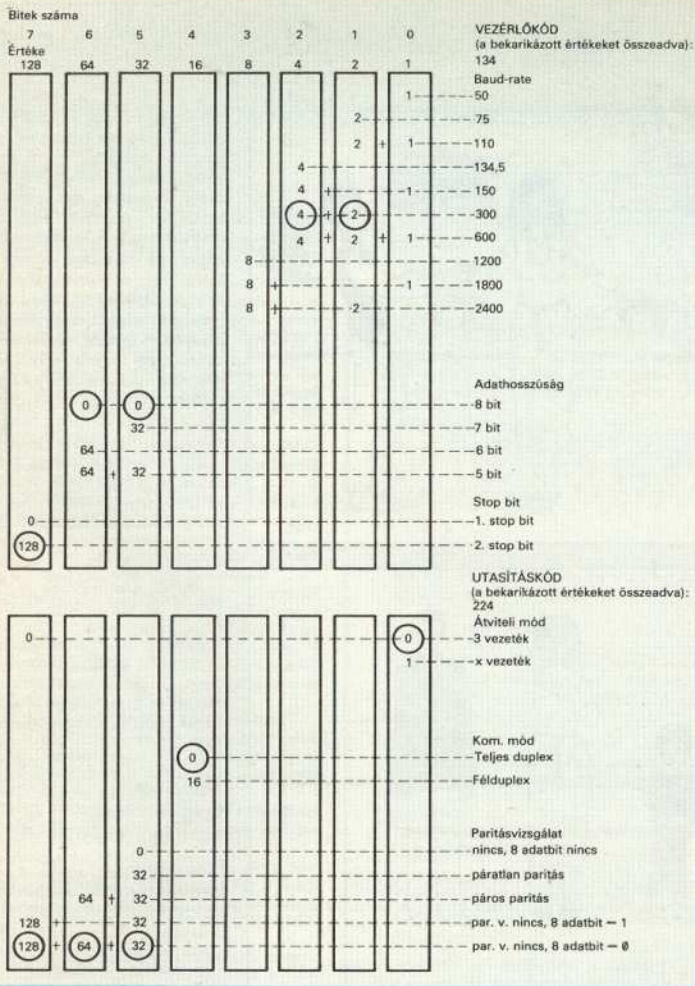
A vezérlőregiszter a következő feltételket tárolja:

— Baud-rate érték, amely a VC20-nál 50 és 2400 között változhat. Start bittel és 1 vagy 2 stop bittel bajtonként 10, illetve 11 bitet viszünk át. 300-as sebességnél mintegy 27–30 karaktert, 2400 Baudnál 218–240 karaktert vihetünk át másodpercenként. Leggyakrabban használt a 300 Baudos érték.

— Adathosszúság: normál esetben 8 bit, de vannak olyan perifériák, amelyek 6 vagy még ennél is kevesebb bitet igényelnek.

— Stop bit: az adatátvitel 1 vagy 2 stop bittel fejeződik be.

Az utasításregiszter a következőket tartalmazhatja:

3. ábra

— „A kézfogás módja”. Tulajdonképpen a két állomás közli egymással, hogy hány vezetéken történik a kapcsolattartás. Célszerű mind a két gépet azonosan beállítani!

— Átviteli mód: lehet teljes duplex vagy félduplex. A félduplex azt jelenti, hogy csak egyirányú adatforgalom van, tehát az egyik gép csak ad, a másik meg csak vesz.

— Paritásvizsgálat: az ellenállomás képes arra, hogy megvizsgálja, hogy az adatátvitel hibamentes volt-e. A paritásbit a 8. adatbit.

Az OPEN utasítás megnyitja az adatsortot, és beállítja az adatátvitel módját. Lehetőség van arra, hogy a készülékszámokkal más berendezés felé kormányozzuk az adatforgalmat.

A PRINT PEEK(659)-cel a vezérlőre-

giszter, a PRINT PEEK(660)-nal az utasításregiszter kérdezhető le.

Ha a 3. ábrát figyelmesen áttanulmányozzuk, észrevesszük, hogy a vezérlő és az utasításregiszternek egészen más értékeket adhatunk. A VC20 alapkiépítésében a kimeneti puffer a 7168—7423 és a bemeneti puffer a 7424—7679 címeken található meg. A bemeneti puffer kezdőcíme a PRINT PEEK (247)+PEEK(248)*256 és a kimeneti puffer a PRINT PEEK(249)+PEEK(250)*256 utasításokkal kérdezhető le.

A kommunikáció tulajdonképpen a kís és bemeneti pufferek felhasználásával történik. A PRINT* 2 parancs segítségével a kimeneti pufferbe rakjuk az adatokat, majd megvárjuk, hogy az ellenállomás fogadókészséget jelentsen. Az adatátvitel az egyik

kimeneti pufferből a másik bemeneti pufferbe történik. A bemeneti pufferben tárolt (megérkezett) adatokat a GET# 2 utasítással olvassuk ki. A 400-as sor a statusregiszter lekérdező rutint tartalmazza. A lekérdezés a BASIC ST szóval történik.

A 37151-es címen levő bajt segítségével megvizsgálható, hogy a kimeneti pufferben van-e még el nem küldött adat. A program mindaddig a 600-as sorban „kering”, amíg ki nem ürül a kimeneti puffer, majd a CLOSE utasítás lezárja a csatornát.

Ha csak 3 vezetékes, jelzőbitek nélküli kötjük össze a gépet, azok ugyan beszélgetnek egymással, de nem veszik figyelembe egymás vételkészségét, hanem véletlenszerűen történik az adatforgalom.

Természetesen nemcsak szöveges adatátvitellel használható fel a gép, hanem bármilyen más mérési és egyéb feladatokra is, csak akkor a programot is megfelelően módosítani kell. (A cikk a Funkschau cikkének felhasználásával készült.)

JÓKAI ANDRÁS

ADOK- VESZÉK- CSERÉLEK

Ebben a rovatban rövid, szöveges, a mikroszámítógépekkel kapcsolatos hirdetéseket közlünk. A díjszabás: közületeknek gépelt soronként (60 karakter) 100,— Ft, magánszemélyeknek az első sor 50,— Ft, minden további sor 20,— Ft. az NJSZT tagjainak az első három sor ingyenes. Hirdetéseiket a szerkesztőség címére várjuk.

■ **FŐLIAKAPCSOLÓK, TASZTATÓRÁK** gyártását vállaljuk. Grafikai kialakítás és az érintkezőpontok kapcsolása a megrendelő kívánása szerint. Rövid szállítási határidő, kedvező ár! EL—CON GM, Budapest, Eperjes u. 90. IV. 12. 1204. Telefon: 287-109

■ **MSX RENDSZERŰ PHILIPS** személyi számítógép rekorderrel, vámkézelten eladó. Érdeklődni: Budapest XVIII., Széchenyi u. 124. 1184

■ **SCHNEIDER CPC 464** számítógép és Z80 nanocomputer eladó. Papp Antalné Telefon: 376-708

■ **COMMODORE 64-re** készült játékprogramokat cserélek. Cím: ifj. Gottmann István Bp., Mester u. 73. 1095

■ **COMMODORE 64-re** készült szoftver (program) -csere! Cím: Kótai Balázs, Sopron, Határőr u. 11. 9400

■ **KERESEM A KAPCSOLATOT** Ti-mex-Sinclair 2068-as számítógép-tulajdonosokkal. Tapasztalatsere! Cím: 7632 Pécs, Kassák u. 12. dr. Visegrády Lajos Telefon: 11-685

■ **ZX SPECTRUMHOZ** gépi kódú játékprogramot cserélek. Cím: Kovács Róbert, Tatabánya, Mártírok út 94. IX/3.

Hány sima, hány fordított?

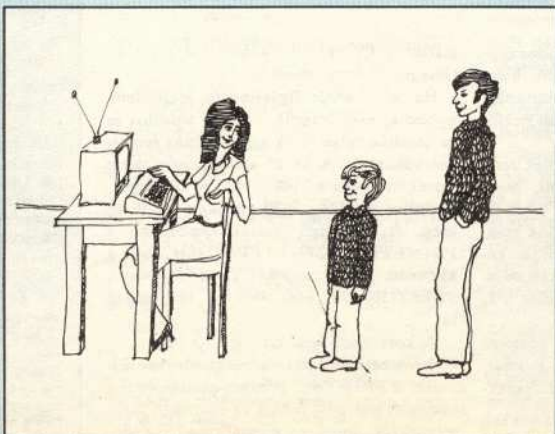
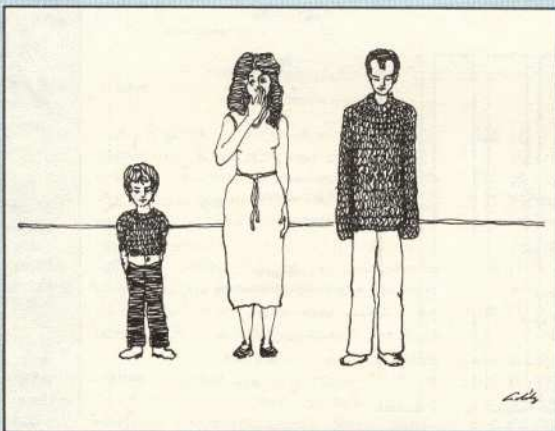
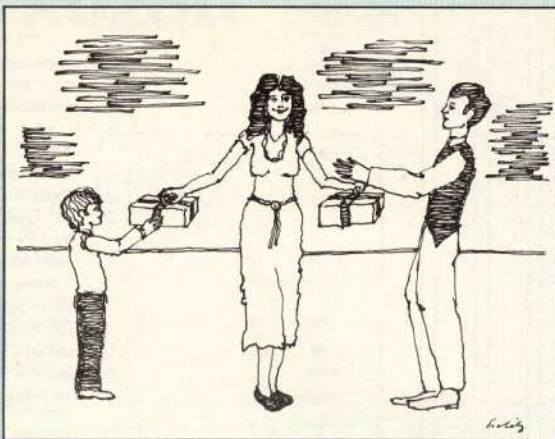
Melyik gyakorló kötő nőt ne ért volna bosszúság azért, mert a divatlapból kinézett csodapulóverhez vásárolt pamutból éppen nem telt ki a második ujj? Melyikük nem bontott le hosszú estéken megkötött részeket, mert azok végül kicsik vagy ellenkezőleg, túl nagyok lettek? A divatlapok általában csak egyfajta fonalhoz, egy bizonyos tümérézhez adják meg a fonalszükségletet, és ezt mindössze egyetlen — általában az ideálisnak kikiáltott — méretre vonatkoztatják. Pedig például a kötés tömörségétől, tehát a szemek sűrűségétől is nagyban függ, hogy mennyi fonalat kell felhasználnunk. Biztos támpont hiányában sokszor rosszul kalkulálunk: vagy túl sok fonalat veszünk, vagy nem elegendet.

A kis Csizmadia marad a papa kaptafájánál

Csizmadia János közel 30 éve él az NSZK-ban. Néhány éve önálló programozóként dolgozik; professzionális személyi számítógépekre készít vállalati rendszereket. Tizenhét éves Tibor fia szenvedélyesen programoz. Egyik düseldorf-i magyar ismerősük, egy fonaibolt tulajdonosnője beszélgetés közben mesélt nekik a fent vázolt problémáról. Tibor azonnal felvetette, hogy számítógéppel meg lehetne ezt oldani. És kettőjüknek sikerült egy igazán „barátságos”, pár hét alatt bevált rendszert kidolgozni, amely csálhatatlansága mellett még reklámot is jelent a hölgynek. Hiszen van-e hatékonyabb telekommunikációs eszköz, mint a női pletyka! Mit is tud mesélni szomszédasszonyának, barátjánőjének a számítógéppel kiszolgált vevő?

A kiválasztott fonalból a vevő saját kezűleg próbát kótt, természetesen a megfelelő mintával és az általa választott kötőtűvel, majd leszámolják, hogy egy 10×10 cm-es darabon hány szemet kötött. És itt lép be az MZ700 japán, plotterrel felszerelt PC-re irt program.

A képernyőn feltűnik a bolt tulajdonosnőjének neve, címe,

telefonja és egy invitáló üzenet: „Foglaljon helyet és feleljen a kérdésekre.”

Rákérdez a vevő nevére, majd faggatja, mit szeretne: kardigánt, pulóvert vagy mellyent. Ennek eldöntése után a képernyő tartalma ismét választ vár a kézimunkázótól. Milyen fazont fog kötni: denervérujút vagy hagyományos klasszikus fazont. Hosszú vagy rövid ujjá legyen? Nyakkivágásának lehetőségei: V, kerek, csónak, zárt vagy garbó. Ezekből a képernyőre rajzolt alakzatok alapján választhatunk.

Ha mindezt közöltük a géppel, a képernyőn a kiválasztott fazon rajza, illetve a pulóver egyes darabjai jelennek meg, és a megrendelőnek be kell billyentyűznie szükséges méreteit. A rajzok (méretezve) átkerülnek a plotter papírszalagjára is.

Miután ez is megtörtént, a képernyőn kívül a plotteren is kinyomtatja a program a rövidítéseket, amelyek majd a részletes instrukciókban szerepelnek.

Mibe kerül, hogyan fogod és szaporodsz?

Először megkapjuk, hogy a bevitt feltételek mellett hány méter fonalra van szükségünk a kiválasztott darabhoz. Ebből ugye világos, hány gombolyagot kell megvennünk. És az igazi könnyebbség most következik: eleje, háta, ujjá sorrendben, sorokra bontva megtudjuk, hány sima, hány fordított, mikor fogyasszunk és hol szaporítsunk.

Tessék? Hogy ezek a szakki-fejezések nem érthetők a szenvedélyes számítástechnikus számára? Nos, kérdezzék meg a kedves feleséget vagy anyukát, aki torkig van vele, hogy férjét vagy csemetéjét szinte nem tudja elmozdítani a géptől. S ha a programot megismertetik vele, legközelebb ő is szívesen számolatja ki az ajándékpulóver pamutszükségletét. Vagy félnek, hogy ennek nyomán esetleg konkurens „felhasználóként” lép majd fel a géptől eddig távol maradó családtag?

Még egyszer vissza az ékezetekhez

Akárcsak az 1985/2. számukban, az Ember—gép kapcsolat rovatban megjelent hozzászólás, a mellékelt íráskép is Sinclair Spectrum számítógéppel, szintén a TASWORD 2 egy „magyarított” változatával, a nyomtatás pedig Centronics GLP mátrixprinteren készült. Az ennél az írásnál alkalmazott megoldásnak egy hátránya és egy előnye van a hivatalos cikkben ismertetetthez képest.

A hátrány: nem felel meg teljesen az MSZ 9212 szabványnak, nem nyomtatható hosszú ő és ű betű, nincs nagy hosszú í, ó és ú. A nagy á betű egy „ortopéd” svéd betű. Ez a hátrány azonban minden olyan nyomtatónál kiküszöbölhető, amely engedelmeskedik a CHR 8 (kurzor balra) utasításnak. A GLP sajnos nem „veszi be” ezt az utasítást.

Az előny: a szövegszerkesztés és nyomtatás a nyomtató átalakítása nélkül, kizárólag a TASWORD 2 program átalakításával és kibővítésével történt, méghozzá úgy, hogy a TASWORD eredeti funkciói — egy kivétellel — továbbra is teljesülnek, és a szövegfájl sem rövidül meg.

Ehhez két feladatot kellett megoldani:

1. Gondoskodni kellett arról, hogy bizonyos „feláldozott” ASCII karaktereknek megfelelő billentyű leütésére a képernyőn megjelenjenek az „ékes” betűk.

2. El kellett „süriténi”, hogy a nyomtató **ezeket a megváltozott karaktereket vigye papírra.**

Az első feladat semmi gondot nem okozott, mert csak át kellett alakítani a TASWORD 2 saját apróbetűs (64 karakter/sor) karakterkészletét, a 61184 — 62079 memóriatartományban.

A második feladat megoldásának magyarázatához már bele kell tekintenünk a TASWORD 2 lelkébe. A programot BASIC bevezető rész vezérli (RAMTOP=32000). Az 54782 memóriacímig a szövegfájl (320 64 karakteres sor, összesen 20480 ASCII karakterkód), a szerkesztési terület és a két képernyőt betöltő mankó foglalja el. Az 54784-es címtől a fizikai RAMTOP-ig terjed a gépi kódú programrés.

A TASWORD a 32-től 127-ig terjedő CHR kódú karakterek kinyomatására képes. A 128—143 CHR kódokat (a Spectrum blokkgrafikáit) a nyomtató vezérlésére használja. A 144—164 kódtartományt (Spectrum felhasználói grafikák) nem ismeri fel, míg a magasabb kódtartomány egyes elemei a szövegszerkesztő funkciókat vezérlik.

Mivel a GLP-n az ékezetes karakterek a TASWORD által nem ismert vagy ki nem nyomtatott tartományba esnek, a legcélszerűbb megoldásnak az látszott, ha a RAMTOP-ot alacsonyabbra véve, egy külön kódtanszámoló — nyomtató, gépi kódú programot iktatok be. Az ehhez a szöveghez használt változatnál ez a programrés mindössze 460 bájtt, és alkalmas mind a nyomtatásra kerülő karakterek transzformációjára, mind a

Ez most normál.

```
1234567890!Aeöüáéőü_qwertyuiop<>:"QWERTYUIOP[]\asdfghjklASDFGHJK
Li-+=~"µ§τzxcvbnmZXCVBNM:ó?/ú,.,
Ez NLQ
```

```
1234567890!Aeöüáéőü_qwertyuiop<>:"QWERTYUIOP[]\asdfghjklASDFGHJK
Li-+=~"µ§τzxcvbnmZXCVBNM:ó?/ú,.,
```

Ez NLQ nagyított

```
1234567890!Aeöüáéőü_qwertyuiop<>:"QWERTYUIOP[]\asdfghjklASDFGHJK
Li-+=~"µ§τzxcvbnmZXCVBNM:ó?/ú,.,
```

Ez ismét normál

```
Ez aláhúzott
1234567890!Aeöüáéőü_qwertyuiop<>:"QWERTYUIOP[]\asdfghjklASDFGHJK
Li-+=~"µ§τzxcvbnmZXCVBNM:ó?/ú,.,
ez nagyított
```

```
1234567890!Aeöüáéőü_qwertyuiop<>:"QWERTYUIOP[]\asdfghjklASDFGHJK
Li-+=~"µ§τzxcvbnmZXCVBNM:ó?/ú,.,
```

ez kettős leütés

```
1234567890!Aeöüáéőü_qwertyuiop<>:"QWERTYUIOP[]\asdfghjklASDFGHJK
Li-+=~"µ§τzxcvbnmZXCVBNM:ó?/ú,.,
```

ez fett

```
1234567890!Aeöüáéőü_qwertyuiop<>:"QWERTYUIOP[]\asdfghjklASDFGHJK
Li-+=~"µ§τzxcvbnmZXCVBNM:ó?/ú,.,
```

Ez süritett

```
1234567890!Aeöüáéőü_qwertyuiop<>:"QWERTYUIOP[]\asdfghjklASDFGHJK
Li-+=~"µ§τzxcvbnmZXCVBNM:ó?/ú,.,
```

Ez normál

```
1234567890!Aeöüáéőü_qwertyuiop<>:"QWERTYUIOP[]\asdfghjklASDFGHJK
Li-+=~"µ§τzxcvbnmZXCVENM:ó?/ú,.,
és lapdobás
```

alsó,..... és felső '.....'

P [x < q] = § [[ln /q/ - µ] / σ]

nyomtatásvezérlő „blokkgrafikák” felismerése.

Technikai okokból a nyomtatásvezérlő kódoknál nem alkalmazható a TASWORD 2 opciók megoldása, hanem összesen 16 előre meghatározott (set vagy reset) utasítás lehetőségét tartalmazza a program. Ez azonban gyakorlatilag ki is meríti a legtöbb nyomtatónak a szövegszerkesztésben teljesen hasznosítható lehetőségeit. A jelen változatban például az NLQ, azaz megközelítő levélménőség, alsó vagy felső index, aláhúzás, nagyított, kettős leütés, fett és süritett betűk, valamint a lapdobás vezérelhető a TASWORD-ból.

A GLP karakterkészlete lehetővé tette néhány görög betű beiktatását is. A fixen beépített nyomtatásvezérlő grafikákkal például az ábra utolsó sorában látható formulák is kinyomathatók.

Jelenleg olyan univerzális TASWORD készítőn dolgozom, ami az angol ábécé 52 betűje és az arab számok, az írásjelek és éljelek mellett a legtöbb printer karakterkészletének bármely max. 18 elemű részalmazának kinyomatására alkalmazható.

Ezt a megoldást előnyösebbnek, olcsóbbnak és univerzálisabbnak tekintem a nyomtatók átalakításánál.

DR. FRIGYES ERVIN

■

A szerkesztő megjegyzése: Az ilyen — a valószínűleg nem szépitő, használható megoldást adó — cikkek nincsenek ellentétben az 1986/2. számban leírtakkal (ti. azzal, hogy sem a C16, C64, VC20, sem a Sinclair gépek nem valósítható meg szöveges üzemmódban a teljes magyar ábécé), ezért szívesen közzöljük azokat.

KEDVES OLVASÓINK!

A μ M-hoz érkezett levelek nagyobbik részére a szerkesztők közvetlenül válaszolnak, ebbe a rovatba már csak azok kerülnek, amelyek közérdekű javaslatot tartalmaznak vagy ilyen kérdést tesznek fel.

Sokan kérdezték, hogy lehet a TV-BASIC tanfolyam ismétlése után vizsgázní. Jelentkezési lapot kell beküldeni, amelyet a μ M-ban, az Ötletben és a Rádió- és Televízióújságban fogunk közölni. Úgy, mint a tavalyi vizsgánál, mindenki értesítést kap, hogy hol kell a vizsgára jelentkeznie. Elegendő jelentkező esetén a vizsgát megrendezzük valamennyi megyeszékhelyen, Budapesten pedig a legtöbb kerületben. A tavalyi vizsga anyagát elküldtük a μ kluboknak; akik érdekel, elkérheti.

Dr. Simonyi Endre lakástelefonja megváltozott. Új száma: 556-245.

Dr. Fiók János, Budapest,

Kazinczy u. 2. 1191

Ezúton szeretnék jelentkezni a μ '86 nevű mikroszámítógépes találkozóra, amelyen szívesen bemutatnám néhány C64-re írt programomat.

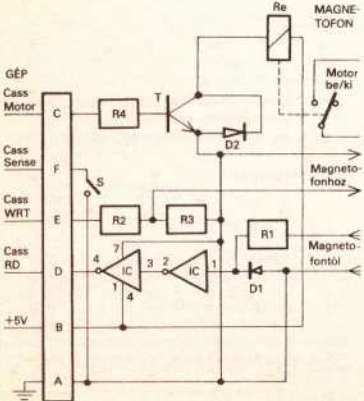
Reméljük, néhány tervezet programjaim, gépépítő ötletek bemutatását a μ '86-on. Mindenkit nagy szeretettel várunk.

Fábián Kornél, Debrecen,

Étvörs u. 65. 4029

Tavaly kaptam egy C64-est, de sajnos datasetet nélkül. Elektroműszerész tanuló vagyok, ezért vállalkozom arra, hogy egy kazettasmagnó-illesztő áramkört készítsék. A rendelkezésemre álló áramkör rajz azonban USA-beli alkatrészekből épül fel, amelyekkel itthon nem lehet beszerezni. Kérem Önöket, segítsenek ki egy hazai üzletben kapható alkatrészekből megépíthető kazettasmagnó-illesztő áramkörti rajzával.

Dr. Simonyi Endre: A *Moj Mikro* című lap 1985. szeptemberi száma közli a rajzot, amit bemutatunk. Ezzel az illesztégséggel Commodore 64-hez bármilyen egyszerű magnetőfont csatlakoztatni lehet.

Az ábra jelölései:
S — kapcsoló; IC — 74LS14; D1 és D2 — 1N4148 vagy 1N914; Re — 5 V-os relé; R 1 — 100 ohm; R 2 — 220 ohm; R 3 — 22 kohm; R 4 — 1 kohm; T — BC 140, B 141.

Zbyšek Bahenský U plynárný 12,

Praha 4 145 00 P. O. Box 30

A prágai Villamosipari Főiskola 21 éves hallgatója vagyok. Van egy ZX—Spectrum gépem és nagyon szívesen programozok, sok programom van otthon. Most külföldi programcsere-lehetőséget keresek. Nemrég voltam Budapesten, és ott számítógépklubokat kerestem, de akikkel találkoztam, nemigen tudtak ilyen klubról, sem kapcsolati lehetőségekről. Kérem, küldjék el nekem a Sinclair-használók klubjának vagy egy Sinclair-használónak a címét, akivel Spectrumra programokat, ötleteket vagy megoldásokat cserélhetek. Sajnos nem beszélék magyarul; németül vagy barátom segítségével angolul tudok írni.

Természetesen levélben válaszoltam. Miatán már több hasonló tartalmú levelet kaptam külföldről és belföldről egyaránt, felsorolom az NJSZT HCC szekcióvezetők nevét. A leveleket az NJSZT titkárság címére küldjék, ahonnan a címzettek azonnal megkapják.

A HCC elnöke:
A HCC titkára:
Homelab—Aircamp szekció:
Sinclair szekció:
Apple szekció:
TRS 80—HT szekció:
M 6800 szekció:
Akit a Spectrum programcsere érdekel, azoknak azt tanácsolom, vegyék fel a kapcsolatot Zbyšek Bahenskýval, aki biztosan szívesen küld programokat.

Dr. Simonyi Endre
Diebel Dietrich
Barabási Részó
Török Zoltán
Diebel Dietrich
Szupkai István
Dr. Simonyi Endre

Sulák Zoltán, Szekesfehervár,

Nyitrai út 55. 8000

A lap korábbi számaiban több olvasó panaszkolt, hogy kevés a megjelenő Commodore program. Ezután e programok száma megnövekedett, természetesen kizsorisorta a Spectrum és egyéb programokat. (Nem vagyok pártatlan, én is Spectrum-tulajdonos vagyok.) Azóta némi

ingadozás vehető észre, de a mérleg nyelve mindig a Commodore felé mutat. Spectrumhoz, kevés kivétellel, főleg játéklístaikat közölték, holott hasznosabbak lennének más jellegű (oktató-, statisztikai vagy ha játéka-, akkor hosszabb lélegzetű gépi kódú) programok.

Középiszkolába járok, idén érettségizem. Iskolánkban két HT és két Primo üzemel. Az előbbiekkel semmi gondunk, ám a Primókhoz nincs semmiféle irodalmunk, kivéve a kezelési utasítást, ami elég szegényes. A gépi kódú programozáshoz pedig igen hasznos lenne a gép memória-terképe, továbbá egyéb „beavatkozásokhoz” hardverkönyv. Segítségüket, tanácsukat kérem: hol lehet ezeket beszerezni, megvásárolni.

Valóban egyre több programot kapunk C64-re, aminek az oka egyszerű: a jelenleg kapható olcsó és iskolákban is használt gépek közül ennek a legjobb a grafika, egyelőre erre a gépre programoznak legszívesebben. Ha jó, eredeti és érdekes programot kapunk bármelyik másik (Primo, Sinclair, HT) gépre, gyorsabban közöljük, mint a C64 programokat, hiszen azokból mindig van elegendő. Leveleink Primóra vonatkozó részére nem tudok válaszolni, elküldtem a COSY leányvállalat illetékeseknek.

Kovács László, Dunajváros,

Rádióamatőr Computer Club, pf. 24. 2408

Előző levelemben írtam az RCC megalakulásáról és arról, hogy még rengeteg megoldatlan problémánk van a klub működésével kapcsolatban. Szeretnénk, ha a klubon keresztül a dunajvárosi számítógép-tulajdonosok egymásra találának, és így megalapoznánk egy korlátlan programcsere-lehetőséget. Én elsősorban a dunajvárosi Commodore 64 tulajdonosokra gondolok, mert a helyi Munkás Művelődési Központban van egy Spectrum klub. Szeretnénk beindítani a C64 oktatást a klubtagok részére. Tervezzük, hogy bérmentünkben szoftverkitűzést is vállalkoz. Ehhez szükség volna egy helyiségre, amelyben heti 2-3 alkalommal tarthatnánk a foglalkozást. Amíg nem sikerül a klub részére a megfelelő hardverkapacitást beszerezni, addig csak a géppel rendelkezőkre számítunk, programcsereket, tapasztalatcseréket bonyolítunk le. Akit Dunajvárosban érdekel a klub, annak jelentkezését várjuk a postafiók címére. Szeretnénk majd a különböző szekcióinknak (programcsere, oktatás, levelezés, szerviz-ügyműtetés stb.) vezetőkkel választani. Közlöm még, hogy klubunknak van egy felesleges Commodore fénycseruzája, amelyet szívesen elcserélnék más mikroklubokkal.

Levele azért is tanulságos, mert azt hiszem, hogy az országban működő klubok hasonló módon fejleszthetnek tevékenységüket. A tanfolyamokat biztosan szívesen fogadják a környékbeli üzemek is, de a szoftverfejlesztést sem tartom rossz-nak. Szeretnénk többet hallani a hazai klubokról. Tevékenységük leírását szívesen közöljük. Kérdéseire levélben válaszoltam.

Király László, 5230 Sömmerden,

Fichte Str. 15. Pf. 05—03 NDK

Köszönetet mondok a Magyar Postának, hogy lehetővé teszi a külföldön élő magyarok részére folyóiratok, magazinok olvasását. Eddig csak néha-néha sikerült a μ M-t megszerezni. Az 1985/5. számtól folyamatosan kapom.

Magazinuk munkatársakat keres. Én szívesen lennék a munkatársuk. Foglalkozásom jümműszerész, a Robotron vállalatnál dolgozom DX—RX

6311—6320 mátrixnyomatón. Nyelvtudásom révén fordíthatnék Önöknek (mindenkinek) cikkeket, érdekesebb beszámolókat, bár én inkább javítással, kiegészítő berendezésekkel foglalkozom. A munkahelyemen Z80, otthon C64 áll rendelkezésemre. Az utóbbi időben sokat foglalkoztam 3.D grafikával. Az itt használt segédprogrammal szerzett tapasztalataimat is szívesen közlhetném.

A választásom ismét többeknek is szól. Minden cikket szívesen fogadunk. A lapban megjelent írások jó részét nem a szerkesztőség munkatársai készítik. De előre senkinek, még saját munkatársainknak sem adunk garanciát, hogy amit írtak, az megjelenik. Mint minden lapnál, nálunk is a felelős szerkesztő dönt, hogy végül mi kerül a lapba, és mi nem. A döntéshez pedig el kell olvasni a cikket. A nem közölt írásokat nem küldjük vissza. Nagyon sok levelet is kapunk, ezeknek egy részét közöljük, sokra válaszolunk is, de nem mindegyikre, hiszen nem győznénk idővel. Olvasóink tanácsait, javaslatait elolvassuk, nagyon sokat már meg is valósítottunk. Ezt bizonyára észrevették.

Szilágyi Róbert, Andornaktálya,

Petőfi út 3. 3399

Köszönöm az előző levelre adott gyors választ és a benne közölt információkat. Az MK 27-es kiváloan együttműködik a Spectrummal. Az Önök magazinja a legjobb lehetőség a számítógéppel való ismerkedés, tanulás és játék programozásának elsajátítására. Eddig megjelent számaik közül a legelső és az 1985/2. hiányzik. Legeyenek szívesek tájékoztatni, hogyan szerezhetem meg ezeket. Ha esetleg elküldenék, nagyon megköszönöm. Még egy tanácsot kérek. A μM 1985/5. számából szeretem tudomást egy könyvről, amit szeretnék megvásárolni: Ligeti—

Szervánszky: A ZX—Spectrum programozása. Kérem, segítsenek a megszerzésében, mert itt Egerben és környékén nem ismerik ezt a kiadványt.

Néhány régi számból az NJSZT-ben még van néhány példány, sajnos az első még „aranyért” sem kapható. A következő számokból tudunk küldeni: 1984. évi 1., 2., 3., 4. szám, 1985. évi 3., 5. és 6. szám. A ZX—Spectrum programozása című könyv a SZÁMALK kiadványa. Forduljon közvetlenül a SZÁMALK Könyvesbolthoz (Bp. XI., Szakasits Árpád út 68.).

Gál István, Debrecen,

Tözsér u. 3. 4031

Kérem, hogy küldjék el nekem az 1985/5. számban megjelent Torpedó nevű játék listáját. A lapban ugyanis — printerrel való nyomtatás miatt — a lista egyes részei nem látszanak vagy nem olvashatók. Hasonló hibák az előző számokban is vannak. Javaslom, hogy a listákat úgy írják, mint a két reflexjátékot és az Úrutazás nevű játékot.

Többen panaszkodtak már a programlistákra. Egy jó barátom, maga és családja a lap egyik legkritikusabb olvasója, minden szám megjelenése után közli, hogy „a listák még mindig pocskók.” Kaptunk tőle egy javaslatot, remelem, sikerül megvalósítani, akkor ezeket a hibákat felszámoljuk.

Marton Gábor 8. oszt. tanuló, Bogláritele,

Sallai u. 31. 8638

Köszönöm, hogy elküldték a μM 1984/4. számát, mivel a sorozatomból csak ez hiányzott. Még egy kérdéssel fordulok Önökhez. Irjanak valamilyen lapjokban a PC 128-ról. Úgy gondolom, ez

a gép a Commodore cég jól sikerült gépe, és engem is nagyon érdekel, gondolom, nem vagyok egyedül.

Altalában akkor irunk egy-egy számítógépről, ha abból elég sok üzemel az országban, és egy olyan szerzőt találunk, aki nem a prospektusokból írja meg a cikkeket, hanem az adott gépen megfelelő tapasztalatot szerzett. Valószínűleg a Commodore 128 is sorra kerül.

Nagy Zoltán, Zalaegerszeg,

Ősz u. 6. 8900

12 éves vagyok, van egy C16-os gépünk. Kevés programunk van, és sajnos én sem tudok rá még programot írni. Ezért kérem, hogy közöljenek játékprogramot a Magazinban, amit mi is rendszeresen járunk.

A C16-os gépek nemrég kerültek be az országba, ezért nem közölünk rá programokat. De ami késik, nem múlik.

Dr. Rózsa Pál, egyetemi tanár, tanszékvezető

BME Villamosmérnöki kar, Matematika tanszék

Kérem a t. Szerkesztőséget, hogy az újságban rendszeresen megjelenő „Az olvasó írja” rovatban tévesen közölt információt figyelembe venni sziveskedjék, s a továbbiakban a listájkáról töröljék. A HCC Commodore szekció: BME H ép. III. em. Számítógépszoba páros héten csütörtökön 17 órától meghirdetett programja valótlan, a tanszéken sem ebben, sem más időpontban foglalkoztatás nincs, és előreláthatóan nem is lesz.

Az információ a HCC-től származik, a téves közlésért és az esetleges kellemetlenségeikért szíves elnézést kér

KOVÁCS GYŐZŐ

ORTEKON

Tervezési és

Fejlesztési Gmk

1036 Budapest, Árpád fejedelem útja 69.

Vállaljuk:

- műszerek, villamos és elektronikus ipari termékek konstrukciós és technológiai tervezését, komplex felszerszámozását a sikeres „0” sorozatig;
- elektronikus (digitális) vezérlőegységek, szabályozókészülékek és rendszerek tervezését és gyártását;

- a gyártás-előkészítés és -elszámolás irányítási és adatfeldolgozási feladatainak megvalósítását több munkahelyes számítógérendszer alkalmazásával;
 - CNC vezérlés komplett felújítását.
- A megfelelő referenciákról személyesen adunk tájékoztatást.

A számítógépek különleges képességei

Sokak vásárlási döntését a készülék, illetve program játékeréjén kívül az is befolyásolja, hogy tud-e a számítógép valami mást is, mint sakkozni velünk vagy egy másik számítógéppel szemben. Sőt vannak, akik számára az ilyen különleges képességek fontosabbak, mint maga a játék.

Elemzőképesség

Első helyen kell említeni a számítógép elemzőképességét. Közismert, hogy minden sakk-számítógépnek, -programnak „fokozatai” vannak. Sok cég azzal hirdeti készülékét, hogy milyen sok — mondjuk 8, 9 — fokozata van. Tudni kell, hogy a fokozat nem más, mint a készülék számára biztosított, lépésenkénti átlagos gondolkodási idő. Nem túl nagy a jelentősége annak, hogy a készüléknek hány fokozata van, de megkívánjuk, hogy legyen közöttük két-három gyors, 10, 20, 30 másodperces gondolkodási idővel; okvetlenül képes legyen játszani a versenyeken elől, lépésenként átlag 3-4 perc gondolkodás mellett (2, illetve 2,5 óra alatt 40 lépés); és feltétlenül legyen „végtelen” fokozata, amikor nem lép, csak elemez, akár több órán át, és végül, amikor megszakítjuk, megmutatja, hogy hány lépés mélységig történt elemzés után mely lépést itéli a legjobbnak. A közbelső fokozatok (például 1, 2 vagy 5, 10 perc átlagban egy lépésre) szinte mellékese, a gyártótól függ, hogy melyeket választja. Ezeket a sakkzótó ritkán használja. Felismerte ezt David Levy, az ismert Mark V. és VI. típusú, kitűnő sakk-számítógép tervezője és programozója. Készülékének nincsenek fokozatai, de be lehet állítani rajta, hogy átlagban mennyi ideig gondolkozhat egy lépésen.

A programozók legfőbb törekvése, hogy optimális játékerőt érjenek el versenyfokozaton. De egyáltalán nem közbömbös, hogy milyen erősen játszanak gyors játszmában, hiszen otthon szivesebben játszunk könnyű partikat gyors-

san, mint versenytempó mellett. És ennél is fontosabb, hogy milyen a program, a készülék elemzőképessége. Eljuttat-e néhány órán belül addig, hogy kellő mélységig elemezze az állást, megtalálja a legjobb lépést.

Sokan szeretnek készülékükkel teszteket végezni, felállítani olyan hadállásokat, amelyekben valami szép kombináció, váratlan fordulat elvezet a győzelemhez. Vajon a számítógép megtalálja-e a nyerv folytatást, és ha igen, mennyi idő alatt? A legrövidebb a teszt akkor, ha előbb 3 percet adunk a készüléknek, hogy lássuk, megtenné-e a jó lépést versenyjátelmában; ha ez nem sikerül, adjunk több időt, végül állítsuk végtelenre, hogy egyáltalán bekerül-e az optimális lépés vizsgálódásának körébe, és ha igen, mennyi idő elteltével.

Sokat elárul egy elemző teszt a számítógép játékeréjéről is. Fontos a levelezési sakkkozók számára, akik közül többen veszik igénybe számítógépek segítségét. Benne hagyják az állást a készülékben akár egy-két napig is: vajon mire jutnak?

Vannak, akik ezt nem tartják etikusnak. Ugyan miért? Levelező sakkkozók akár nagymester tanácsát is meghallgathatják. Aztán pedig: aki feltétlenül a számítógépre hagyatkozik, nem vizsgálja lépéseit kritikus szemmel, könnyen ráfáztak.

Tudunk olyan levelező sakkkozóról, akinek öt különféle típusú számítógépe van, és mindegyikbe betáplálja a soron következő játszmahadállást, majd azt a lépést küldi meg ellenfelének, amelyre a többség „szavaz”. Kivéve, ha ő maga mégsem azt a lépést tartja a legjobbnak.

Feladványfejtés

Csaknem minden sakk-számítógépnek és -programnak van speciális feladványfejtő fokozata. Ennek különlegessége abban áll, hogy algoritmusait elterá a normál sakkzótó fokozatától. Értékelő funkciója leegyszerűsített, semmiféle anya-

gi vagy pozíciós előnyt nem vizsgál, kizárólag arra törekszik, hogy a legrövidebb időn belül mattot adjon.

Nem érdekelten a készüléket problémafejtő képességükön keresztül is összehasonlíthatjuk a gyorsabb. Egy jó mikroszámítógép a kétlépes feladványokat néhány másodperc, a hármasokat pár perc, a négyeseket is legfeljebb egy-két óra alatt megfejtje. Egy hosszabb lépésszámú feladvány megoldása sok órát, egy-két napot is igénybe vehet. A cégek sokszor így hirdetik: a számítógép 7 lépésen belül minden feladványt megfejt. Azt azonban nem teszik hozzá, mennyi idő alatt.

Van a feladványfejtéssel kapcsolatban egy nagyobb probléma. A legtöbb készülék, ha megtalált egy megoldást, amely megfelel az előlír követelménynek (például: matt két lépésben), nem vizsgálódik tovább, hanem leáll. Nem keresi az esetleges további megoldásokat, pedig előfordul, hogy egy feladvány hibás, többféleképpen is megoldható. És a számítógép feladványfejtő képességének legfőbb gyakorlati haszna éppen az lenne, hogy

feltárja a művek esetleges hibáit. Erre a piacon eddig megjelent számítógépek közül kb. 2 évvel ezelőtt csupán a már említett Mark V. és VI., valamint az Elite volt képes. Legújabbban mind több olyan készülék jelent meg a piacon, amely szintén hibátlanul fejt.

A „korrekt” fejtés nemcsak a feladványok specialistái számára lényeges, hanem mindenkinek, mert könnyen előfordulhat, hogy a készülék egy semmitmondó mellékfejtést talál meg, amely annak tud-lajdonképpen tartalmazott tartalmából semmit sem árul el. Az egymással való összehasonlításra sem alkalmasak a csupán egy megfejtéssel gondolkodó készülékek, mert a vizsgált lépések sorrendje véletlenszerű, az algoritmus sajátosságaitól függ, és elvileg előfordulhat, hogy a sok ezer lehetséges lépés közül véletlenül az elsőközött, vagy éppen elemzése végén bukkan rá a számítógép a megfejtésre. Az összehasonlítás akkor reális, ha a program minden lehetséges variációt ki-elemez.

A sakkfeladványok alkotói, valamint a rovatvezetők és a versenybírók számára a számítógépek feladványfejtő képessége — túlzás nélkül állíthatjuk — korszakos jelentőségű. Elősegíti, hogy a szerzők hibátlan feladványokat alkossanak, hogy a rovatvezetők az ellenőrzés nélkül beküldött művek hibáit megállapíthassák, és ne közöljenek mellékfejtéses feladványokat, a versenybírók pedig ne adjanak díjat vagy egyéb kitüntetést hibás műnek. Sokszor derül ki mostanában számítógép révén egy-egy évtizedekkel ezelőtt megjelent, és eddig korrekten tartott mű hibája. Nemrég is előfordult a Magyar Sakk Szövetség egy elbíralt feladványversenyén, hogy a versenybíró a sakktabla mellett, gép nélkül ellenőrzött 157 pályaműből 17-et talált ki-tüntetésre érdemesnek, és miután nyomtatásban lekötözték őket, a számítógép 10-ben (!) hibát fedezett fel, és a hibásakat utólag diszqualifikálni kellett.

Ehhez azonban nemcsak az említett sakk-számítógépek, hanem személyi számítógépekre írt, speciális feladványfejtő programok is rendelkezésre állnak. Ezek gyorsabban fejtenek, és nagy előnyük, hogy a legkülönbözőbb „műfajú” fel-

adványhoz értenek, a mattfeladványokon kívül a szabadmatthoz, önmatthoz stb. is; hadd ne soroljuk itt. Igen értékes válfaja ez a sakkprogramoknak. (A világon az egyik legelső, hibátlanul fejű programot — amint már korábban ismertettük — Szálka Imre, a Számítástechnikai Koordinációs Intézet tudományos munkatársa készítette.)

Szimultán játék

Be lehet programozni egy sakkszámítógépet arra is, hogy szimultán játszmákat váltson. Erre csak az olyan hardver alkalmas, amelynek kijelzője vagy képernyője van; ezen sorra, egymás után megjelenhetnek az egyes játszmák lépései és hadállása. Az ilyen játék igen érdekes, mindig nagy a közönségikere. Néhány szimultán bemutatót Magyarországon is rendeztünk.

Tulajdonképpen semmi különös nincs a szimultán játékra képes programban, memória kérdése az egész. Ugyanis több játszma lépéseit kell egyszerre tárolni és egymás után „elővenni”. Mégis, eddig kizárólag a Mark V. és VI. típusú készüléket programozták be erre. 12 játszmát tud egyidejűleg váltani. A legcélzesebb a készüléket legfeljebb 20 másodperces lépésenkénti gondolkodási időre beállítani, így már elfogadhatóan játszik, és egy 12 játszmás szimultán — a lépések betáplálására és a résztvevőknek történő bemondására vagy kiírására szükséges időt is figyelembe véve — néhány óra alatt lebonyolítható.

A számítógépek szimultán játéka egy tényezőben lényegesen különbözik az emberétől. Míg a sakkmeister figyelmét — a leggyakorlottabbt is — sok játszma egyidejű vezetése feltehetően tévesztorja, a számítógépnek szökéletesen mindegy, hogy egy vagy több játszmát vált-e egyidejűleg. Csak az a fontos, hogy elég erős legyen a gyors játékban is.

Ez a látványos „szolgáltatás” azért csupán egyetlen számítógép sajátja, mert ennek ábrakijelzője van, amelyen az állás váltotható; a korszerű, saktáblában rejülő számítógépek csak egy játszma lépéseit lehet megtenni, jelezni. Reméljük, a hardverek tervezői megtalálják a módot e probléma áthidalására.

DR. LINDNER LÁSZLÓ

Előző számunkban megismerkedtünk a táblaindexes ábrázolási módszerrel végrehajtott lépésgenerálás két fajtájával, a halmazmező és a táblavezérlési módszerrel. Most harmadikként a lépéslista folyamatos megújításáról lesz szó.

A lépéslista folyamatos megújítása lényegében szintén a halmazmező vagy a táblavezérlési lépésgenerálást alkalmazza, azzal a különbséggel, hogy egy-egy újabb hadállásnál nem számítja ki az összes lehetséges lépést, hanem az előző hadállás lépéslistáját újítja meg. Ez azért előnyösebb, mert egy lépés megtétele az előző állásban listázott legális lépéseknek körülbelül az egyharmadát változtatja meg, kétharmadára nézve közömbös marad. Ez a módszer a másik kettőnél gyorsabban generálja a lépéseket, viszont nagyobb tárolót igényel. Vizsgáljuk meg az ábrán látható hadállást. Nezzük meg, hogy sötét legutóbbi lépésére — amely D7—D5 volt — mely figurák lépéslistáját kell megújítani:

b) a C8 futótét és a D8 vezéret, amelyeknek vonala megnyílt; az F6 huszárét, amely a gyalog kiindulási mezéjére léphet;

Úgy hisszük, egyáltalán nem volt nehéz megállapítani, hogy mely figurák lépéslistájának megújítása volt szükségűs. Az éppen megtett lépés által mozgásukban befolyásolt figurák megtalálására az alábbi szabályt állíthatjuk fel.

Újra kell listázni a következő figurák lehetséges lépéseit:

- azét, amely lépett,
- amelyet leütöttek (ennek lépései törlendő),
- azokét, amelyek
- a lépett figura kiindulási mezéjére tudnak lépni, illetve
- a lépett figura által megnyitott vonalon vagy átlón a kiindulási mezőn át tudnak haladni,
- a lépett figura érkezési mezéjéig támadják, illetve a tett lépés következtében elzárt vonalon vagy átlón az érkezési me-

BITEK ÉS FIGURÁK

Lépésgenerálás II.

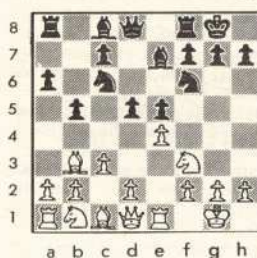
zön immár nem tudnak áthaladni,

végül azét a gyalogét, amely ● a kiindulási mező mögött egy (vagy alapállású gyalog esetén két) mezővel áll, és amely ● az érkezési mező előtt egy

(vagy alapállású gyalog esetén két) mezővel áll.

A programnak csak a fent felsorolt figurák lépéslistáit kell ellenőrizni (természetesen nem biztos, hogy valamennyi típusból van a táblán), és előállítani az utolsó lépés hatására megváltozott hatókörű figurák megújított „félíg legális” lépéslistáját.

Hasonlítsuk össze a megismert három módszert. Míg az első kettőnél minden félépésben az esedékes színű valamennyi figura lépéslistájának előállítására szükség van, addig a lépéslista folyamatos megújítása esetén minden félépésben mindkét színű, de csak a fentiekben felsorolt fi-


```

***** SAKKPROGRAM: LEFERV szubrutin *****
!* lezárítást:KOVACS ATTILA, LUDWIG LÁSZLÓ *
!*****
!
!A LEFERV szubrutin ellenőrzi a jatekos lepesenek
!ervenyességet a szabalyos lepek listaja alapján
!
LEFERV LD A,(FSZIN) ; veszi a jatekos szinet
XDR BR0 ; LD (7,BIT)
LD B,(SZIN),A
LD HL,(LLISM) ; elemeni a lepeslista mutatojat
PUSH HL
LD HL,LLINX-2 ; beallitja a kovetkezo
LD HL,(LLISX),HL ; lepeslista indexet
LD HL,LLST+VLST ; veszi a kovetkezo mutatot
LD HL,(LLJX),HL
CALL LEFGEN ; listat keszit a jatekos
LD IX,LLST+VLST ; ervenyes lepeseiről
JR LP2
LP1 LD C,(IX+LLIM) ; veszi a kovetkezo lepest
LD B,(IX+LLIM+1) ; a listan
LD B, (IX+LLIM+1) ; ha a listanak vege van
CF B
JR Z,LPS ; ugras LPS-re
PUSH BC
PDP IX
LP2 LD A,(LEPK) ; a 'honnan pozicio' egyezik?
CP (IX+HNANL) ; ha nem,veszi a kovetkezo
JR NZ,LP1 ; lepest
LD A,(LEPK+1) ; a 'hova pozicio' egyezik?
CP (IX+HVAL) ; ha nem, akkor jon a kovet-
JR NZ,LP1 ; kezo lepes
LD HL,(LLISM),IX ; vegrehajtja a lepest, es
CALL LVEER ; ha utana sakkban van, akkor
CALL SAKKE
AND A
JR NZ,LP4 ; ugrik az LP4 cimre
JR LP6 ; ervenyes lepes eseten vissz-
; szter
LP4 CALL LVISSZ ; visszaveszi a lepest
LD A,1 ; jelzi a szabalytalan lepest
POP POP
LD HL,(LLISM),HL
RET RET
POP POP
RET RET
    
```



```

;*****
;A SZINR rutin megkeresi a tablatoombben az adott szinu
;figurakat
;*****
SZINR LD A,21 ; a tablatoomb 1. eleme
SZK1 LD (L0),A ; tablaindeket hoz létre
LD IX,(0)
LD A,(IX+TABL) ; veszi a mezo tartalmat
AND A
JR Z,SZK2 ; ha a mezo ures,ugrik SZK2-re
CP -1
JR Z,SZK2 ; ha hatarolomezo,ugrik SZK2-re
LD (F0),A
LD HL,SZIN
XOR (HL) ; megegyezo figura szin eseten
BIT 7,A ; visszater
RET Z
LD A,(L0)
INC A ; veszi a kovetkezo mezot
CP TVEG ; ha a tombnek nincs meg vege,
LD NZ,SZK1 ; akkor SZK1-re ugrik
OR A,1
LD A,1 ; Z jelzobit 0
RET
;*****
;A SAKKE rutin ellenorzi,hogy az adott szinu kiraly
;sakiban van-e
;*****
SAKKE CALL SZINR
SE1 AND 7
CP KIR ; az adott szinu figura kiraly?
JR Z,SE2 ; ha igen,ugrik SE2-re
CALL SZK2 ; folytatja a keresest
JR SE1
LD (L1),IX ; indexes
LD (T0),A ; figura tipus tarolas
CALL TAMD ; megkeresi a figura
OR A,1 ; tamadojai(t)
RET
;*****
;A LEFGEN rutin osszegyujti adott szinu figurak
;osszes lepeset
;*****
LEFGEN LD DE,(LLKV)
CALL SAKKE ; ellenorzi,hogy a kiraly
LD (SAKKB),A ; sakiban van-e
LD HL,(LLISX) ; beallitja a lepeslistat a
INC HL ; kovetkezo fellepesre
INC HL
INC HL
LD (HL),E
INC HL
LD (HL),D
INC HL
LD (LLISX),HL
LD (LILF),HL
CALL SZINR
CALL Z,FIGM ; osszegyujti az adott figura
CALL SZK2 ; osszes lepeset
JR Z,LG1 ; addig keres ujjab figurat,
RET ; amig vegig nem ment a tab-
; la tombjen
;*****
;Egyeb szubrutinok
;LEVRB ... megterzi a lepest a tabla tombjen
;LVISZ ... visszavizsi a lepest a tomben
;TAMD ... megkeresi az adott figura tamadojat
;FIGM ... osszegyujti az adott figura osszes lepeset
;*****

```

gurak „félj legális” lépéseit kell megújítani.

Hogyan tárolja a számítógép ezeket a lépéslistákat?

A táblaindexes, illetve a táblavezérlési módszernél a program a belső táblát letapogatja az A1 mezőtől a H8 mezőig valamilyen sorrendben (például sorként), és az így kiszámított „félj legális” lépések hamzát a tároló valamely részében egymás után, a *letapogatás sorrendjében* elraktározza. A lépéslista folyamatos megújításánál viszont célszerű a „félj legális” lépések hamzát *figuránként* elraktározni a tárolóban. Így minden egyes figurához egy-egy rekord rendelhető, és a program csak az esedékes

rekordot — amelyet a fenti szabály nyolc pontja szerint talál meg — írja át az aktuális lépés megtétele után. Egy ilyen rekordban a program más adatokat is tárolhat, ami szintén a lépésgenerálás utóbbi módszere mellett szól, de erről egy későbbi számban lesz szó.

A lépésgenerálás halmazmező módszerére írtuk Z80 Assembly nyelven a programot, amelyet egyébként a Kempen-sakkprogram Sinclair Spectrum változatában használunk volna fel. A programlistából egy-két triviális szubrutint kihagyunk, de ezek funkcióját és működési módját a programban jelezzük.

KOVÁCS P. ATTILA

PROPOS-16 operációs rendszer, alapismeretek

(Budapest, 1985.
SZKI, 132 oldal)

Egy három kötetben készülő kézikönyv első kötet ez; elsősorban a számítástechnikában még járatlan kezdőknek szól.

Kezdek bevezetése a számítástechnikába nem egyszerű, félvállról vehető feladat. A szakmai pontosság igényei mellett azonos súlyúval jönnek számításba a didaktikai követelmények: a logikai egymásra építés, a fogalmak érthető magyarázata, a szövegezés világossága, félreérthetlensége és sok minden egyéb. Nos, úgy tűnik, hogy kisebb hibáktól eltekintve ez a könyv minden szempontból jól sikerült. Mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy a kezdők tanításában oly lényeges motiváló hatást igen példamutató módon éri el, elsősorban a kép- és rajzanyagával. A kezdő részére kissé száraz témát annyira érdekessé, kedvesé tesz ki a rajzok, hogy a könyvet azok is átlapozzák, akik egyébként szakmailag az anyag színvonalá felett állnak. Didaktikai szempontokból igen sikeres a tipográfia is, mely nemcsak a lényeges tudnivalók kiemelését segíti, de egyfajta rendszereszméletet is sugall.

Altalában a tartalmi rész is jónak mondható, bár egy-két dolgot jobban is meg lehetett volna oldani. Így például az utasítás és a parancs, mint a számítógép központi egysége részére előírt tevékenység, nincs világosan megmagyarázva, a kezdő olvasó részére összerosódi ez a két lényeges elválasztandó alafogalom. Helytelen az a beállítás is, mintha a parancsot csakis operációs rendszer megléte esetében lehetne végrehajtani.

Osszerosódi a „lemezkönyvtár” (directory) és a „gyökérkönyvtár” terminusok használata a megfelelő értelmezések hiányában. A könyv használja a „fordítóprogram” fogalmat, ami elkerülhetetlenül szükséges is. Az azonban fogyatékoság, hogy nem magyarázza meg a fordítás mibenlétét, sőt gépi kódról, kompilációról sem eszik szó, hogy az interaktív üzemmódot ne is említük. E tekintetben egy fogalmi, értelmezési szakadékok látók, ami a kezdő részére az önálló könyvhasználatot ezen a ponton szinte lehetetlen teszi.

Nem lényegbevágó, de a logikai építkezés szempontjából jogos igény, hogy ha egyszer köztől a könyv egy ASCII kódtáblázatot (ami nem lett volna feltétlenül szükséges), akkor adjon magyarázatot a grafikus jelek kódjairól.

Nagy előnye a kötetnek, hogy a végén értelmező szótárt nyújt olvasójának. Erre még a szakmailag haladó olvasók kezikönyvében is szükség van, kezdőkében pedig nélkülözhetetlen. A szótárban az értelmezések túlnyomó többsége

világos, egyszerű és pontos fogalmazású. Egy-két címszóal azonos javításra szorul: például a memória nemcsak központi, hanem háttértár is lehet. A rekord és a fájl kapcsolatának magyarázata sem eléggé világos a kezdő olvasó részére. Hiányolom az értelmező szótárból az „adat”, „azonosító”, „információ”, „katalógus”, „mező”, „virtuális tár” és néhány további címszó, értelmezés szerepelését.

Összegezve az elmondottakat, a könyv a számítástechnika oktatás jelenlegi hazai felkészültségét tekintve jónak mondható. Bizonyos szempontokból kiváló, egyes kérdésekben egy második kiadásban javításra szorul. Az olvasók kevés külső segítséggel önállóan is használhatják.

ADA-WINTER PÉTER

Felföldi József-Sz. Lukács Sándor: HT-1080Z iskolaszámítógép fix tárolója

(Budapest, 1985.
Ipari Informatikai Központ,
315 oldal. Ára: 220,- Ft.)

A könyv hiánypótló, mert a BASIC interpreter és a monitorprogram működéséről részletes magyar nyelvű leírás eddig még nem jelent meg.

A kötet két fő részből áll. Az első a HT-1080Z iskolaszámítógép 12 kb-ot ROM-ját írja le. Az egyes rutinok kezdőcíme és tartalma külön is ki van emelve. Ez megkönnyíti a felhasználást. A fontosabb segédrutinok címe után a működés lényegét összefoglaló leírás található. A második rész az EPROM-mal foglalkozik. A függelék táblázata az interpreter által kezeltető kulcsszavak; a fontosabb rutinok címe; a rendszerváltozók; a program és a változók tárolásának módja; a matematikai függvények kiszámításának módja; a blokkdiagramok és a ROM elterése. Ez utóbbi ismerteti, hogy a kezdetben gyártott gépek ROM-ja hol és miben tér el a könyvben ismertetett változattól.

A szerzők feltételezik a Z80 mikroprocesszor utasításainak és az assembly programozás jelöléseinek ismeretét. Figyelembe veszik, hogy a felhasználók nagy része nem szakember, de nem is kezdő, így az egyes megjegyzések megfogalmazásánál a lehető legtömörrebb leírásra törekednek. A bonyolultabb, nehezen követhető algoritmusokat folyamattábra formájában is ábrázolják.

A könyv segítségével nyújt a sokszor hiányos értelmezéssel közzét programlisták visszafetékezéséhez, és lehetőséget kínál programozási fogások elsajátításához. Olyan információk gyűjteménye, amelyek ismeretében a középiskolások is nekiláthatnak a nagy szakmai felkészültséget kívánó feladatok megoldásának.

SIEGLER GÁBOR

Margaréta- keresek nyomtató

1985 őszen mutatták be a szocialista országok első margarétakeresek mikronyomtatóját EVMOLPIA 100 néven. A Plovdivi Irógépgyár fejlesztette ki, 1984 tavaszától gyártott margarétakeres irógépnek, az EVMOLPIA 40-nek IZOT 6912 néven forgalmazott, mikroszámítógépekhez Centronics illesztővel ellátott változatából. Az EVMOLPIA 100 alapvetően nem is különbözik az elektronikus irógéptől, csupán a billentyűzettől fosztották meg. Nyomatási sebessége 18 jel másodpercenként, súlya 15 kg. A szocialista országok közül az NDK-beli robotron cég margarétakeres mikronyomtatójának megjelenése várható még a közeljövőben.

Lakáscsere

Az Egyesült Államokban számítógéppel sokoldalúan támogatják a lakáscsere-t. Az már klasszikus megoldásnak számít, hogy az érdeklődők kívánságait ismertetése után kapnak egy címlistát az aktuális kínálatról. Ezután a kliens nyakába veszi a várost, és végigjárja a címeket. Sok helyre azonban már be sem megy, mert nem tezik az utca, a környék vagy maga a ház.

Ezt a problémát kiküszöbölendő a hirdetéseket bonyolító cég videofilmre veszi a város minden utcájának mindkét oldalát. A filmet aztán a gigabájtokban mérhető tárolókapacitással rendelkező lézermegnyitós másolja úgy, hogy közben számítógéppel értelmezhető pontokat raknak le. A klienseknek nyújtott szolgáltatás így már nem a címlista átadásával zárul, hanem kívánságra az érdeklődő a képernyőn megtekintheti az adott utcáról felvett videofilmet is, sőt megállíthatja a szóban forgó ház felbukkanásakor a képet, akár el is bémészködhet a leendő lakhye előtt.

16 bit – hosszú távon

Az előrejelzések szerint nem valószínű, hogy a jelenleg legjobban terjedő 16 bites mikroszámítógépeket gyorsan ki fogják szorítani a valóban 32 bites mikroszámítógépek.

A lépésváltás elég lassú. Például még 1984-ben is a 8 bites gépek

képviselték a kereskedelmi forgalom 47 százalékát. A becslések szerint 1990-ig összesen 16 millió 16 bites számítógépet adnak el. 1990-ben az értékesített 5 millió mikroszámítógépből várhatóan csak mintegy félmillió lesz 32 bites. Ezt a lassú terjedést ütemez a szakemberek azzal magyarázzák, hogy a felhasználók a 16 bites gépek teljesítményét elegendőnek tartják feladataik elvégzéséhez.

A 16 bites mikroszámítógépek piacán pénzértékben kifejezve az IBM szerezte meg a forgalom csaknem 50 százalékát. Az IBM nyugat-európai országokba irányuló szállításainak értéke évente átlagosan 30 százalékkal növekszik.

Szakértői rendszerek

Mivel hiány van a magas fokon képzett szakemberekben, a mesterséges intelligencia kutatói olyan módszereket és eszközöket keresnek, amelyek a szűk keresztmetszeteket áthidalják. Ezek közül gyakorlati alkalmazásuk szempontjából a legjelentősebbek a szakértői vagy más néven tudásalapú, ismeretalapú rendszerek.

Ezek két vonatkozásban különböznek a hagyományos számítógép-alkalmazásoktól. Míg a klasszikus gépek az operációs rendszer és az alkalmazói program működteti, a szakértői rendszer egy ismeretbázisból és egy, a következtetések végrehajtó alrendszerből áll. Az előbbi a szóban forgó problémával kapcsolatos tényeket, szabályokat tartalmazza, az utóbbi értékeli a szabályokat.

A szakértői rendszereket elsősorban orvosdiagnosztikai célra használják, de vannak más más, például gépkocsi-diagnosztikai, tanácsadó könyvtárosi és tervezéstámogatási rendszerek is.

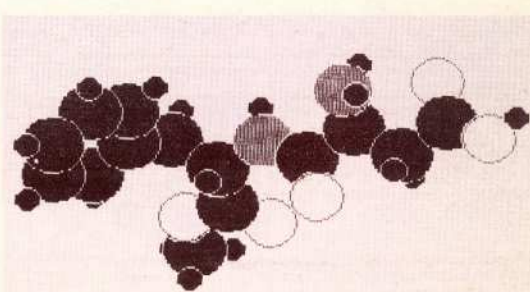
Integrált szoftver

Az irodai számítógép-alkalmazás egyik legtipikusabb feladata, amikor az adatbázisban tárolt adatok alapján a szövegfeldolgozó program segítségével jelentést kell készíteni, és abban táblázatosan, sőt grafikusan közölni bizonyos részeket. A szoftverfejlesztő vállalatok ilyen feldolgozási célokra készítettek az integrált programcsomagokat, amelyek közül a legnépszerűbb és kereskedelmi szempontból is a legeredményesebb a LOTUS 1-2-3. Ma már egyre többféle ilyen programtermék kapható.

LABSWARE

A COMPUDRUG Kiszövetkezet olyan, a laboratóriumi munka minden területére kiterjedő, egységes felépítésű programgyűjteményt készített személyi számítógépre, amely jelentős mértékben megkönnyíti a vegyészek, gyógyszerészek, mezőgazdászok, orvosok, a környezetvédelemmel foglalkozók és a vezetők napi munkáját, és segítséget nyújt az oktatásban is.

A fejlesztésnél alapvető szempont volt, hogy a számítástechnikában járhatlanok is könnyen alkalmazhassák a programokat. Az alapváltozatokat az egyes szakterületek elismert szakemberei készítették, ami garantálja a magas szakmai színvonalat. A programok segítik a hatányanyag-tervezést, a farmakokinetikát, a biometriát és a klinikofarmakológiai tevékenységet. A programok mind CP/M, mind MS-DOS operációs rendszer vezérlése alatt futnak.

A MOLMOVIE nevű, a molekulák felépítését, mozgását oktató, színkezelési lehetőségeket is tartalmazó program nyomtatón készült képernyőmásolata

Óriás teljesítmény piciben

A DEC bemutatta a 32 bites VAX család legújabb tagját. A MicroVAX II környezeti igényeit tekintve valódi mikroszámítógép, azaz légkondicionálást nem igényel. Teljesítménye viszont csaknem eléri a VAX 11/780-ét.

Széles felhasználói területre szánják, például valós idejű feldolgozásra, irodautomatizálásra, számítógéppel támogatott tervezésre. A sikeres piacra hozásának záloga a teljes programkompatibilitása a nagyobb VAX rendszerekkel, azaz

bármely, a VMS-gépekre, a VAX 11/730, 750 vagy 780-ra kidolgozott program változtatás nélkül fut rajta.

A valós idejű feldolgozásokhoz a modulárisan kiépíthető VAXELN operációs rendszert ajánlják. A MicroVMS operációs rendszer teljes kompatibilis a VAX/VMS-sel, attól csupán moduláris felépítésében különbözik. A MicroVAX ULTRIX – 32 m a UNIX operációs rendszeren alapul (4.2 verzió), elsősorban a sokfelhasználós alkalmazásokhoz ajánlják. Operatív társa 4 Mbájttal építhető ki, és már megoldották a 30–70 Mbájtos lemezek illesztését. A kiterjesztett Q-busz alkalmazása leegyszerűsíti a gép konfigurálását és a számítógépnek hálózatba integrálását.

Személyszámítógép-javítás, karbantartás közületeknek, magánszemélyeknek. Egyedi megrendelés alapján kiegészítő berendezések gyártása. Pl. Sinclair fényceruza, Joystick interface, oktatási intézmények kabinet kialakítása.

Pásztor Ferenc személyszámítógép-javító és -karbantartó kisiparos. Szolnok, Mátyás király u. 2. V/3.

INFORMÁCIÓTECHNIKAI VÁLLALAT

SZÁMÍTÓGÉPKÖZPONTOK

figyelmébe ajánljuk
a svájci kooperációban készült:

Form — Tronic — ITV márkajelzésű
leprellőfeldolgozó berendezéseket,

amelyeket a legmodernebb integrált építőelemek alkalmazásával
hosszú élettartalmú üzemeltetést garantálnak.

Alkalmazásának előnyei:
GYORSASÁG, PONTOSSÁG, MEGBÍZHATÓSÁG,
nagy teljesítmény, egyszerű kezelés

műszaki jellemzői:

- elektronikus vezérlés,
- univerzális beállítás,
- optimális technológia

Vásárlási igényekre
részletes tájékoztatással a **KERESKEDELMI FŐOSZTÁLY**
az érdeklődők rendelkezésére áll:

Budapest III., Kerék u. 4.

Telefon: 803-294

A KERESKEDELMI SZERVEZÉSI INTÉZET új bemutatótermében a következő programok és programcsomagok tekinthetők meg, melyek COMMODORE 610-es személyi számítógépre készültek:

1. 15 fajta kartonrendszer vagy egyéb nyilvántartás számítógépes megoldása. Ár: 22 000 Ft
2. Állóeszköznyilvántartási rendszer. Ár: 40 000 Ft
3. Jövedelemérdekeltségű boltok meghatározott mutatóinak nyilvántartása és elemzése. Ár: 20 000 Ft
4. Az 1986. évi vállalati jövedelemszabályozási összefüggéseket tartalmazó rendszer. Ár: 18 000 Ft
5. Munkaügyi nyilvántartó rendszer, mely a dolgozói állomány kialakítását, karbantartását végzi. Ár: 40 000 Ft
6. Automatikus folyószámlakészítő feldolgozási rendszer. Ár: 39 000 Ft
7. Áruforgalmi folyamatok komplex értékesítési, információs feldolgozási rendszere. Ár: 39 000 Ft
8. Gyorsrendező program. Ár: 24 000 Ft
9. Teljes lemezmásoló program. Ár: 6 500 Ft

KERESKEDELMI SZERVEZÉSI INTÉZET

Bp. XIII., Dózsa Gy. út 150. Marketingosztály

Telefon: 202-650, 202-670

